

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Audronė MEŠKYTĖ

Viešojo valdymo studijų programos studentė

VIETOS SAVIVALDOS TOBULINIMO KRYPTYS
POLITINIŲ PARTIJŲ PROGRAMOSE IR JŲ
ĮGYVENDINIMAS

Magistro darbas

Šiauliai, 2015

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Audronė MEŠKYTĖ

**VIETOS SAVIVALDOS TOBULINIMO KRYPTYS
POLITINIŲ PARTIJŲ PROGRAMOSE IR JŲ
ĮGYVENDINIMAS**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Viešasis administravimas (N700)

Darbo vadovė:
prof. dr. Diana ŠAPARNIENĖ

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

SANTRAUKA

Audronė Meškytė (2015). **Vietos savivaldos tobulinimo kryptys politinių partijų programose ir jų įgyvendinimas**. Magistro darbas. Mokslinis vadovas – prof. dr. Diana Šaparnienė. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra. 97 p. (su priedais – 111 p.)

Politinių partijų programose dažniausiai akcentuojamas siekis tobulinti vietos savivaldą, imantis esminių pertvarkos veiksmų, tačiau tyrimai ir praktika rodo, kad santykinai per mažai dėmesio skiriama politinių partijų programose deklaruojamų vietos savivaldos pertvarkos nuostatų įgyvendinimui. Todėl magistro darbe siekta išsiaiškinti kokias vietos savivaldos tobulinimo kryptis numato šiandienėje valdžioje esančios politinės partijos, kokios pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo kryptys yra įgyvendinamos bei kokios išskylančios vietos savivaldos tobulinimo problemos ir kokie galimi jų sprendimo būdai.

Teorinėje darbo dalyje atlikta mokslinės literatūros analizė, siekiant pagrįsti vietos savivaldos tobulinimą naujojo viešojo valdymo kontekste, politinių partijų ir vietos savivaldos sąveiką.

Praktinėje darbo dalyje atlikta dokumentų turinio analizė ir interviu. Dokumentų turinio analizės metu paaiškėjo, kad vietos savivaldos tobulinimas orientuotas į 4 kryptis: vietos savivaldos savarankiškumą, demokratiją ir pilietinės visuomenės stiprinimą, valdymo tobulinimą, viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybę ir valdymą. Pagrindinės kryptys, kuriose imtasi daugiausiai pokyčių iniciatyvų: savivaldos savarankiškumas, viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybė ir valdymas, valdymo tobulinimas (bendradarbiavimo skatinimas, viešumo, tarnavimo visuomenei principų akcentavimas). Interviu metu nustatytos pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo kryptių įgyvendinimo problemos: vyraujantis partinis principas, deklaratyvus partijų rūpinimasis gyventojų interesais, neatsakingas savivaldybių administracijų darbuotojų, tarybų narių pavestų funkcijų vykdymas, vietos valdžios siekis likti *status quo* pozicijoje, gyventojų nepasitikėjimas vietos (ir ne tik) valdžia. Išsiaiškinta, kad siekiant išspręsti problemas, trukdančias vietos savivaldos tobulinimui, reikia rinkimus organizuoti ne pagal partiškumą, depolitizuoti savivaldybių administracijas, didesnę dėmesį skirti jaunimo organizacijoms, neignoruoti vietos gyventojų nuomonės svarbiais klausimais, didinti asmeninę savivaldybių administracijų darbuotojų, savivaldybių tarybų narių atsakomybę už savo veiklą.

Pagrindinės sąvokos: vietos savivalda, vietos savivaldos tobulinimas, politinės partijos, programų įgyvendinimas.

SUMMARY

Audronė Meškytė (2015). **Avenues for Improving Local Self-Government in Political Party Programmes and Their Implementation**. Master's work. Scientific adviser – prof. dr. Diana Šaparnienė. Šiauliai University, Department of Public Administration. 97 p. (with appendices – 111 p.)

Political party programmes usually emphasise the need for improving local self-government through the enactment of some fundamental changes, but studies and practice show that too little attention is directed towards realizing those changes to local self-government, declared in political party programmes. For this reason, the present Master's Thesis aimed to determine what avenues for improving local self-government are specified by the political parties currently in power, what fundamental avenues for improving local self-government are being implemented, what issues arise during the process and what might the solutions to them be.

The theoretical part of the thesis focused on analysing the scientific literature, in order to substantiate the improvement of local self-government in the context of the new public administration, and the interaction between political parties and local self-government.

The practical part is concerned with document analysis and interviews. The document analysis showed that the improvement of local self-government is oriented to 4 directions: independence of local self-government; democracy and the consolidation of public society; improvement of management; and public sector service quality and management. The main avenues with most initiatives for change are as follows: independence of self-government, public sector service quality and management, improvement of management (encouragement of co-operation, putting an emphasis on the principles of openness and of serving society). During the interviews, the following problems of implementing measures designed to improve local self-government were determined: the prevailing party principle, declarative attendance to people's interests on behalf of parties, irresponsible implementation of functions commissioned by municipality administration employees and committee members, the desire of local governments to remain in the *status quo* position, people's distrust of local (and other types of) government. I have determined that in order to solve these problems, standing in the way of improving local self-government, elections have to be organized on non-party principles, municipality administrations have to be depoliticised, more attention has to be directed towards youth organisations. Also, we should not ignore people's opinions on important matters and foster the feeling of personal responsibility in municipality administration employees and municipality committee members.

Key terms: local self-government, improvement of local self-government, political parties, programme implementation.

TURINYS

LENTELĖS.....	7
PAVEIKSLAI.....	8
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	9
PAGRINDINĖS SĄVOKOS.....	10
ĮVADAS.....	11
1. VIETOS SAVIVALDOS TOBULINIMAS NAUJOJO VIEŠOJO VALDYMO TEORIJŲ KONTEKSTE.....	15
1.1. Vietos savivalda naujojo viešojo valdymo paradigmoje.....	15
1.2. Naujojo viešojo valdymo principų raiška tobulinant vietos savivaldą.....	17
1.3. Naujasis viešasis valdymas kaip viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo vietos savivaldoje pagrindas.....	20
2. POLITINIŲ PARTIJŲ IR VIETOS SAVIVALDOS SĄVEIKA.....	23
2.1. Politikos sandara ir raida vietos savivaldos kontekste.....	23
2.2. Politinių partijų vaidmuo tobulinant vietos savivaldą.....	26
2.3. Viešosios politikos darbotvarkė ir jos formavimas.....	28
3. VIETOS SAVIVALDOS TOBULINIMO KRYPTIŲ POLITINIŲ PARTIJŲ PROGRAMOSE IR JŲ ĮGYVENDINIMO TYRIMO METODOLOGIJA.....	31
3.1. Tyrimo metodologinis pagrindas ir metodai.....	31
3.2. Tyrimo instrumento pagrindimas.....	37
3.3. Tyrimo imties charakteristika.....	39
4. VIETOS SAVIVALDOS TOBULINIMO KRYPTIŲ POLITINIŲ PARTIJŲ PROGRAMOSE IR JŲ ĮGYVENDINIMO TYRIMO REZULTATAI.....	41
4.1. Vietos savivaldos situacijos Lietuvoje analizė.....	41
4.2. Teisinės bazės analizė.....	43
4.3. Politinių partijų programų nuostatų specifika: kiekybinė turinio analizė.....	46
4.4. Politinių partijų programų nuostatų vietos savivaldos tobulinimo klausimu pagrindiniai bruožai.....	50
4.5. Politinių partijų programų nuostatų atitiktis LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkėms ir ataskaitoms.....	57
4.6. Politinių partijų programų nuostatų atitiktis savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkėms ir ataskaitoms.....	64
4.6.1. Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių ir ataskaitos analizė.....	64
4.6.2. Radviliškio rajono savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių ir ataskaitos analizė.....	69
4.6.3. Joniškio rajono savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių ir ataskaitos analizė.....	74

4.7. Vietos savivaldos tobulinimo kryptys politinių partijų programose ir jų įgyvendinimas: respondentų nuostatų raiška	79
4.8. Tyrimo rezultatų apibendrinimas	84
IŠVADOS	89
REKOMENDACIJOS	92
LITERATŪRA.....	93
PRIEDAI.....	98
1 priedas. Tyrimo problemų laukas.....	99
2 priedas. Tyrimo rezultatų sklaidą patvirtinantys pažymėjimai	100
3 priedas. Pusiau struktūrizuoto interviu klausimai informantams.....	102
4 priedas. Informantų interviu protokolai	103
5 priedas. Kategorijas ir subkategorijas pagrindžiančios politinių partijų programų nuostatos – elektroninė laikmena.	
6 priedas. Kategorijas ir subkategorijas atitinkantys LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkių klausimai – elektroninė laikmena.	
7 priedas. Kategorijas ir subkategorijas atitinkantys pasirinktų savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkių klausimai – elektroninė laikmena.	
8 priedas. Kategorijas ir subkategorijas atitinkanti LR Vyriausybės, pasirinktų savivaldybių veiklos ataskaitų informacija – elektroninė laikmena.	

LENTELĖS

1.1 lentelė. Viešojo valdymo kryptys pagal S. P. Osborne	15
1.2 lentelė. Viešojo valdymo principai pagal įvairius autorius	17
1.3 lentelė. Naujojo viešojo valdymo principų raiška vietos savivaldoje	18
3.1 lentelė. Magistro darbo tyrimo strategijos struktūra.....	34
3.2 lentelė. Kategorijos ir subkategorijos	37
3.3 lentelė. Bendrieji duomenys apie informantus	39
4.1 lentelė. Vietos savivaldos tobulinimo kryptys bendrame Lietuvos kontekste.....	41
4.2 lentelė. Vietos savivaldos tobulinimo kryptis reglamentuojantys teisės aktai	44
4.3 lentelė. Kategorijų ir subkategorijų skaičius politinių partijų programose	50
4.4 lentelė. Krypties <i>Savivaldos savarankiškumas</i> pagrindiniai bruožai politinių partijų programose..	51
4.5 lentelė. Krypties <i>Demokratija ir pilietinės visuomenės stiprinimas</i> pagrindiniai bruožai politinių partijų programose	52
4.6 lentelė. Krypties <i>Valdymo tobulinimas</i> pagrindiniai bruožai politinių partijų programose	53
4.7 lentelė. Krypties <i>Viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas</i> pagrindiniai bruožai politinių partijų programose	55
4.8 lentelė. LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkių atitiktis politinių partijų programų nuostatomis	57
4.9 lentelė. LR Vyriausybės ataskaitų atitiktis politinių partijų programų nuostatomis	61
4.10 lentelė. Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių atitiktis politinių partijų programų nuostatomis.....	64
4.11 lentelė. Šiaulių miesto savivaldybės mero 2013 m. veiklos ataskaitos atitiktis politinių partijų programų nuostatomis	67
4.12 lentelė. Radviliškio raj. savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių atitiktis politinių partijų programų nuostatomis.....	69
4.13 lentelė. Radviliškio raj. savivaldybės 2013 m. veiklos ataskaitos atitiktis politinių partijų programų nuostatomis	72
4.14 lentelė. Joniškio raj. savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių atitiktis politinių partijų programų nuostatomis.....	75
4.15 lentelė. Joniškio rajono savivaldybės mero 2013 m. veiklos ataskaitos atitiktis politinių partijų programų nuostatomis.....	78
4.16 lentelė. Teiginiai, pagrindžiantys vietos savivaldos tobulinimo krypties įgyvendinimą Šiaulių m. savivaldybėje.....	79
4.17 lentelė. Teiginiai, pagrindžiantys nepakankamą vietos savivaldos tobulinimą.....	80
4.18 lentelė. Pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo problemos.....	82
4.19 lentelė. Svarbūs vietos savivaldos tobulinimo aspektai.....	83
4.20 lentelė. Bendros informantų įžvalgos apie politinių partijų programas.....	84

PAVEIKSLAI

1.1 pav. Viešasis valdymas Lietuvoje	21
2.1 pav. Lietuvos viešojo valdymo sistema.....	24
2.2 pav. Viešosios politikos darbotvarkės rūšys.....	28
2.3 pav. Politinio proceso etapai.....	29
3.1 pav. Magistro darbo loginė schema.....	35
3.2 pav. Magistro darbo Ganto grafikas	36
3.3 pav. Interviu klausimyno struktūra.....	38
4.1 pav. DP programoje deklaruojamų vertybių turinio analizės grafinė struktūra	46
4.2 pav. LSDP programoje deklaruojamų vertybių turinio analizės grafinė struktūra.....	47
4.3 pav. LRLS programoje deklaruojamų vertybių turinio analizės grafinė struktūra.....	47
4.4 pav. TS-LKD programoje deklaruojamų vertybių turinio analizės grafinė struktūra	48
4.5 pav. TT programoje deklaruojamų vertybių turinio analizės grafinė struktūra.....	48
4.6 pav. Politinių partijų programų sąsajos kiekybinės turinio analizės pagrindu	49

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ES – Europos Sąjunga.

ESPBIS IS – elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinės sistemos.

DP – Darbo partija. 2012-2016 m. LR Seimo valdančioje koalicijoje esanti partija.

LMT – Lietuvos mokslo taryba. 2014-02-24 – 2014-05-24 laikotarpiu finansuotas mokslinis tyrimas.

LR – Lietuvos Respublika.

LRLS – Lietuvos liberalų sąjūdis. 2012-2016 m. Seimo opozicijoje esanti partija.

LSDP – Lietuvos socialdemokratų partija. 2012-2016 m. Seimo valdančioje koalicijoje esanti partija.

TS-LKD – Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai. 2012-2016 m. Seimo opozicijoje esanti partija.

TT – partija Tvarka ir teisingumas. 2012-2016 m. Seimo valdančioje koalicijoje esanti partija.

VBT – vietos bendruomenių tarybos.

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Klasterinė analizė – statistinės analizės metodas, nustatantis tyrimo objektų (vienetų) panašumą ir suskirstantis juos į panašių objektų grupes, vadinamas klasteriais. Objektai suskirstomi taip, kad skirtumai klasterių viduje būtų kuo mažesni, o tarp klasterių – kuo didesni (Bilevičienė, Jonušauskas, 2011).

Konceptas – sąvoka; bendras vaizdas; žodžio (vardo) reikšmė (Tarptautinių žodžių žodynas, 2001).

Pliuralizmas – koncepcija, aiškinanti, kad egzistuoja keli (arba daug) vienas nuo kito nepriklausomi būties pradai; daugybiškumas (Tarptautinių žodžių žodynas, 2001).

Politinė partija – grupė vienminčių žmonių, susijungusių dalyvauti politiniame gyvenime, turint tikslą iškovoti politinę valdžią ir tokiu būdu užtikrinti grupės nariams viešpatuojančią politinę padėtį (Bložė, 2008).

Politinė programa – tai konkrečių politinės veiklos tikslų išdėstymas laike ir erdvėje (Rakucevičius, 2003).

Status quo – faktinė arba teisinė padėtis, kurią norima išsaugoti arba atkurti (Tarptautinių žodžių žodynas, 2001).

Tarpsektorinis bendradarbiavimas – tai vienas kitą papildantis bendradarbiavimas tarp valdžios, valstybinių institucijų, visuomenės, nevyriausybinių organizacijų, verslo ir žiniasklaidos (Raišienė, 2008).

Viešasis valdymas – visuma viešosios politikos nustatymo, formavimo ir (arba) dalyvavimo ją formuojant ir įgyvendinimo procesų, kuriuose dalyvaujant viešojo valdymo institucijoms ir visuomenei priimami ir įgyvendinami valdymo sprendimai ir teikiamos administracinės ir viešosios paslaugos (Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2010 metų programa, 2012).

Viešoji politika – dažniausiai suprantama kaip valdžios pastangos reguliuoti visuomenėje kylančius konfliktus tarp interesų grupių, skirstyti materialias ir simbolines vertybes bei paslaugas, fiskalinės politikos svertais reguliuoti biudžetą ir pinigų srautus (Raipa, 2002).

Viešosios politikos darbotvarkė – tai viešųjų problemų sąrašas, kurį nuomonės lyderiai ir visuomenė vertina kaip gana svarbų politinėms diskusijoms ir galimiems valdžios veiksams (Kingdon, 1984).

Vietos savivalda – įstatymo nustatyto valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų bendruomenė, kuri turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, savitvarka ir savaveiksmiškumas pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją (LR Vietos savivaldos įstatymas, 1994).

IVADAS

Temos aktualumas. Vietos savivalda – vietos gyventojų interesams atstovaujanti ir visuomeninį, socialinį-ekonominį ir politinį gyvenimą tam tikroje teritorijoje organizuojanti struktūra, užimanti itin svarbią vietą valstybės politinėje sistemoje. Čia dažniausiai pasireiškia tokie naujojo viešojo valdymo elementai kaip platesnis piliečių įtraukimas į valdymą, policentrinės demokratijos, skaidrumo, atsakomybės, atskaitomybės ir kitų moralinių-etinių savybių išskėlimas, glaudaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo siekimas (Guogis, Šilinskytė, 2013). Taigi vietos savivalda yra pilietinei visuomenei arčiausiai esanti politinės sistemos teritorinė grandis, per vietos savivaldą atskiri piliečiai gali reikšti savo interesus, kontroliuoti, kaip jie įgyvendinami ir tuo pačiu daryti įtaką valstybės valdymui (Novikovas, 2005). Akivaizdu, kad vietos savivalda turi būti stiprinama ir tobulinama.

Vietos savivaldos tobulinimu suinteresuotos politinės partijos, kurios savo programose nemažai dėmesio numato skirti vietos savivaldos klausimams spręsti. Politinės partijos savo programose ne tik išreiškia piliečių politinę valią, tačiau ir stengiasi realiai įgyvendinti programų nuostatas vietos savivaldos srityje (Pražauskas, Unikaitė, 2007). Taigi politinių partijų programose deklaruojamos nuostatos ir jų įgyvendinimas yra itin aktualus klausimas tiek valstybės, tiek vietos (savivaldos) valdymo lygmenyse.

Temos ištirtumas. Lietuvoje atlikta keletas politinių partijų programų nuostatų, susijusių su viešuoju valdymu, tyrimų: 2004 m. rudenį Lietuvos laisvosios rinkos institutas, VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas ir Pilietinės visuomenės institutas atliko bendrą projektą „Piliečių pasirinkimas 2004“, kurio tikslas – išanalizuoti partijų, dalyvaujančių 2004 m. rudenį vykstančiuose rinkimuose į Seimą, programų nuostatas. Atliekant šią Lietuvos partijų programų 2004 m. Seimo rinkimams analizę buvo skirtas dėmesys viešojo administravimo akcentavimui politinių partijų rinkiminėse programose. 2012 m. Šiaulių universitete vykusioje Tarptautinėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Geras valdymas vietos savivaldoje: demokratija, decentralizacija, plėtra“ prof. dr. A. Krupavičius pristatė tyrimą, kurio metu analizavo gerojo valdymo apraiškas Lietuvos politinių partijų programose. Daugiau konkrečių tyrimų nebuvo atlikta, kuriuose empiriškai atsiskleistų politinių partijų programose akcentuojamas viešasis valdymas ar vietos savivalda, tačiau vietos savivaldos tobulinimas nagrinėtas H. Wollmann (2000; 2010; 2012), S. Kuhlmann (2010), I. Sanderson (2001), A. Astrausko (2013) straipsniuose. Politinių partijų politika vietos valdžioje nagrinėta H. Bäck (2003), U. Kjaer, J. Elklit (2010), D. C. Buchmann (2013) straipsniuose.

Tyrimo problema. Politinių partijų programose dažniausiai akcentuojamas siekis tobulinti vietos savivaldą, imantis esminių pertvarkos veikslių (savivaldybių ir seniūnijų rinkimų sistemos keitimo, savivaldybių funkcijų plėtimo, piliečių įtraukimo į institucijų veiklą ir t.t.), padėsiančių sėkmingiau įgyvendinti valstybės institucijų ir įstaigų konstitucinę prievolę tarnauti žmonėms ir pelnyti didesnę visuomenės pasitikėjimą. Tačiau tyrimai ir praktika rodo, kad santykinai per mažai dėmesio skiriama politinių partijų programose deklaruojamų vietos savivaldos pertvarkos nuostatų įgyvendinimui. Savo ruožtu viešojo valdymo (įskaitant ir vietos savivaldos) tobulinimą nagrinėjantys mokslininkai (Smalskys, Skietrys, 2008; 2009; Raipa, 2009, 2012; Nakrošis, 2011; Osborne, Gaebler, 1992, 2006) taip pat analizuoja galimas viešojo valdymo tobulinimo kryptis, tačiau jų nesieja su realaus rezultato sukūrimu.

Tyrimo problemą (detalų magistro darbo problemų lauką žr. 1 priede) galima apibrėžti tokiais klausimais:

- Kokias vietos savivaldos tobulinimo kryptis numato šiandienėje valdžioje esančios politinės partijos?
- Kokios pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo kryptys yra įgyvendinamos?
- Kokios išskylančios vietos savivaldos tobulinimo problemos ir kokie galimi jų sprendimo būdai?

Tyrimo objektas – vietos savivaldos tobulinimo kryptys ir jų įgyvendinimas.

Tyrimo tikslas – identifikuoti vietos savivaldos tobulinimo kryptis 2012 m. LR Seimo rinkimuose daugiausiai piliečių balsų gavusiose politinių partijų programose ir iširti jų praktinį įgyvendinimą vietos savivaldoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Mokslinės literatūros analizės pagrindu atskleisti vietos savivaldos tobulinimą naujojo viešojo valdymo bei viešosios politikos teorinių prielaidų kontekste.
2. Išnagrinėti pasirinktų politinių partijų programas ir identifikuoti pagrindines vietos savivaldos tobulinimo kryptis.
3. Išanalizuoti LR Vyriausybės, savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkes ir ataskaitas bei nustatyti vietos savivaldos tobulinimo kryptis, kurioms skiriamas didžiausias politinių partijų dėmesys priimant sprendimus.
4. Empiriniu tyrimu atskleisti politinių partijų programose deklaruojamų vietos savivaldos tobulinimo kryptų įgyvendinimo probleminius aspektus ir galimus sprendimo būdus.

Pagrindinis ginamasis teiginys. Politinių partijų programose deklaruojamų vietos savivaldos tobulinimo kryptų įgyvendinimas yra nepakankamas dėl vietos valdžios siekio likti *status quo* pozicijoje.

Tyrimo metodai. Siekiant nustatyti vietos savivaldos tobulinimo kryptis politinių partijų programose bei išanalizuoti jų įgyvendinimą, atliktas kokybinis tyrimas. Tyrime taikyti šie metodai: mokslinės literatūros analizė; dokumentų turinio kiekybinė ir kokybinė analizė; pusiau struktūrizuotas interviu.

Politinės partijos pasirinktos tos, kurios 2012 m. LR Seimo rinkimuose gavo daugiausiai piliečių balsų: *Darbo partija, Lietuvos socialdemokratų partija, Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai; Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis, Partija Tvarka ir teisingumas*. Šios partijos, pagal daugiausiai pelnytų mandatų skaičių, sudaro daugumą Seime, taip pat įgavo galimybę sudaryti Vyriausybę ir įgyvendinti savo politines nuostatas. Pasirinktos partijos dalyvauja priimant politinius sprendimus, įstatymus.

Dokumentų turinio kokybinės analizės metodu, analizuotos *politinių partijų programos*, laikantis nuostatos, kad tai dokumentas, apibrėžiantis partijos atsakomybę ir sugebėjimus prognozuoti vietos valdymą ateityje. Ši programų nuostatų analizė leido išsiaiškinti kokias vietos savivaldos tobulinimo kryptis apibrėžia skirtingos politinės partijos bei kokiais specifiniais bruožais pasižymi vietos savivaldos tobulinimas skirtingose politinių partijų programose.

Siekiant vizualizuoti politinių partijų programų nuostatų specifiškumą, atlikta politinių partijų programų kiekybinė turinio analizė, pasinaudojant specialia *Nvivo* programine įranga, kuri pateikia turinyje pasikartojančių žodžių dažnius ir pagal jų pasikartojimo dažnumą sugeneruoja grafinį vaizdą.

Siekiant nustatyti politinių partijų programų nuostatų, susijusių su vietos savivalda, įgyvendinimą, analizuotos *LR Vyriausybės ir savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkės* bei *veiklos ataskaitos*, nes Vyriausybė yra pagrindinis veikėjas, aglomeruojantis politinius pažadus ir sudarantis veiklos programas politiniams „pažadams“ įgyvendinti. Vyriausybė – atsakinga už šalies politikos įgyvendinimą (Furman, Šerikova, 2007). Pažymėtina, kad savivaldybės pasirinktos pagal tarybose vyraujančią daugumą. Šiuo atveju – Šiaulių miesto savivaldybė (LSDP), Radviliškio rajono savivaldybė (TS-LKD) ir Joniškio rajono savivaldybė (LRLS).

Pusiau struktūrizuoto interviu metodu apklausti Šiaulių m. savivaldybės tarybos nariai, priklausantys skirtingoms politinėms partijoms. Apklausos metu išsiaiškinta kokios tobulinimo kryptys įgyvendinamos informantų atstovaujamoje savivaldybėje, kokios gali iškilti problemos tobulinant vietos savivaldą bei kokie būtų galimi iškilusių problemų sprendimo būdai.

Rezultatų teorinis ir praktinis reikšmingumas. Tyrimo teorinis reikšmingumas atspindėtas papildant teorinius vaizdinius apie naujojo viešojo valdymo paradigmos ir vietos savivaldos sąveikos principus bei sąsajas su viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo aspektais. Praktiniu požiūriu, gauti tyrimo rezultatai, išvados ir rekomendacijos bus pateiktos politinių partijų atstovams, siekiant

efektyvesnio, labiau gyventojų poreikius atitinkančio vietos savivaldos tobulinimo. Taip pat tyrimo rezultatai reikšmingi ir gyventojams, kuriems aktualūs politinių partijų siekiai reformuoti ne tik valstybės valdymą, bet ir vietos savivaldą. Ypač reikšmingi tyrimo rezultatai, susiję su politinių partijų programų nuostatų praktiniu įgyvendinimu, kurie parodys, ar politinės partijos laikosi savo politinių pažadų ir įtraukia juos į politinę darbotvarkę taip priimant atitinkamus sprendimus.

Tyrimo rezultatų sklaida. Tyrimo rezultatai pristatyti ne tik LMT, bet ir parengtas straipsnis, kuris planuojamas publikuoti Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto periodiniame mokslo leidinyje „Ekonomika ir vadyba: Aktualijos ir perspektyvos“. Taip pat skaityti pranešimai Šiaulių universiteto Viešojo administravimo katedros organizuotoje 3-oje Tarptautinėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Geras valdymas vietos savivaldoje: įtraukimas, bendradarbiavimas, įgalinimas plėtojant regionus“, Socialinių mokslų fakulteto organizuotoje 14-oje E. Galvanausko vardo tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Regiono konkurencingumo kaitos tendencijos“ (žr. 2 priedą).

1. VIETOS SAVIVALDOS TOBULINIMAS NAUJOJO VIEŠOJO VALDYMO TEORIJŲ KONTEKSTE

1.1. Vietos savivalda naujojo viešojo valdymo paradigmoje

Didėjanti socialinė ir ekonominė pasaulio diferenciacija, sparčiai besikeičiančios informacinės technologijos – XXI amžiaus veiksniai, keliantys naujų iššūkių ne tik verslo subjektams, bet ir valstybės valdymui (Smilga, Laurėnas, 2005). Neatsitiktinai viešojo administravimo praktikų kasdieniame žodyne vis dažniau vartojamos restruktūrizavimo, reorganizavimo, naujojo (modernaus) viešojo valdymo ir kt. sąvokos.

V. Domarko (2011) teigimu, Viešasis valdymas apibrėžiamas kaip vertybių, programų ir institucijų sistema, padedanti visuomenei tvarkyti savo ekonominius, socialinius ir politinius reikalus, naudojantis valstybės, pilietinės visuomenės ir privataus sektoriaus sąveika. Tuo tarpu, S. P. Osborne (2010) viešąjį valdymą dalina į 5 skirtingas kryptis (žr. 1.1 lent.).

1.1 lentelė

Viešojo valdymo kryptys pagal S. P. Osborne

<i>Krypties pavadinimas</i>	<i>Apibūdinimas</i>
Socio-politinis valdymas	Susijęs su visaapimančiais instituciniais santykiais visuomenėje. Šie santykiai turi būti suprantami kaip visuma, siekiant suvokti viešosios politikos kūrimą ir įgyvendinimą. Viešojoje politikoje valdžia nebėra pranašesnė.
Viešosios politikos valdymas	Susijęs su politikos elito ir tinklų (<i>angl. networks</i>) sąveika, siekiant kurti ir valdyti viešosios politikos procesą.
Administracinis valdymas	Susijęs su viešojo administravimo veiksmingesniu įgyvendinimu, jo funkcijų persikirstymu, siekiant sumažinti šiuolaikinius valstybės valdymo sunkumus.
Sutartinis valdymas	Susijęs su naujosios viešosios vadybos principais bei sudarytų sutartinių santykių valdymu, siekiant viešųjų paslaugų teikimo.
Tinklinis valdymas	Susijęs su savarankiškai susiformavusių tarporganizacinių tinklų funkcionavimu (su ar be valdžios įsitraukimo), teikiant viešąsias paslaugas.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Osborne, 2010, p. 6-7.

Iš 1.1 lentelės galima pastebėti, kad Osborne (2010) išskirtuose teoriniuose požiūriuose į valdymą akcentuojamas viešosios politikos įgyvendinimas ir viešųjų paslaugų teikimas, kuris naujojo viešojo valdymo paradigmoje nereikalauja sudėtingų kompleksinių darinių valstybės sistemoje. Tai ir yra modernios, XXI amžiaus valstybės siekis.

Paminėtina, kad šiuolaikinė viešojo valdymo (ši valdymo forma įvairiuose literatūros šaltiniuose gali būti įvardijama įvairiai: naujasis viešasis valdymas, gerasis valdymas, sąveikaujantis valdymas, korporatyvinis valdymas, naujoji viešoji tarnyba ir pan.) koncepcija, išsirutuliojusi naujosios viešosios vadybos kritikos kontekste (Raipa, Pauliukevičiūtė, 2012), pateikia naują viešojo administravimo modelį su šiek tiek kitose vietose sudėliotais akcentais – su platesniu piliečių

dalyvavimu valdyme, korupcijos nebuvimu, policentrinės demokratijos, skaidrumo, atsakomybės ir kitų moralinių-etinių savybių išskėlimu (Guogis, 2009), geru tarpinstituciniu bendradarbiavimu bei aktyvia nevyriausybinų organizacijų veikla.

Jungtinių Tautų parengtame šeštajame pasaulinio valdžios pertvarkos forumo leidinyje (*angl. 6th Global Forum on Reinventing Government*) (2005) teigiama, jog naujojo viešojo valdymo paradigma turi užtikrinti efektyvią tradicinių ir šiuolaikinių viešojo administravimo ir vadybos principų bei metodų sintezę. Įvairaus lygmens valdžia turi gebėti dirbti efektyviai visuose sektoriuose, o efektyvus valdymas suprantamas kaip į visuomenės poreikius atsižvelgiantis, derinantis visuomeninių organizacijų, pilietinės visuomenės ir privataus sektoriaus stiprybes, siekiant spręsti bendrus uždavinius.

Naujojo viešojo valdymo doktrinoje pripažįstama, kad valdžia prarado galios ir informacijos monopolį, kuriuo rėmėsi tradicinė valdžia, todėl čia pagrindinis principas turi būti valdžios delegavimas ir skaidrumo užtikrinimas. Šiuolaikinė valdžia turi būti atvira ir strategiškai pajėgi valdyti tinkle, bendradarbiaudama su įvairių lygmenų institucijomis (Nakrošis, 2010), pvz.: tarptautinėmis, regioninės ir vietos valdžios institucijomis, privataus sektoriaus institucijomis ar pilietinės visuomenės atstovais.

Viešojo valdymo pokyčiai, vykstantys pasaulyje, Europoje ir Lietuvoje, tiesiogiai daro įtaką vietos savivaldai. Savivaldybės institucijos yra arčiausiai gyventojų veikiančios viešojo valdymo institucijos, todėl viešajam valdymui vystytis vietinis valdymo lygmuo yra labai palankus (Kiurienė, 2014). Todėl pagrindiniai viešojo valdymo akcentai reikšmingi ir vietos savivaldai, kuri yra kiekvienos demokratinės visuomenės sąlyga (Šaparnienė, Lazauskienė, 2012). Vietos savivaldos lygmeniu įmanoma visiškai įgyvendinti vieną iš pagrindinių demokratijos principų: visi veiksnūs piliečiai turi lygias teises ir galimybes dalyvauti bendruomenės reikalų valdyme (Novikovas, 2005). Pažymėtina, kad vietos savivalda nėra savitikslė, ji stengiasi patenkinti atskirų individų, grupių ir visuomenės poreikius. Todėl, siekiant gyventojų vietinių interesų svarbos, demokratinių principų įgyvendinimo, stiprinama ir tobulinama vietos savivalda bei visas valstybės valdymas, atsižvelgiant į naująjį viešąjį valdymą.

Naujojo viešojo valdymo kontekste vietos savivalda, viešosios institucijos ima skirti daugiau dėmesio paslaugų struktūrai tobulinti, darbuotojams mokyti ir lavinti, naujausių planavimo, vadovavimo ir koordinavimo veiklos metodams ir procedūroms įvaldyti (Buškevičiūtė, Raipa, 2011). Naujasis viešasis valdymas pateikia savotišką alternatyvą prieš tai vyravusiems viešojo administravimo modeliams (tradiciniam viešajam administravimui, viešajai vadybai, naujajai viešajai vadybai) dėl savo

socialinio angažuotumo, socialinės kokybės. Ypatinga šio modelio reikšmė pastebima formuojant ir vystant bendruomenes, kai sukuriama reali, o ne formali vietos savivalda (Guogis, Šilinskytė, 2013).

Apibendrinant galima teigti, kad dabartiniam vietos savivaldos raidos etapui Lietuvos Respublikoje būdinga tai, kad ji yra prie transformacijų slenksčio. Norint garantuoti realų ir kartu efektyvesnį vietos savivaldos vaidmenį sprendžiant vietinės reikšmės klausimus, aktyviai diskutuojama, kaip įgyvendinti vietos savivaldos institucijų pertvarkymą ir iš esmės modifikuoti jos mechanizmą (Žilinskas, 2010), remiantis Naujojo viešojo valdymo modeliu, suteikiant ypatingą dėmesį skaidrumui, atvirumui, pilietiškumui, pliuralizmui (Guogis, Šilinskytė, 2013) bei aktyviai nevyriausybinų organizacijų ir bendruomenių veiklai, kuri padėtų sukurti realią, o ne formalią vietos savivaldą.

1.2. Naujojo viešojo valdymo principų raiška tobulinant vietos savivaldą

Viešasis valdymas, išsirutuliojęs naujosios viešosios vadybos kritikos kontekste (Raipa, Pauliukevičiūtė, 2012), pateikia naują viešojo administravimo modelį, kuriame valdžia neturi būti tvarkoma kaip verslas – ji turi vadovautis demokratijos principais, įtvirtinti pilietiškumą, ginti visuomenės interesus. Valstybės tarnautojai turi suprasti, kad daugiau pasieks klausydami žmonių, o ne jiems įsakinėdami, todėl ypač akcentuojamas dar didesnis piliečių įtraukimas į valdymą. Taip pat, kalbant apie valdymo ir administravimo esmę, turi dominuoti tokios sąvokos, kaip *demokratija* ir *piliētis* (Pivoras, Visockytė, 2011). Todėl viešojo valdymo sampratoje pirmiausia akcentuojamas *dalyvavimo* elementas. Geras viešasis valdymas suprantamas kaip dalyvavimu pagrįstas valdymas (dalyvaujamas valdymas), kurio metu bandoma spręsti valstybės aparato neadekvatumą sprendžiant didėjančias socialines problemas. Žinant, jog vietos savivalda yra pamatas, ant kurio iškyla brandi demokratinė valstybė bei valstybės valdymo grandis, esanti arčiausiai piliečių, galima teigti, kad naujojo viešojo valdymo ideologija ir vietos savivalda – glaudžiai tarpusavyje susiję komponentai, kurių „teisingas“ ir efektyvus funkcionavimas galimas įgyvendinant tuos pačius principus.

Įvairūs užsienio ir Lietuvos mokslininkai išskiria pagrindinius naujojo viešojo valdymo principus, kurie pateikiami 1.2 lentelėje.

1.2 lentelė

Viešojo valdymo principai pagal įvairius autorius

<i>Autorius</i>	<i>Principas</i>
<i>Guogis, Šilinskytė, 2013</i>	Skaidrumas; atvirumas; pilietiškumas; pliuralizmas; demokratija; korupcijos nebuvimas; aktyvi nevyriausybinų organizacijų ir bendruomenių veikla; socialinis teisingumas; lygybė; etikas elgesys.

1.2 lentelės tęsinys 18 psl.

1.2 lentelės „Viešojo valdymo principai pagal įvairius autorius“ tęsinys

<i>Junevičius, Ereminaitė, 2012</i>	Didesnis piliečių dalyvavimas; pliuralizmas; subsidiarumas; skaidrumas; atsiskaitomumas; prieinamumas; bendradarbiavimas, efektyvumas.
<i>Denhardt, J. V., Denhardt, R., B., 2011; Raipa, 2009a</i>	Tarnauti piliečiams, o ne klientams; siekti visuomenės interesų; vertinti pilietiškumą ir viešąsias paslaugas, o ne verslininkiškumą; mąstyti strategiškai, veikti demokratiškai; suvokti, kad atskaitomybė yra svarbus aspektas; labiau tarnauti, o ne valdyti; vertinti žmones, ne vien produktyvumą.
<i>Nakrošis, 2011</i>	Kontrolė; lankstumas, skaidrumas valstybės tarnybos modelyje.
<i>Buškevičiūtė, Raipa, 2011a</i>	Paslaugų struktūros tobulinimas; valstybės tarnautojų kvalifikacijos kėlimas; naujausių planavimo, vadovavimo ir koordinavimo veiklos metodų ir procedūrų įvaldymas.
<i>Buškevičiūtė, Raipa, 2011b</i>	Atsakomybė; socialinis solidarumas; realus piliečių dalyvavimas sprendžiant problemas, dalyvaujant sprendimų rengimo ir įgyvendinimo procesuose.
<i>Raipa, 2009b</i>	Veiklos efektyvumas; tiesioginis piliečių dalyvavimas; sistemingos stebėsenos (monitoringo) svarba; valstybės tarnautojų gebėjimų ugdymas; decentralizacijos įtvirtinimas.
<i>Bingham, Nabatchi, O'Leary, 2005</i>	Patariamoji demokratija; e-demokratija; viešumas; dalyvaujamas biudžetas; suteikta galimybė piliečiams vertinti įstaigų darbą; politikos kūrimas bendradarbiaujant su piliečiais ir kt. interesuotomis grupėmis.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal nurodytus autorius.

Išanalizavus pagrindinius principus matyti, kad piliečių dalyvavimas sprendimų rengimo ir įgyvendinimo procesuose šiandienio viešojo valdymo teorijoje traktuojamas kaip esminė bendroji demokratinė vertybė, galinti užtikrinti kokybišką, efektyvą, skaidrą ir kitus principus atitinkantį valdymą, kuris realizuotų socialinėms grupėms būtinas viešąsias programas ir projektus.

Pastebima, kad 1.2 lentelėje pateikti principai tarpusavyje susiję, todėl atskirti juos vieną nuo kito – neįmanoma (pvz., viešumo principas glaudžiai susijęs su skaidrumo ir atskaitomybės principais). Galima daryti išvadą, kad jie vaidina svarbų vaidmenį demokratiname valdyme, ypač siekiant įgyvendinti naująjį viešąjį valdymą vietos savivaldoje.

Siekiant įvertinti dabartinę vietos savivaldos situaciją Lietuvos viešojo valdymo sistemoje, pateikiami pagrindiniai naujojo viešojo valdymo principai (žr. 1.3 lent.), kuriais vietinė valdžia vadovaujasi savo veikloje.

1.3 lentelė

Naujojo viešojo valdymo principų raiška vietos savivaldoje

Principo pavadinimas	Apibūdinimas
<i>Atsakingumas rinkėjams</i>	Savivaldybės tarybos nariai už savo veiklą yra atsakingi ir atskaitingi rinkėjams. Gyventojai turi galimybę susipažinti su mero, administracijos direktoriaus ir kt. institucijų ar padalinių kasmetinėmis veiklos ataskaitomis.
<i>Gyventojų dalyvavimas tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus</i>	Savivaldybės institucijos sudaro sąlygas gyventojams tiesiogiai dalyvauti rengiant sprendimų projektus, organizuojant apklausas, susirinkimus, sueigas, viešą peticijų nagrinėjimą, skatina kitas pilietinės iniciatyvos formas. Savivaldybės remia visuomeninių organizacijų iniciatyvas, susijusias su viešųjų savivaldybės reikalų tvarkymu.

1.3 lentelės tęsinys 19 psl.

1.3 lentelės „Naujojo viešojo valdymo principų raiška vietos savivaldoje“ tęsinys

<i>Savivaldybės institucijų veiklos laisvė ir savarankiškumas</i>	Savivaldybės, įgyvendindamos įstatymus, kitus teisės aktus ir įsipareigojimus bendruomenei, priima sprendimus.
<i>Veiklos skaidrumas</i>	Savivaldybės institucijų ir kitų savivaldybės viešojo administravimo subjektų veikla turi būti aiški ir suprantama gyventojams, kurie tuo domisi, jiems sudaromos sąlygos gauti paaiškinimus, kas ir kodėl daroma.
<i>Veiklos efektyvumas</i>	Tikslai yra įgyvendinami kiek įmanoma geriausiai panaudojant turimus išteklius. Didelis dėmesys informacinėms technologijoms, koncentracija į elektronines viešąsias paslaugas, kurios mažina materialines sąnaudas, tenkina gyventojų poreikius.
<i>Bendruomenės ir atskirų savivaldybės gyventojų interesų derinimas</i>	Savivaldybės institucijų priimti sprendimai bendruomenės interesais neturi pažeisti įstatymų garantuotų atskirų gyventojų teisių.
<i>Etiškas elgesys</i>	Pabrėžiama visuomenės gerovė, kuri turi būti žymiai svarbesnė nei individualūs interesai.
<i>Viešumas ir reagavimas į gyventojų nuomonę</i>	Gyventojai ar jų atstovai turi teisę susipažinti su savivaldybės institucijų priimtais sprendimais, gauti viešus ir motyvuotus atsakymus į pareikštą nuomonę apie savivaldybės institucijų ir kitų savivaldybės viešojo administravimo subjektų bei atskirų tarnautojų darbą. Visa reikalinga informacija piliečiui pateikiama internetinėje erdvėje, nuolat tobulinami savivaldybių internetiniai tinklapiai, atsižvelgiant į gyventojų pastabas/pageidavimus.
<i>Atvirumas pokyčiams, inovacijoms</i>	Siekiami naujų, modernių ir efektyvių problemų sprendimo būdų, rodomas atvirumas pokyčiams bei pasiruošimas mokytis iš gerosios patirties.
<i>Savivaldybės veiklos ir savivaldybės institucijų priimamų sprendimų teisėtumas</i>	Savivaldybės institucijų ir kitų savivaldybės viešojo administravimo subjektų veikla bei visais jų veiklos klausimais priimti sprendimai turi atitikti įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimus.
<i>Valstybės tarnautojų kompetencijos ugdymas</i>	Vietinių valdžių atstovai, vešieji pareigūnai geba vykdyti savo tarnybines pareigas profesionaliai, nuolatos tobulina savo kompetencijas ir pateikia geresnius rezultatus.
<i>Žmogaus teisių bei laisvių užtikrinimas ir gerbimas</i>	Savivaldybės institucijų ar tarnautojų priimami sprendimai neturi pažeisti žmogaus orumo, jo teisių ir laisvių.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Kurpuvesu, 2011.

Iš 1.3 lentelės matyti, kad vietos savivaldoje yra įgyvendinama 12 pagrindinių naujojo viešojo valdymo principų. Todėl galima daryti tam tikras išvadas apie pasiektą vietos savivaldos lygį valstybėje. Matyti, kad vykdant vietos valdžios funkcijas remiamasi viešojo valdymo ideologija, pagrindinį dėmesį skiriant gyventojų įtraukimui į viešųjų reikalų tvarkymą, reagavimui į piliečių nuomonę, skaidrumui, veiksmingumui ir kt. principams. Pažymėtina, kad savivaldos institucijos, veiklą vykdydžiusios pagal vyravusį naujosios viešosios vadybos modelį, neskirdavo didesnio dėmesio etiškam valstybės tarnautojų elgesiui. Tuo tarpu, naujajame viešajame valdyme etiškas elgesys ir žmogaus teisių bei laisvių gerbimas tampa kertiniais akcentais.

Siekiant kaip įmanoma objektyviau įvertinti viešojo valdymo principų taikymą vietos savivaldoje, galima išskirti keletą principų, kurie „prasčiau“ įgyvendinami vietos valdžioje: gyventojų dalyvavimas tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus, savivaldybių veiklos efektyvumas, atsakingumas ir atsiskaitomumas rinkėjams. Detalesnė šių principų įgyvendinimo problematika aptariama 41-43 psl.

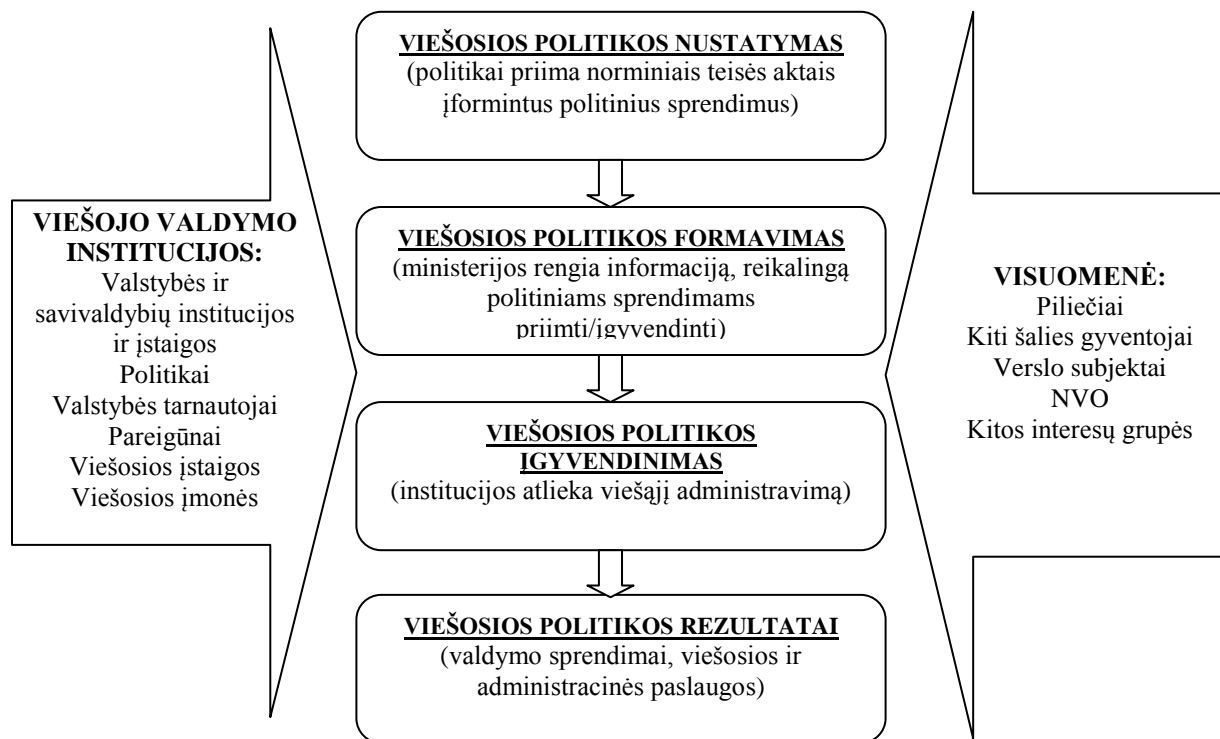
Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje nuo pat nepriklausomybės atstatymo kryptingai dirbama kuriant ir tobulinant savarankišką decentralizuotą viešosios valdžios sistemą – vietos savivaldą. Prie tokio tobulinimo ženkliai prisideda viešojo valdymo principai, kurie teigiamai veikia vietos savivaldos procesus. Nepaisant bendruomenių narių aktyvumo stokos sprendžiant vietos reikalus, nepakankamo savivaldybių veiklos efektyvumo, galima teigti, kad ieškoma geriausių sprendimų (besiremiančių viešojo valdymo ideologija), skirtų tobulinti vietos savivaldos sistemą Lietuvoje, kurie būtų tinkamai įgyvendinti.

1.3. Naujasis viešasis valdymas kaip viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo vietos savivaldoje pagrindas

Dabartinio Lietuvos konstitucinio reguliavimo kontekste valdžios įstaigos yra įpareigosos tarnauti žmonėms. Viešojo administravimo įstatymas (1999) nustato viešojo administravimo subjektų veiklos sritis: priimti administracinius sprendimus, vykdyti administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolę, konsultuoti asmenis ir kt. Tačiau didėjant visuomenės reikalavimams ir esant ribotiems valstybės finansiniams ištekliams, viešojo valdymo institucijos vien administraciniais veiksmais nebegali išspręsti kompleksinių visuomenės problemų ir patenkinti vis didėjančių jos poreikių. Todėl tampa aktualu aptarti viešojo valdymo institucijų vykdomą viešojo administravimo (viešosios politikos įgyvendinimo) veiklą (Raipa, 2009b) ir kitus viešojo valdymo procesus (viešosios politikos formavimą), kuriems turi įtakos naujasis viešasis valdymas. Paminėtina, naujasis viešasis valdymas yra visuomenės poreikiams tenkinti skirtų viešosios politikos nustatymo, formavimo ir įgyvendinimo procesų, kurių dalyviai yra viešojo valdymo institucijos ir visuomenė, visuma (Viešasis administravimas..., 2012).

Viešoji politika nustatoma ir formuojama (žr. 1.1 pav.) priimant valdymo sprendimus, kuriais išreiškiama valstybės valia tam tikru visuomenei ar visai valstybei svarbiu klausimu. Tik tinkamai parengti sprendimai gali būti sėkmingai įgyvendinti.

Priimami sprendimai turi būti pagrįsti, įvertinti galimo poveikio valstybės valdymo sritims ir visuomenei aspektu. Šiuo metu kokybiškiems sprendimams priimti stinga analitikų, strateginio mąstymo žinių ir kompetencijų, o sprendimams įgyvendinti – aktyvios vadovų lyderystės. Kad sprendimai atitiktų visuomenės poreikius jie turi būti priimami dalyvaujant kuo platesniam visuomenės atstovų būriui. Kol kas stebimas nepakankamas viešojo valdymo procesų atvirumas, visuomenės ir kitų suinteresuotų šalių įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą (Viešasis administravimas..., 2011), o visuomenė nesijaučia valdžios įgalinta daryti įtaką priimant ir įgyvendinant jai svarbius sprendimus.

1.1 pav. Viešasis valdymas Lietuvoje

Šaltinis: Viešasis administravimas Lietuvoje, 2012, p. 14.

Kalbant apie viešosios politikos įgyvendinimą (žr. 1.1 pav.) matyti, kad ją įgyvendina viešojo administravimo institucijos, atlikdamos viešojo administravimo veiklą. Dabartiniu laikotarpiu viešojo valdymo institucijos imasi priemonių, kad pagerintų savo veiklą ir užtikrintų jos efektyvumą: taiko strateginį planavimą, vidaus ir išorės audita, diegia šiuolaikinius veiklos valdymo metodus, analizuoja veiklos valdymo efektyvumą ir pan. Tačiau institucijų veikloje stinga gebėjimų ir kompetencijų veikti besikeičiančioje aplinkoje, trūksta orientacijos į rezultatus, kryptingo veiklos tobulinimo, atsižvelgiant į veiklos vertinimo išvadas. Pastaruoju laikotarpiu valdžia reguliuoja itin daug visuomeninio gyvenimo sričių, o tai sukelia administracinę naštą viešojo valdymo santykių subjektams, didina institucijų veiklos apimtį ir valdymo išlaidas. Valdyti skiriami ištekliai (taip pat ir žmogiškieji) valdomi nepakankamai efektyviai. Nesant Vyriausybės (vykdomosios valdžios institucijų ir įstaigų) veiklos viešumo politikos, neužtikrinamas viešosios politikos įgyvendinimo (kaip viešojo valdymo proceso) atvirumas ir skaidrumas (Viešasis administravimas..., 2012). Negarantuojamas efektyvus vykdomosios valdžios institucijų ir įstaigų veiklos vertinimas, trūksta naujų bendradarbiavimo tarp viešojo valdymo institucijų formų.

Nepaisant problemų su kuriomis susiduria viešojo valdymo institucijos, būtina pažymėti, kad siekiant modernaus valstybės valdymo, kuris užtikrintų šalies konkurencingumą kitų valstybių atžvilgiu

bei patenkintų didėjančius visuomenės poreikius viešojo valdymo srityje – parengta Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 metų programa (2012). Remiantis šia programa, pradėtas naujas valstybės valdymo tobulinimo etapas: dėmesys skiriamas ne tik viešosios politikos įgyvendinimui, t.y. viešajam administravimui, bet ir jos nustatymo bei formavimo problemų sprendimui.

Dera paminėti, kad valstybės valdžia dalį viešosios politikos formavimo galių perduoda regionų ir vietos savivaldybių atstovaujамų institucijų nariams (Urmonas, Novikovas, 2011). Be to, savivaldybės rūpinasi vietos ekonomika, socialine rūpyba, sveikatos apsauga, švietimu, viešuoju saugumu ir kt. viešosiomis paslaugomis, kurios turi patenkinti vietos gyventojų interesus. Norint atstovauti vietos gyventojų interesams ir priimti jiems palankius sprendimus bei puoselėti demokratines tradicijas įgyvendinant centrinės valdžios valią vietos savivalda turi glaudžiai bendradarbiauti su rajone veikiančiomis vietos valdymo organizacijomis. Ties šia situacija taip pat išryškėja naujojo viešojo valdymo paradigma, kuri prioritetą teikia tarpsektorinio bendradarbiavimo skatinimui.

Apibendrinant galima teigti, kad viešasis valdymas yra tam tikra viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo visuma. Siekiant paminėtų problemų (atsirandančių viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo etapuose) sprendimo, viešosios institucijos, valstybės tarnautojai, politikai remiasi naujojo viešojo valdymo teorija, jo pagrindiniais principais, kurie sudaro pagrindą, leidžiantį efektyviai ir tinkamai formuoti bei įgyvendinti viešąją politiką. Pastebima, kad pagrindiniai viešojo valdymo institucijų pokyčiai, susiję su institucijų veiklos gerinimu ir jos efektyvumo užtikrinimu, vyksta naujojo viešojo valdymo kontekste.

2. POLITINIŲ PARTIJŲ IR VIETOS SAVIVALDOS SĄVEIKA

Viešajame valdyme dėmesys skiriamas ne tik institucijoms, struktūroms ar viešojo administravimo veikėjams, bet ir pačiam valdymo procesui, kuris yra nekontroliuojamas ir neorganizuojamas vieno centro. Pasak M. Bevir (2010), valdymas skiria mažiau dėmesio valstybės institucijoms, o daugiau – procesams ir sąveikoms, apimančioms ir pilietinę visuomenę. Tuo tarpu, Lynn ir kt. (2000) teigia, kad viešasis valdymas – iš prigimties politinis, pasižymintis derybomis ir kompromisais. Šis požiūris – svarbus, kadangi prieš tai vyravusiose viešojo administravimo paradigmos (t.y. tradiciniam viešajam administravimui, viešajai vadybai, naujai viešajai vadybai) buvo vengiama nagrinėti politikos vaidmenį viešojo administravimo procese (Pivoras, Visockytė, 2011). Kadangi naujasis viešasis valdymas apima daug įvairių procesų, valstybinio valdymo lygmens aspektų ir yra suvokiamas kaip politinio elito tinklaveika (Osborne, 2010), būtina teoriniu aspektu apžvelgti ne tik Naujojo viešojo valdymo, bet ir valstybės politikos kūrėjų įtaką vietos savivaldos tobulinimui.

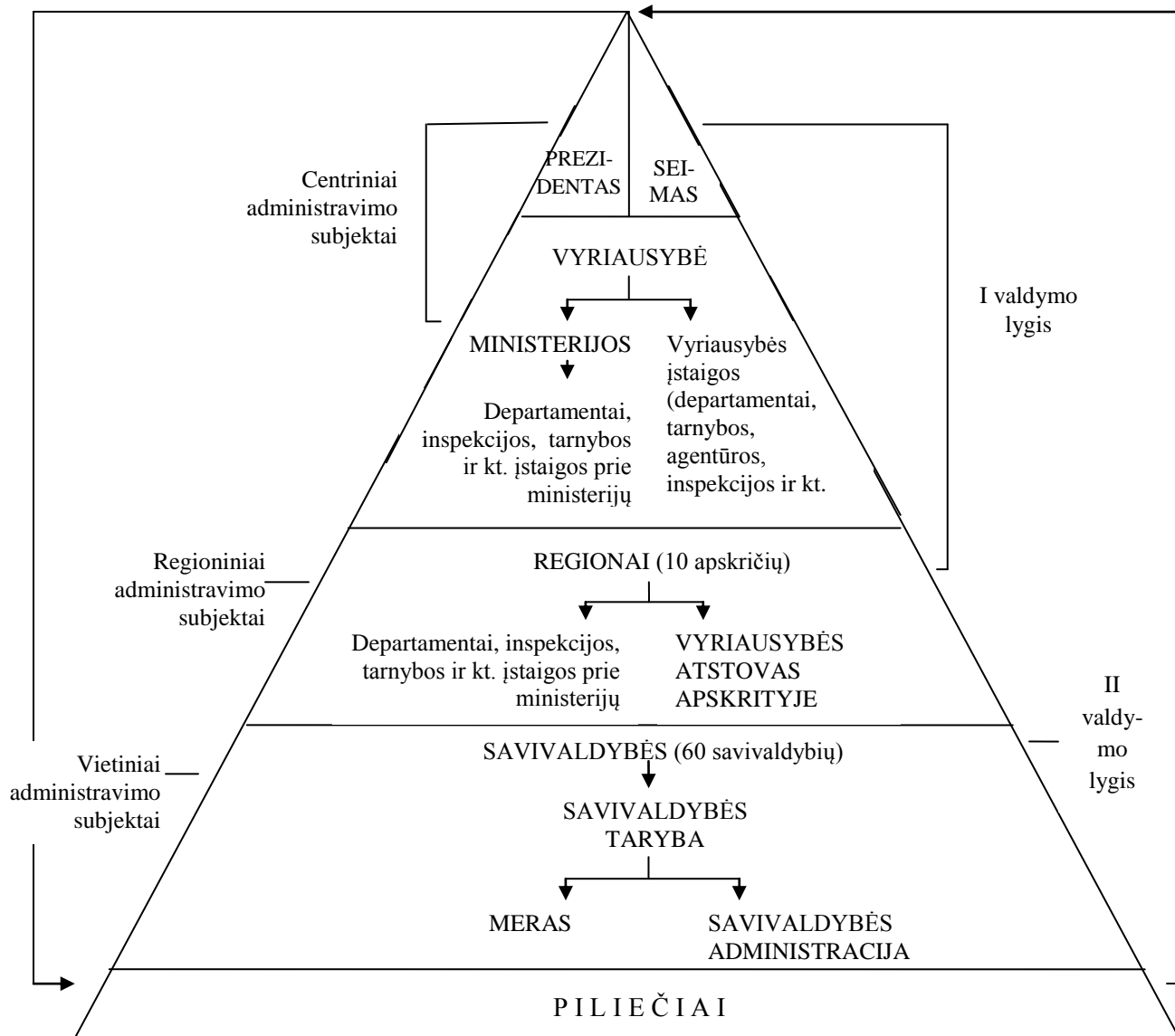
2.1. Politikos sandara ir raida vietos savivaldos kontekste

Šiuolaikinėse valstybėse visuomenei valdyti ir viešiesiems reikalams tvarkyti sukuriama demokratinė decentralizuota ir dekoncentruota viešojo valdymo sistema. Pažymėtina, tai dinamiška sistema, kuri nuolat tobulinama siekiant kuo geriau patenkinti visuomenės poreikius. Lietuvos valstybės viešojo valdymo sistemos supaprastintas schematinis vaizdas pateiktas 2.1 pav.

Iš 2.1 pav. matyti, kad gali būti išskiriamos trys pagrindinės valstybinio valdymo (administravimo) pakopos, kurioms atstovauja:

- 1) *centriniai valdymo subjektai*;
- 2) *regioniniai valdymo subjektai* (prefekto tipo subjektai (Vyriausybės atstovai), kurie tiesiogiai pavaldūs valstybės vykdomajai valdžiai; dekoncentruotų administracijų tipo subjektai (įstaigų prie ministerijų teritoriniai padaliniai – inspekcijos, biurai, departamentai, tarnybos), kurie tiesiogiai pavaldūs centrinėms įstaigoms prie ministerijų arba pačioms ministerijoms);
- 3) *vietiniai valdymo subjektai*.

Tarp šių subjektų įstatymais yra padalyta kompetencija, t.y. veiklos sritys ir įgaliojimai, tvarkyti visuomenės viešuosius reikalus. Tarp šių skirtingų valdymo lygių nėra tiesioginio pavaldumo santykių. Įstatymus leidžiančios valdžios institucija įstatymais dalija kompetenciją tarp skirtingų valdymo lygių subjektų, tuo tarpu, valstybės vykdomosios valdžios šakos subjektai reguliuoja regioninių ir vietinių savivaldybių subjektų veiklą teisinėmis ir ekonominėmis priemonėmis ir atlieka jų veiklos teisinę (administracinę) bei kitokią priežiūrą (Astrauskas, Svetikas, 2005).

2.1 pav. Lietuvos viešojo valdymo sistema

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Raišienę, 2003, p. 23; Astrauską, Svetiką, 2005, p. 16.

Taip pat schemoje pažymėtas grįžtamasis aukščiausios valdžios ir piliečių ryšys: Seimo ir Prezidento atskaitomybė leidžia piliečiams vertinti centrinės valdžios darbą ir per rinkimus išreikšti sutikimą arba nesutikimą su vykdoma politika.

Kadangi magistro darbe pagrindinis dėmesys skiriamas vietos savivaldai, dera apžvelgti savivaldybių tarybų formavimo/rinkimo aspektus, išskylančias pagrindines problemas. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), tik savivaldybių taryboms Lietuvoje yra suteikta teisė įgyvendinti vietos valdžią. Nariai į savivaldybių tarybas renkami tiesiogiai, merą renka taryba. Per laikotarpį nuo 1990 metų iki dabar nuosekliai vyko optimalios savivaldybių tarybų rinkimų sistemos

paieška: išbandytos kelios (mažoritarinė ar „grynoji“ proporcinė) rinkimų sistemos; ieškota optimalaus savivaldybių tarybų kadencijų laikotarpio (4, 2, ar 3 metai) bei tarybų narių skaičiaus; išplėsta pasyvioji ir aktyvioji rinkimų teisė ir pan. (Astrauskas, 2011).

Nepaisant nemažų pastangų tobulinant savivaldybių tarybų rinkimų sistemą, Lietuvoje vis dar nepavyko rasti tokios sistemos, kuri tenkintų vietos bendruomenės narių lūkesčius ir interesus, padidintų jų aktyvumą rinkimuose (rinkimuose dalyvauja 30–40 procentai visų rinkėjų) ir užtikrintų aukštą demokratijos lygį: vietiniuose rinkimuose ir vietos politiniame procese vyraujančią vaidmenį tebevaidina politinės partijos, kurios po rinkimų dėl didelio jų skaičiaus taryboje (savivaldybių tarybose paprastai būna 4–6 partijų atstovai) ir siekio dalyvauti valdžios postų dalybose nevengia daugumą savivaldybės taryboje formuoti ne programinių nuostatų ir ideologinių vertybių panašumo pagrindu, bet siekiant „būti valdžioje“ (Astrauskas, 2013). Kitos vietos visuomeninės organizacijos ir jų atstovai turi ribotas galimybes gauti savivaldybės tarybos mandatą ir realiai lieka politinių partijų šešėlyje, dažnoje savivaldybėje kryptingą vietos politiką įgyvendinti sunku dėl to, kad susidaro „trapi“ dauguma, ir sprendimus nulemia vieno ar kelių tarybos narių balsai. Savivaldybių tarybose palyginti nedaug jaunimo, lėta tarybos narių kaita, pagal proporcinę rinkimų sistemą išrinktų savivaldybių tarybų narių, kurių, nors nuo 2011 metų mandatus gauna po priimtos priesaikos, su rinkėjais iš atskirų savivaldybės gyvenamųjų vietovių dažnai nesieja glaudesni saitai (ten pat).

Dabartiniu metu, prioritetą ir toliau atiduodant proporcingai rinkimų sistemai, geresnės vietos politikų rinkimų sistemos paieška nukreipta į tokių jos elementų tobulinimą, kurie sudarytų sąlygas didesniajam subjektų ratui kelti kandidatų sąrašus (ir taip būtų sumažinta politinių partijų dominuojanti padėtis), renkamus vietos politikus labiau susietų su tam tikrose savivaldybės gyvenamosiose vietovėse gyvenančiais rinkėjais, sudarytų prielaidas pritraukti į rinkimus daugiau jaunimo, pilietiškai aktyvių ir viešųjų interesų tenkinimu suinteresuotų asmenų (Raišienė, 2003), garantuotų, kad po rinkimų susiformuotų stabili, vertybių ir programinių nuostatų panašumu pagrįsta ir gebanti veiksmingai dirbti tarybos dauguma).

Apibendrintai galima teigti, kad Lietuvoje viešojo valdymo sistemą sudaro valstybinio administravimo subjektai (kurie dar skirstomi į centrinius ir teritorinius) bei savivaldybių administravimo subjektai. Tokie valdymo lygiai – tai valdžios politinės decentralizacijos padarinys. Kuo daugiau subnacionalinių valdymo lygių – tuo aukštesnis politinės decentralizacijos laipsnis. Savivaldybių tarybos yra pagrindinis „organas“, galintis įgyvendinti vietos valdžią, tačiau pastebima, kad savivaldybių tarybos formuojamos ne programinių nuostatų ir ideologinių vertybių panašumo pagrindu, bet elementariu siekiu būti valdžioje. Todėl imamasi tobulinimo veiksnių, kurie sudarytų

sąlygas didesniai subjektų ratui kelti kandidatų sąrašus, tokiu būdu mažinant politinių partijų dominavimą savivaldybių tarybose.

2.2. Politinių partijų vaidmuo tobulinant vietos savivaldą

Demokratinėse politinėse sistemose politinės partijos yra svarbiausia politinės veiklos organizacinė forma. Neretai politinės partijos gali būti apibūdinamos kaip grupės, turinčios bendras ideologines vertybes, kaip aktyviausios tam tikrų socialinių grupių dalys, išreiškiančios jų bendrus interesus arba kaip politinių konfliktų apraiškos ir su jais susijusių problemų sprendimo instrumentai (Pražauskas, Unikaitė, 2007).

Politinės partijos būna įvairios, todėl jos gali būti klasifikuojamos į *valdančiąsias* ir *opozicines*. Šis skirtumas daugeliu atvejų nėra pastovus, nes demokratinėse šalyse po eilinių rinkimų arba formuojant koalicines Vyriausybes jos gali susikeisti vietomis. Toks keitimasis būdingas ir Lietuvoje (šiuo metu valdančiosios partijos – LSDP, DP, TT, LLRA ir opozicinės – TS-LKD, LRLS, Drąsos kelias).

Kiekviena partija turi savo ideologiją – teiginių, atspindinčių bei vertinančių faktus, ir veiklos direktyvų, išplaukiančių iš šių vertinimų, visumą, kuri paprastai yra susijusi su tam tikros visuomenės dalies – socialinės grupės – interesais, t.y. tarnauja šiems interesams. Ideologinis mąstymas skiria tikslus ir priemones bei nustato vertybių (idėjų) hierarchiją, išskeldamas į pirmą planą pagrindines, svarbiausias idėjas. Ideologija ir iš jos išsirutuliojanti politinė programa turėtų pagrįsti visus partijų politinius veiksmus, nuolat būti jų idėjinis orientyras (Pražauskas, Unikaitė, 2007). Paminėtina, kad politinės partijos ideologijas neišvengiamai supaprastina, pritaiko prie savo struktūros, rinkėjų, politinės aplinkos. Nors yra išskiriamos pagrindinės vyraujančios ideologijos (liberalizmas, konservatizmas, socializmas), D. Gudelio (2011) teigimu, jų vaidmuo politiniame procese sumenko, vis daugiau teoretikų konstatuoja „ideologijų pabaigą“.

Pažymėtina, kad politinės partijos artikuluoja ir agreguoja ne tik visuomenės interesus (ten pat), bet ir formuluoja viešosios politikos alternatyvas. Todėl dera plačiau aptarti viešosios politikos sampratą.

Viešoji politika dažniausiai apibūdinama kaip valstybės valia bei tos valios išraiška – valdžios veikla, tos veiklos priežastys (Raipa, 2002). Analizuojant viešąją politiką, dėmesys dažnai koncentruojamas ne į pačią viešąją politiką, bet į valdžios ir valdymo institucijas, politinę elgseną ir procesus, viešosios politikos fazes ir procedūras, susietas su politikos veiksmais, sprendimų priėmimu bei politikos įgyvendinimu. Be to, viešoji politika dažniausiai suprantama kaip valdžios pastangos reguliuoti visuomenėje kylančius konfliktus tarp interesų grupių, skirstyti materialines ir simbolines

vertybes bei paslaugas (Bučinskas, Raipa, 2003), fiskalinės politikos svertais reguliuoti biudžetą ir pinigų srautus.

J. E. Lane (2001) teigimu, viešosios politikos turinį ir veiklos kryptis geriausiai išreiškia priimami sprendimai, kurie daro įtaką teisėkūrai, potvarkiams, administracinio reguliavimo taisyklėms. Todėl viešosios politikos pajėgumą žymia dalimi lemia sprendimų rengimas ir jų įgyvendinimas, kadangi viešoji politika dažniau suvokiama pagal tai, ką valdžios institucijos atlieka, o ne pagal tai, ką yra numatytos ar ruošiasi atlikti.

Apibendrintai galima teigti, kad *viešoji politika* – atsakas į visuomenės grupių reikalavimus, interesus, poreikius, skundus, prašymus, susijusius su valdžios institucijų, jų biurokratinio personalo veikla (Raipa, Pauliukevičiūtė, 2012). O preciziškai apibūdinant viešąją politiką galima teigti, kad tai organizuotas tikslų ir programų parengimas ir racionalus jų įgyvendinimas, sprendžiant visuomenės problemas (ten pat).

Kaip jau minėta anksčiau, politinės partijos artikuluoja ir agreguoja visuomenės interesus. Kadangi politinės partijos įgyvendina ne tik savo vertybių ir idealų platinimą, tačiau atstovauja ir viešąjį interesą, turi formuoti tokią šalies politiką, kuri būtų siejama su naujuoju viešuoju valdymu, t.y. skatintų piliečių dalyvavimą politinių sprendimų priėmimo procese, piliečių grupių bendradarbiavimą su valdžios institucijomis, skatintų valstybinio ir vietinio lygmens institucijų veiklos efektyvumą, skaidrumą ir pan. Tokiu būdu visuomenė tampa svarbia vertybe, kurios gėrio užtikrinimu rūpinasi ne tik valdžios įstaigos (viešojo administravimo subjektai), bet ir politinės partijos.

Žinant, kad viešoji politika įgyvendinama per įvairias simbolines formas (politinių partijų ir Vyriausybės programas, ataskaitas, įstatymus, potvarkius ir t.t.) būtina akcentuoti jų turinį ir praktinį įgyvendinimą, kuris ženkliai prisideda prie vietos savivaldos tobulinimo. Ypač svarbų vaidmenį vietos savivaldos kontekste atlieka tų politinių partijų atstovai, kurie formuoja savivaldybių tarybas, įgyvendinančias vietos valdžią. Tokiu būdu atstovaujamoje demokratijoje politinės partijos, jų atstovai tampa svarbiausiu politinių veiksmų varikliu (Krupavičius, Lukošaitis, 2004), sąveikaujančiu su piliečiais ir interesų organizacijomis, įgyvendinančiu pagrindines programų nuostatas.

Taigi norint garantuoti realų ir kartu efektyvesnį vietos savivaldos vaidmenį sprendžiant vietinės reikšmės klausimus, aktyviai diskutuojama, kaip įgyvendinti vietos savivaldos institucijų pertvarkymą ir iš esmės pakeisti jos mechanizmą (Staponienė, Žilinskas, 2012). Tuo rūpinasi ir viešosios politikos kūrėjai, t.y. politinės partijos/politikai, kurie yra suinteresuoti valstybės, vietos savivaldos tobulinimu, todėl programose, posėdžių darbotvarkėse ir kitose veiklose akcentuojamos esminės pokyčių iniciatyvos, grindžiamos naujojo viešojo valdymo principais, kurie šiuo,

globalizacijos, naujausių informacinių technologijų bei racionalumo ir efektyvumo vertinimo, laikotarpiu geba patenkinti vis didėjančius visuomenės poreikius.

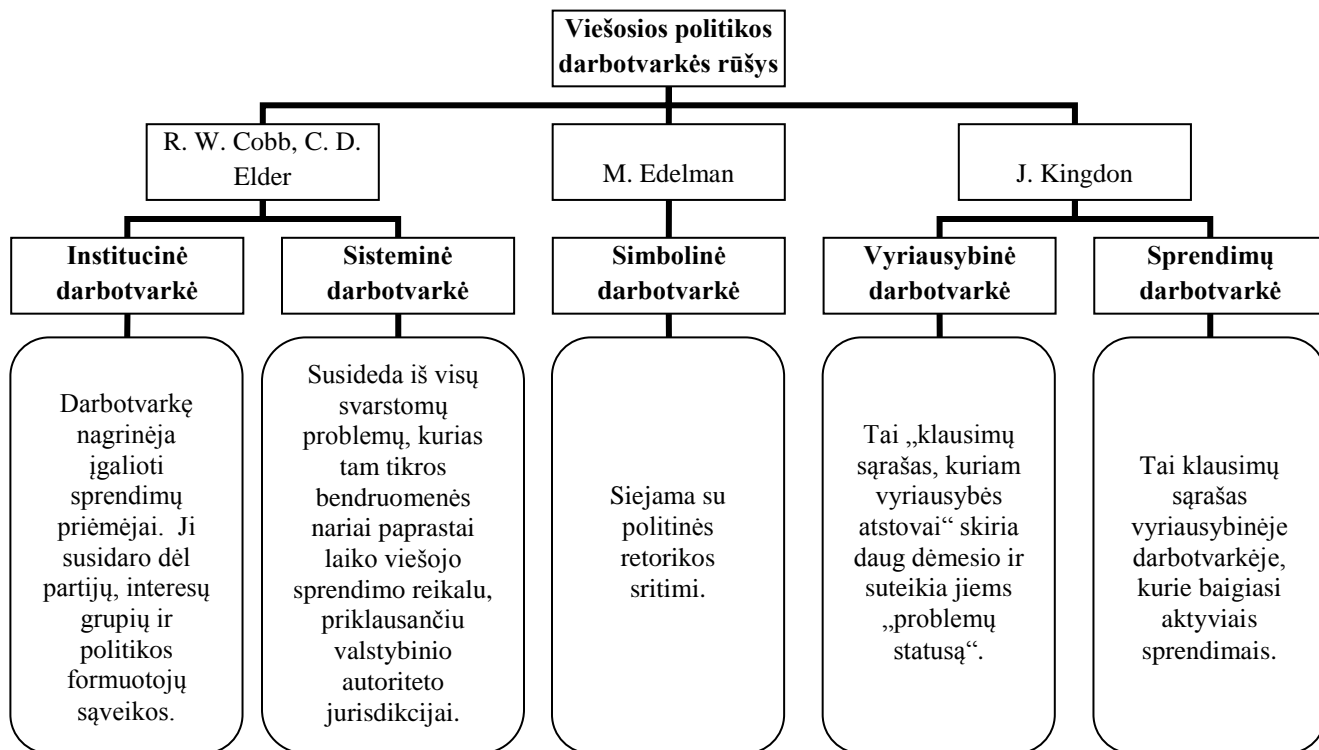
2.3. Viešosios politikos darbotvarkė ir jos formavimas

Kadangi klausimai, susiję su vietos savivalda ir jos tobulinimu, nuolat pasireiškia politinėje darbotvarkėje, aktualu išanalizuoti viešosios politikos darbotvarkės svarbą ir jos formavimo aspektus.

Viešojoji politika daugiausia dėmesio skiria visuomenei ir jos problemoms. Tačiau tik tam tikros visuomeninės problemos patenka į viešojo svarstymo akiratį. Problemos atsiradimo viešosios politikos darbotvarkėje pradžia yra tam tikro klausimo pripažinimas spręstina viešąja problema (Furman, Šerikova, 2007). Todėl viešosios politikos darbotvarkę galima vadinti visuomeninių problemų rinkiniu, į kurį turi galimybę patekti tik konkurencijai atsparios problemos.

J. Kingdon (1984) teigimu, viešosios politikos darbotvarkė – viešųjų problemų sąrašas, kurį nuomonės lyderiai ir visuomenė vertina kaip gana svarbų politinėms diskusijoms ir galimiems valdžios veiksams. Tuo tarpu, R. Dahl (1958) pateikia viešosios politikos darbotvarkės apibrėžimą pliuralizmo požiūriu, teigdamas, kad ji yra „skirtingų problemų tarpusavio konkurencijos pasekmė“.

Galima išskirti keletą viešosios politikos darbotvarkių rūšių (žr. 2.2 pav.), kurios priklauso nuo skirtingų užsienio mokslininkų požiūrių.

2.2 pav. Viešosios politikos darbotvarkės rūšys

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Furman, Šerikovą, 2007, p. 104; Parsons, 2001, p. 127.

Iš 2.2 pav. matyti, kad darbotvarkėse skiriamas didžiausias dėmesys tiems klausimams, kuriems suteikiamas rimtos „problemos statusas“. Pastebima, kad sudarytų darbotvarkių klausimus nagrinėja sprendimų priėmėjai, kurie ir priima tam tikrus aktyvius sprendimus, mažinančius susidariusias problemas.

Viešosios politikos darbotvarkės formavimas yra vienas pradinių politikos proceso etapų. Th. R. Dye (1972) teigia, kad problemų identifikavimas ir sprendimų alternatyvų siūlymas – darbotvarkės sudarymas – svarbiausia politinio proceso dalis. Todėl dera trumpai apžvelgti politinio proceso etapus (žr. 2.3 pav.).

2.3 pav. **Politinio proceso etapai**

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Parsons, 2001.

Remiantis 2.3 pav. galima teigti, kad politinį procesą sudaro 7 etapai. Procesas prasideda nuo problemos atpažinimo, identifikavimo ir pasibaigia įgyvendintos politikos vertinimu. Tuo tarpu, tie klausimai, kurie niekada nebuvo identifikuoti kaip viešosios problemos ir kuriems nebuvo siūlomos alternatyvos, niekada netampa politikos problemomis. Kai kurie mokslininkai problemos identifikavimą ir darbotvarkės formavimą linkę laikyti vienu politikos proceso etapu. Pastebima, kad teorinis politinio proceso modelis palengvina politikos suvokimą, tačiau realiai skirtingi veiksmai viešojoje politikoje vykdomi vienu metu.

E. E. Schattschneider (1961) teigimu, esminį poveikį viešosios politikos darbotvarkės formavimui turi trys jėgos:

- *Politinės partijos* – dažnai derina būsimą darbotvarkę ir stengiasi iškelti tuos klausimus, kurie būtų patrauklūs stipriosioms interesų grupėms ir elektoratui;
- *Interesų grupės* – dažnai palaiko formalius ar neformalius ryšius su politinėmis partijomis.

- *Institucijos* – nacionalinių institucijų lygmeniu ypatingas politikos formavimo vaidmuo tenka Vyriausybei, nes ji yra pagrindinis veikėjas, atrenkantis problemas ir įtraukiantis jas į politikos darbotvarkę.

Tuo tarpu, J. W. Kingdon (1984) viešosios politikos formuotojus skirsto į vidinius vyriausybės veikėjus (pvz., administracija, prezidentas, prezidento komanda ir kt.) ir išorinius vyriausybės veikėjus (interesų grupės, žiniasklaida (dažnai plačiai pasitelkiama, kad mažai žinoma problema per viešumą išplėstų savo rėmėjų skaičių ir paskatintų politinius institutus veikti), politinės partijos, viešoji nuomonė ir t.t.). Nepaisant politikos veikėjų skirstymo į atskiras rūšis, būtina pažymėti, kad politiniai lyderiai yra ypač aktyvūs darbotvarkės sudarymo dalyviai, turintys savus įsitikinimus, kurie privalo būti įtraukti į darbotvarkę, o jų įtaka darbotvarkei sudaryti yra ypatinga, kartais net lemiamą. Politinės partijos ir politiniai lyderiai konkuruoja sudarant politikos darbotvarkę (Furman, Šerikova, 2007) pagal disponuojamas galias politinėje rinkoje.

Apibendrinant galima teigti, kad į viešosios politikos darbotvarkę įtraukiami tie klausimai/problemos, kuriems suteikiamas rimto reikalo statusas. O viešosios politikos darbotvarkės formavimas apima tris pagrindinius etapus: randamas būdas kaip problemai prasiskverbti į viešumą, t.y. tapti socialine/politine problema; atkreipiamas platesnis visuomenės dėmesys į ją; įteisinama problema, t.y. jos įrašymas į politinę darbotvarkę.

Magistro darbo teorinių dalių apibendrinimas. Teigtina, kad naujojo viešojo valdymo pokyčiai, vykstantys pasaulyje, tiesiogiai daro įtaką vietos savivaldai. Savivaldybės institucijos – arčiausiai gyventojų veikiančios viešojo valdymo institucijos, todėl naujajam viešajam valdymui vystytis vietinis valdymo lygmuo yra labai palankus. Vietos lygmeniu gyventojus lengviausia įtraukti į valdymą ir sprendimų priėmimą. Čia dažniausiai reiškiasi tokie viešojo valdymo elementai kaip naujos gyventojų įtraukimo į valdymą formos, vietinių asociacijų, piliečių ir privačių partnerių įtraukimas į vietos politiką, administracinės naštos mažinimas.

Vietos lygmeniu, savivaldybių tarybos yra pagrindinis „organas“, galintis įgyvendinti vietos valdžią. Šioje vietoje sudaryta puiki „terpė“ savivaldybių tarybų nariams, priklausantiems skirtingoms politinėms partijoms, įgyvendinti (ar bent jau imtis tam tikros pokyčių iniciatyvos) tuos darbotvarkių svarbiausius klausimus, kurie atitinka politinių partijų ideologijas ir programų nuostatas, grindžiamas naujojo viešojo valdymo teorija, jos pagrindiniais principais. Tačiau pastebima, kad savivaldybių tarybos formuojamos ne programinių nuostatų ir ideologinių vertybių panašumo pagrindu, bet elementariu siekiu būti valdžioje.

3. VIETOS SAVIVALDOS TOBULINIMO KRYPTIŲ POLITINIŲ PARTIJŲ PROGRAMOSE IR JŲ ĮGYVENDINIMO TYRIMO METODOLOGIJA

3.1. Tyrimo metodologinis pagrindas ir metodai

Naujojo viešojo valdymo ir viešosios politikos koncepcijos kaip tyrimo teorinis-metodologinis pagrindas. Atliekant kokybinį magistro darbo tyrimą buvo remiamasi dviem pagrindinėmis koncepcijomis:

- 1) *Naujojo viešojo valdymo koncepcija* (Osborne, 2006, 2010; Pivoras, Visockytė, 2011; Raipa, 2011, 2009; Bingham, Nabatchi, O'Leary, 2005; Guogis, Šilinskytė, 2013; Rhodes, 2006; Krupavičius, 2013; Pollit, Bouchaert, 2011; Pestoff, Brandsen, Verschuere, 2012 ir kt.). Mokslinės literatūros analizės ir dokumentų analizės pagrindu išskirtos kategorijos ir subkategorijos politinių partijų programose, kurios atspindi pagrindines nuostatas Viešojo valdymo kontekste.
- 2) *Viešosios politikos koncepcija* (Dunn, 2006; Stone, 2004; Parsons, 2001; Raipa, 2002; Campbell, 2002; Krupavičius, 2007; Hill, Hupe, 2003; Hill, 2013; Dye, 1972, 1992; Wilson, 2012 ir kt.). Remiantis šia koncepcija, pasirinktos analizuoti politinių partijų programos, LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkės, pasirinktų savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkės bei ataskaitos. Taip pat atliktas pusiau struktūruotas interviu su Šiaulių miesto savivaldybės tarybos nariais, kurie atstovauja skirtingas politines partijas.

Siekiant nustatyti vietos savivaldos tobulinimo kryptis politinių partijų programose bei išanalizuoti jų įgyvendinimą, atliktas kokybinis tyrimas, kurio metu taikyti šie metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų turinio kiekybinė ir kokybinė analizė, pusiau struktūrizuotas interviu.

Mokslinės literatūros analizės metodas. Mokslinės literatūros paieškos procese taikytas literatūros analizės metodas, kuriuo siekta sužinoti apie naujausius pasirinktos srities specialistų darbus, jų pagrindines išvagas, susijusias su tyrimo konceptu. Siekiant atskleisti pasirinkto koncepto esmę naudotasi matricos analizės metodu. Remiantis Bitinu, Rupšiene, Žydžiūnaite (2008), norint atlikti pasirinkto koncepto sisteminės literatūros analizę, reikia atlikti 4 žingsnius:

- Atlikti tinkamos literatūros atranką, atsižvelgiant į temą, tyrimo objektą, probleminius klausimus.
- Paruošti dokumentus analizei, t.y. straipsnių ar jų dalių kopijavimas.
- Apibendrinti išsirinktus straipsnius (ar jų dalis), kuris įrašomos į sudarytos matricos atitinkamus skirsnius.
- Remiantis apibendrinta medžiaga matricoje, kritiškai atlikti teorinę analizę.

Vadovaujantis šiais žingsniais, bandyta atskleisti koncepto (šiuo atveju – vietos savivaldos tobulinimo kryptių įgyvendinimo) esmę įvairiuose moksliniuose straipsniuose, kurie atrinkti iš Google

„Mokslinčiaus“ ir EBSCOhost duomenų bazės. Straipsnių ieškota naudojantis tyrimo raktiniais žodžiais lietuvių ir anglų kalbomis (vietos savivalda, vietos savivaldos tobulinimas, politinės partijos, programa / local self-government, improvement of the local self-government, political parties, programme), kurie buvo įvesti į duomenų bazių paieškos laukus. Pažymėtina, kad pateiktus tyrimo raktinius žodžius Google „Mokslinčiaus“ pateikė 77 užklauso rezultatus lietuvių kalba ir 30 200 rezultatų anglų kalba, tuo tarpu, EBSCOhost duomenų bazė – 39 rezultatus lietuvių kalba ir 346 262 rezultatus anglų kalba.

Siekiant paruošti duomenų bazių pateiktus duomenis analizei, sudaryta duomenų matrica, kurioje pateikti duomenys, susiję su mokslinių straipsnių bibliografija (pavadinimas, autorius, metai), tikslu, pagrindiniais taikytais metodais, imtimi, pagrindinėmis išvadomis/rezultatais bei pastabomis (kurios pildomos autoriaus nuožiūra). Remiantis Google „Mokslinčiaus“ ir EBSCOhost duomenų bazės pateiktais šaltiniais, išrinkti 25 moksliniai straipsniai, kurių informacija buvo kopijuojama ir dėliojama pagal matricos išskirtas grafas, t.y. straipsnių dalys įrašomos į sudarytos matricos atitinkamus skirsnius.

Remiantis apibendrinta medžiaga matricoje, kritiškai atlikta teorinė analizė, atskleidžianti pagrindines įžvalgas, susijusias su tyrimo konceptu.

Kokybinė dokumentų turinio analizė. Tai metodas, kuriuo gilinamasi į objektą ir kontekstą, domintis panašumais bei skirtumais tarp kategorijų ar kodų (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Šis metodas, susijęs su skelbiamąja ar latentine teksto prasme. Skelbiamasis turinys yra tai, ką tekstas sako, dažniausiai pristatomas kategorijomis, o temos yra latentinio turinio raiška, t. y., apie ką tekstas kalba. Kokybinė turinio analizė remiasi interpretacija, todėl kategorijų ir subkategorijų išskyrimas nėra automatiška, mechaninė technika, bet kūrybiškas mąstymo procesas, siekiant iškoduoti tekste esančias prasmes (Mayring, 2001).

Remiantis šiuo metodu analizuotos pasirinktų Lietuvos politinių partijų programos, LR Vyriausybės ir pasirinktų trijų Šiaulių apskrities savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkės, pastarųjų metų veiklos ataskaitos. Dokumentų analizės metu išskirtos ne tik vietos savivaldos tobulinimo kryptys, išsiaiškintos politikų iniciatyvos, susijusios su vietos savivalda, bet ir atlikta politinių partijų programų tam tikrų specifinių bruožų bei numatomų skirtingų nuostatų įgyvendinimo būdų analizė.

Kiekybinė dokumentų turinio analizė. Ši analizė reiškia bet kokią sistemine tekstą (ar kitų simbolių formų) tėkmės redukciją į standartinę statistiškai apdorojamą simbolių visumą, atspindinčią tam tikrų socialiniams mokslams reikšmingų charakteristikų buvimą, intensyvumą ar kiekį (Morkevičius, 2012). Šis metodas skiriasi nuo kokybinės turinio analizės tuo, kad tyrėjas, pasitelkęs turimą kompetenciją, žinias, empatiškumo gebėjimus, mechaniškai atrenka kategorijas bei apskaičiuoja jų kiekį (Bitinas ir kt., 2008).

Siekiant vizualizuoti politinių partijų programų nuostatų specifiškumą, atlikta politinių partijų programų kiekybinė turinio analizė, pasinaudojant specialia *Nvivo* (angl. *QSR NVIVO*) programine įranga, kuri pateikia turinyje pasikartojančių žodžių dažnius ir pagal jų pasikartojimo dažnumą sugeneruoja grafinį vaizdą (žr. 46-49 p.).

Interviu metodas. Interviu yra vienas iš efektyvių kokybinio tyrimo metodų. Juo siekiama suvokti informantų patirtį, sužinoti nuomones tiriamu klausimu, kurias jie išsako savais žodžiais (ten pat). Šis metodas dažniausiai taikomas tiriant kokią nors problemą, procesą ar reiškinį, kai prireikia specialių žinių ir gebėjimų (Rudzkienė, Augustinaitis, 2009). Tyrimui pasirinktas *pusiau struktūrizuotas interviu*, nes jo forma nėra griežta. Dalis klausimų numatoma iš anksto, o kiti kyla interviu metu. Pusiau struktūruotas interviu sudaro galimybes lankstesne forma vesti interviu, atsižvelgti į informantų atsakymus ir tada formuluoti kitą klausimą, atskleisti informanto nuomonę, jo žinių gilumą ir pan. (Bitinas ir kt., 2008).

Remiantis pusiau struktūrizuoto interviu metodu apklausti Šiaulių m. savivaldybės tarybos nariai, priklausantys skirtingoms politinėms partijoms. Interviu metu nustatyta, kokioms vietos savivaldos tobulinimo kryptims skiriamas didžiausias dėmesys savivaldybėje, kokių krypčių įgyvendinimui skiriamas nepakankamas dėmesys, kokie pagrindiniai aspektai, į kuriuos reikėtų atkreipti dėmesį tobulinant vietos savivaldą, kokios pagrindinės išskylančios problemos.

Dokumentų atranka. Dokumentų turinio analizės metodu analizuotos *politinių partijų programos*, laikantis nuostatos, kad tai dokumentas, apibūdinantis partijos atsakomybę ir sugebėjimus prognozuoti vietos valdymą ateityje. Pažymėtina, kad siekiant papildyti tyrimo duomenis analizuotos ir pasirinktų politinių partijų rinkimų, į 2012 m. Seimą, programos.

Siekiant nustatyti politinių partijų programų nuostatų, susijusių su vietos savivalda, įgyvendinimą, analizuota *LR Vyriausybės ir savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkės*, nes Vyriausybė yra pagrindinis veikėjas, aglomeruojantis politinius pažadus ir sudarantis veiklos programas politiniams „pažadams“ įgyvendinti (Furman, Šerikova, 2007). Tuo tarpu, savivaldybė – arčiausiai piliečių esanti institucija, kuri įgyvendina vietos valdžią. Darbotvarkės pasirinktos todėl, kad į jas turi galimybę patekti tik konkurencijai atsparūs ir rimtą problemos „statusą“ turintys klausimai. Pažymėtina, kad Vyriausybės posėdžių darbotvarkė analizuota nuo 2012 m. 12 mėn. 12 d. (kada įvyko LR Seimo rinkimai ir buvo suformuota 16-oji Vyriausybė) iki 2014 m. 03 mėn. 31 d. Savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkių analizė vykdyta nuo 2011 m. 02 mėn. 27 d. (kai įvyko Savivaldybių tarybų rinkimai) iki 2014 m. 03 mėn. 31 d.

Siekiant gilesnės turinio analizės išnagrinėtos LR Vyriausybės (2013 m. veiklos prioritetų įgyvendinimo I-III ketv. Pažangos ataskaita, 2013 metų veiklos ataskaita) ir savivaldybių ataskaitos

(Šiaulių miesto savivaldybės mero 2013 metų veiklos ataskaita, Radviliškio rajono savivaldybės 2013 metų veiklos ataskaita, Joniškio rajono savivaldybės mero 2012 metų veiklos ataskaita), nes tai formalūs dokumentai, nusakantys atliktus darbus per tam tikrą laikotarpį.

Tyrimo strategija. N. Acur, L. Englyst (2006) teigimu, tyrimo strategijoje būtina turėti modelį, kad būtų laikomasi tam tikro nuoseklumo, todėl magistro darbo tyrimas vykdytas pagal strategiją, kurios struktūra pateikta 3.1 lentelėje.

3.1 lentelė

Magistro darbo tyrimo strategijos struktūra

Tyrimo tikslas: identifikuoti vietos savivaldos tobulinimo kryptis 2012 m. LR Seimo rinkimuose daugiausiai piliečių balsų gavusiose politinių partijų programose ir ištirti jų praktinį įgyvendinimą vietos savivaldoje.	
Uždaviniai (MD dalys, skyriai)	Uždavinių dalys (MD skyriai, poskyriai)
1. Pagrįsti vietos savivaldos tobulinimą naujojo viešojo valdymo kontekste	1.1. Nustatyti naujojo viešojo valdymo svarbą vietos savivaldai
	1.2. Išanalizuoti naujojo viešojo valdymo principų raišką tobulinant vietos savivaldą
	1.3. Pagrįsti naująjį viešąjį valdymą kaip viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo pagrindą
2. Išanalizuoti politinių partijų ir vietos savivaldos sąveiką	2.1. Išanalizuoti politikos sandarą ir raidą vietos savivaldos kontekste
	2.2. Apžvelgti politinių partijų vaidmenį tobulinant vietos savivaldą
	2.3. Išnagrinėti viešosios politikos darbotvarkę ir jos formavimo procesą
3. Suformuoti ir pagrįsti tyrimo metodologiją	3.1. Pateikti tyrimo metodologinį pagrindą ir metodus
	3.2. Pagrįsti tyrimo instrumentą
	3.3. Pristatyti imties charakteristiką
4. Atlikti magistro darbo empirinį tyrimą	4.1. Atlikti pasirinktų dokumentų turinio analizę
	4.2. Apibrėžti dokumentų specifiškumą, atlikti jų vizualizaciją
	4.3. Atlikti informantų nuostatų analizę
5. Apibendrinti magistro darbo tyrimą.	5.1. Pateikti pagrįstas tyrimo išvadas
	5.2. Suformuluoti rekomendacijas

Iš tyrimo strategijos matyti, kad magistro darbe iškelti penki pagrindiniai uždaviniai. Pirmieji du uždaviniai susiję su magistro darbo teorine dalimi, kurioje siekta išanalizuoti naujojo viešojo valdymo svarbą vietos savivaldos tobulinimo kontekste bei politinių partijų ir vietos savivaldos sąveiką. Trečiasis uždavinys susijęs su tyrimo metodologijos formavimu. Ketvirtasis uždavinys atspindi magistro darbo empirinį tyrimą, kurio metu siekta išanalizuoti pasirinktų politinių partijų programas, atlikti jų vizualizaciją, LR Vyriausybės ir pasirinktų savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkes bei veiklos ataskaitas. Siekiant tyrimo rezultatų didesnio pagrindimo atlikta respondentų nuostatų analizė. Penktasis uždavinys susijęs su magistro darbo teorinės ir empirinės dalies apibendrinimu, motyvuotų išvadų pateikimu.

Taip pat magistro darbo vykdymą galima pavaizduoti logine schema (žr. 3.1 pav.), kurioje atsiskleidžia tyrimo strategijos struktūra.

3.1 pav. Magistro darbo loginė schema

Magistro darbo Ganto grafikas. Magistro darbas parašytas remiantis Ganto (dar kitaip vadinamo *juostiniu*) grafiku (žr. 3.2 pav.). Šiame planavimo juostiniame grafike efektyviai ir suprantamai atsiskleidžia magistro darbų planavimas bei tiksliai išdėstoma planavimo informacija (Kaziliūnas, 2009). Be to, magistro darbo Ganto grafiką lengva perprasti, jis aiškiai parodo magistro darbo atlikimą, jo pažangą, planuojami darbai geriau įsivaizduojami ir suprantami, kai jie pavaizduoti juostiniame grafike (ten pat, 2009).

Darbų aprašymas	2013 m.				2014 m.										2015 m.	
	mėn.															
	09	10	11	12	01	02	03	04	05	06	09	10	11	12		01
Magistro darbo įvado ir tyrimo strategijos parengimas	X	X	X	X	X								X			
Politinių partijų programų nuostatų analizė						X	X									
Kategorijų ir subkategorijų išskyrimas						X	X									
LR Vyriausybės ir savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkių analizė							X									
LR Vyriausybės ir savivaldybių veiklos ataskaitų analizė							X	X								
Gautų rezultatų susiteminimas ir interpretavimas								X	X							
Tyrimo instrumentarijaus sudarymas									X							
Pusiau struktūrizuoto interviu vykdymas										X				X		
Gautų rezultatų susiteminimas, interpretavimas									X	X	X					
Mokslinės literatūros analizė											X	X				
Tyrimo rezultatų apibendrinimas, išvadų bei rekomendacijų pateikimas														X	X	

3.2 pav. **Magistro darbo Ganto grafikas**

Iš sudaryto grafiko matyti, kad išskirta 11 pagrindinių darbų, kurie atlikti, siekiant magistro darbo realizacijos. Pirmame studijų semestre suformuluota magistro darbo tema, problemų laukas, parašytas preliminarus įvadas ir parengta tyrimo strategija. Pažymėtina, kad darbo įvadas dar pakoreguotas ir patikslintas 13-tą tyrimo mėnesį. Iš Ganto grafiko matyti, kad nuo 6-to tyrimo mėnesio pradėta empirinė tyrimo dalis, o teorinė, t.y. mokslinės literatūros analizė, vykdyta tik 11-12-tą tyrimo mėnesį. Tokiai procesų transformacijai turėjo įtakos autorės dalyvavimas LMT organizuojamame projekte „Mokslinės veiklos skatinimas“, kuriuo įsipareigota atlikti tyrimą iki gegužės 24 d., o ataskaitą pateikti iki birželio 7 d., todėl magistro darbo didžioji empirinė dalis atlikta

per 6-10-tą mėnesius. Antras tyrimo etapas, susijęs su pusiau struktūruoto interviu vykdymu, pratęstas 2014 m. gruodžio mėn. Tyrimo rezultatai surinkti, interpretuoti bei apibendrinti 3-čio semestro pab. (gruodžio – sausio mėn.), kuriais remiantis pateiktos išvados bei rekomendacijos.

3.2. Tyrimo instrumento pagrindimas

Kategorijų ir subkategorijų išskyrimas. Remiantis induktyvia turinio analizės prieiga¹ analizuotos politinių partijų programos. Jų nuostatos, susijusios su vietos savivaldos tobulinimu, grupuotos pagal autorės sudarytas kategorijas ir subkategorijas (žr. 3.2 lent.), kurios išskirtos remiantis ne tik politinių partijų programų nuostatomis, bet ir naujojo viešojo valdymo principais (žr. 17-18 p.). Paminėtina, kad kategorijų ir subkategorijų formulavime taip pat dalyvavo Socialinių mokslų fakulteto metodologai: prof. dr. D. Šaparnienė, lekt. S. Balčiūnas.

3.2 lentelė

Kategorijos ir subkategorijos

Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas
Savivaldos savarankiškumas	Savivaldybių finansinis savarankiškumas
	Savivaldybių ūkinės veiklos savarankiškumas
	Savivaldybių veiklos savarankiškumas
	Seniūnijų finansinis savarankiškumas
	Seniūnijų veiklos savarankiškumas
Demokratija ir pilietinės visuomenės stiprinimas	Piliečių dalyvavimas/įtraukimas į sprendimų priėmimą
	Vietos savivaldos rinkimų sistemos keitimas
Valdymo tobulinimas	Atsakomybė
	Atskaitomybė
	Atvirumas
	Skaidrumas
	Veiksmingumas/efektyvumas
	Teisėtumas
	Kompetencijos/lyderystė
	Tarpsektorinis bendradarbiavimas
	Tarnavimas visuomenei
	Struktūros pokyčiai
Viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas	-

Pasirinktų politinių partijų programų analizės metu išskirtos 4 pagrindinės kategorijos, susijusios su savivaldos savarankiškumu, pilietinės visuomenės stiprinimu, valdymo tobulinimu bei viešųjų paslaugų teikimu. Siekiant papildyti kategorijas ir struktūruotai pateikti politinių partijų programų nuostatas, išskirta 17 subkategorijų.

¹Kategorijos ir subkategorijos formuluotos analizuojant politinių partijų programų nuostatas, t.y. remiantis jomis, o ne atvirkščiai: pirma sudaroma kategorijų ir subkategorijų sistema ir tik tada analizuojamos politinių partijų programos.

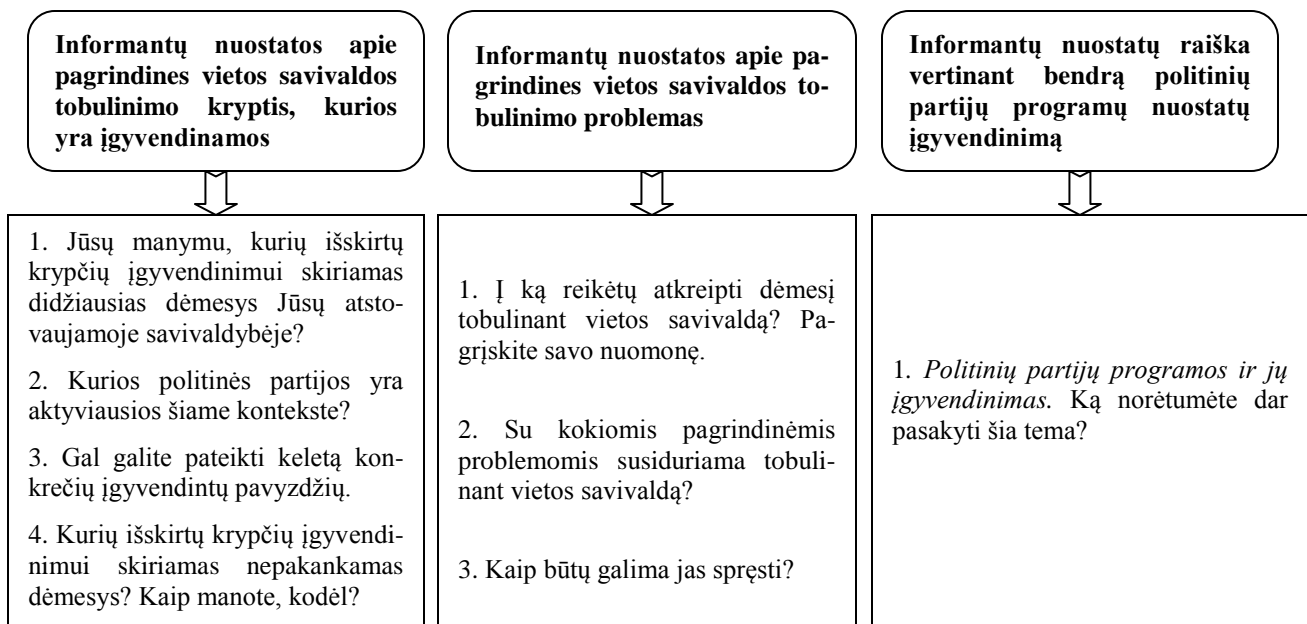
Pagal kategorijas ir subkategorijas (kurias atitinka LR Vyriausybės ir pasirinktų savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkėse svarstyti klausimai ir veiklos ataskaitų informacija) sudarytos lentelės, kurių pagrindinės įžvalgos ir interpretacija pateikiama 4 magistro darbo dalyje.

Klausimyno sudarymas informantams. Respondentų nuostatų tyrimo tikslas – išsiaiškinti kokios tobulinimo kryptys svarbiausios Šiaulių m. savivaldybėje, kokios gali iškilti problemos tobulinant vietos savivaldą bei kokie būtų galimi iškilusių problemų sprendimo būdai.

Siekiant gauti kokybišką ir išsamią informaciją, respondentams buvo pateikti 8 atviro tipo klausimai (žr. 3.3 pav.). Kadangi pasirinkta pusiau struktūrizuoto interviu forma, palikta laisvė platesniai diskusijai.

Interviu klausimų pobūdis ir rezultatų analizė fokusuota į 2 problemines tyrimo sritis, kurias apibūdina žemiau pateikti klausimai:

- Kokios pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo kryptys yra įgyvendinamos?
- Kokios iškylančios vietos savivaldos tobulinimo problemos ir kokios galimos jos tobulinimo kryptys?

3.3 pav. **Interviu klausimyno struktūra**

Pažymėtina, kad prieš pokalbį su pasirinktais ekspertais, pateiktos pagrindinių vietos savivaldos tobulinimo krypčių formuluotės, kurios išskirtos politinių partijų programų nuostatų analizės metu.

Tyrimo etika. Visi tiriamieji buvo informuoti ir supažindinti su tyrimo esme, todėl laisva valia sutiko dalyvauti tyrime. Informantams garantuotas konfidencialumas ir anonimiškumas.

3.3. Tyrimo imties charakteristika

Politinių partijų imties charakteristika. Pasirinktos 5 Lietuvos politinės partijos, kurios 2012 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose gavo daugiausiai piliečių balsų:

- *Darbo partija;*
- *Lietuvos socialdemokratų partija;*
- *Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai;*
- *Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis;*
- *Partija Tvarka ir teisingumas.*

Šios partijos, pagal daugiausiai pelnytų mandatų skaičių, sudaro daugumą Seime, taip pat įgavo galimybę sudaryti Vyriausybę ir įgyvendinti savo politines nuostatas. Pasirinktos partijos dalyvauja priimant politinius sprendimus, įstatymus.

Savivaldybių imties charakteristika. Kadangi pagrindinis dėmesys magistro darbe skiriamas vietos savivaldai, nagrinėtos Šiaulių apskrities savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkės. Savivaldybės pasirinktos pagal politinių partijų įvairumo ir daugumos tarybose principą: *Šiaulių miesto savivaldybė*, kurioje dominuoja LSDP partijos atstovai, *Radviliškio rajono savivaldybė* – TS-LKD atstovai, *Joniškio rajono savivaldybė* – LRLS atstovai.

Informantų imties charakteristika. Kokybiniame tyrime dalyvavo 6 Šiaulių m. savivaldybės tarybos nariai: 4 vyrai ir 2 moterys. Laikantis tyrimo etikos svarbu akcentuoti, jog dėl informantų anonimiškumo, visų asmenų vardai ir pavardės nebus atskleidžiamos ir jie tyrime bus įvardijami taip: Informantas 1 – (I1); Informantas 2 – (I2); Informantas 3 – (I3) ir t.t.

3.3 lentelėje pateikti bendrieji duomenys apie respondentus: priklausymas politinei partijai, pareigos, darbo patirtis užimamose pareigose, išsilavinimas.

3.3 lentelė

Bendrieji duomenys apie informantus

Informantas	Politinė partija	Priklausymas politinei partijai (metais)	Darbo patirtis užimamose pareigose (metais)	Išsilavinimas
I1	Išsikėlęs kandidatas	-	4	Aukštasis universitetinis, daktaro laipsnis
I2	TT	1	19	Aukštasis universitetinis, daktaro laipsnis
I3	DP	10	8	Aukštasis universitetinis, magistro laipsnis
I4	TS-LKD	7	4	Aukštasis universitetinis, magistro laipsnis
I5	LSDP	14	12	Aukštasis universitetinis, bakalauro laipsnis
I6	LRLS	1	12	Aukštasis universitetinis, daktaro laipsnis

Magistro darbe pasirinktos analizuoti 5 Lietuvos politinių partijų programos, todėl respondentai taip pat atrinkti atsižvelgiant į jų priklausymą šioms politinėms partijoms. Siekiant tam tikro tyrimo objektyvumo, pasirinktas Šiaulių m. savivaldybės tarybos narys, kuris nepriklauso jokiai politinei partijai, t.y. yra nepriklausomai išsikėlęs kandidatas.

Apibendrinant tyrimo imties charakteristiką galima teigti, kad visi apklaustieji tarybos nariai turi ne mažesnę kaip 4 m. darbo patirtį Šiaulių miesto savivaldybėje. Priklauso politinėms partijoms ne mažiau kaip 7 metus (išskyrus I2, I6, kurie dabartinėms partijoms priklauso tik 1 metus, tačiau turi 19 ir 12 metų patirtį kitose partinėse struktūrose). Taip pat analizuojant informantų išsilavinimą matyti, kad visi turi aukštąjį išsilavinimą, 3 savivaldybės tarybos nariai – mokslų daktaro laipsnį.

4. VIETOS SAVIVALDOS TOBULINIMO KRYPČIŲ POLITINIŲ PARTIJŲ PROGRAMOSE IR JŲ ĮGYVENDINIMO TYRIMO REZULTATAI

4.1. Vietos savivaldos situacijos Lietuvoje analizė

Analizuojant politinių partijų (TS-LKD, LSDP, TT, DP, LRLS) programas pastebėta, kad akcentuojamas vietos savivaldos tobulinimas, imantis esminių pertvarkos veikslių (pvz., savivaldybių, seniūnijų finansinio ir veiklos savarankiškumo, piliečių dalyvavimo/įtraukimo į sprendimų priėmimą, rinkimų sistemos keitimo, struktūros pokyčių ir t.t.), padėsiančių sėkmingiau įgyvendinti valstybės institucijų ir įstaigų konstitucinę prievolę tarnauti žmonėms. Tačiau aktualu analizuoti ne tik politinių partijų programų nuostatas, susijusias su vietos savivaldos tobulinimu, bet ir apžvelgti šių nuostatų „statusą“ dabartiniame Lietuvos kontekste (žr. 4.1 lent.), iš kurio būtų galima spręsti, kurie politinių partijų siekiai (vietos savivaldos srityje) turėtų būti įgyvendinami, o kuriems dar reikėtų atitinkamo pasiruošimo. Pažymėtina, kad pasirinktos analizuoti tik pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo kryptys, kurias atitinka autorės išskirtos kategorijos.

4.1 lentelė

Vietos savivaldos tobulinimo kryptys bendrame Lietuvos kontekste

Vietos savivaldos tobulinimo kryptis	Situacija Lietuvoje
Savivaldos savarankiškumas	<p>2014 m. itin padidėjo savivaldybių finansinis savarankiškumas. Nors jis nėra siejamas su didelėmis finansinėmis galimybėmis vykdyti projektus, tačiau vien tas faktas, kad Vyriausybė pritarė atiduoti finansinius išteklius pagal 2012 m. faktines išlaidas, labai svarbus savivaldybėms, nes perduotas lėšas galės naudoti savo nuožiūra.</p> <p>Tačiau Lietuvos savivaldybių nuolat augančios skolos (šiuo metu savivaldybės įsiskolinusios daugiau nei 2 mlrd. Lt.) verčia atkreipti dėmesį į savivaldos subjektų negebėjimą gyventi pagal pajamas ir neūkišką valdymą (Žakaitienė, 2014). Be to, suteikiamas didesnis savarankiškumas savivaldybėms santykinai nesiejamas su didesnio kontrolės mechanizmo įvedimu, todėl kyla diskutuotinų klausimų dėl efektyvumo, skaidrumo, atskaitomybės ir kt. naujojo viešojo valdymo principų įgyvendinimo.</p> <p>2012-2014 m. vykdyta savivaldos plėtra perduodant ne tik finansavimą, bet ir funkcijas. Svarbiausi pakeitimai atlikti šiose srityse:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2014 m. pr. socialinių pašalpų mokėjimas tapo savivaldybės savarankiška (ne deleguota) funkcija (suteikta daugiau teisių kontroliuoti racionalų lėšų panaudojimą); • 2013 m. iš esmės pakeistas teritorijų planavimo reguliavimas (gyventojams nebereikia rengti detaliųjų planų, juos rengti turi savivaldybės). <p>Tokia savivaldybių veiklos funkcijų plėtra – būtina ir reikalinga, nes 2013 m. Finansų ministerijos duomenimis, valstybės išlaidos socialinei apsaugai sudarė 40,1 proc. Be to, mažinamas „biurokratizmas“ gyventojų atžvilgiu (sumažėjo būtinų parengti teritorijų planavimo dokumentų; planavimo rengimo procesas sutrumpėjo daugiau nei 30 proc.). Todėl galima daryti išvadą, kad tolesnės savivaldybių funkcijų plėtros iniciatyvos – turi būti palaikomos, siekiant didesnės viešojo sektoriaus paslaugų kokybės ir valdymo.</p> <p>Tačiau būtina atkreipti dėmesį į tai, kad „reali“ (tikroji) vietos savivalda tiek Lietuvoje, tiek ir bet kurioje kitoje šalyje yra galima tik tuomet, kai egzistuoja balansas tarp savivaldybėms nustatytų funkcijų ir toms funkcijoms vykdyti reikalingų finansinių išteklių (Petrauskienė, 2014), kurių (dabartiniu laikotarpiu) Lietuvos savivaldybėms ypač trūksta.</p>

	<p>Seniūnijų lygmenyje kreiptinas dėmesys į menką veiklos finansavimą. Nors ir seniūnijoms finansuoti skiriama savivaldybių biudžetų dalis auga (2012 metais – 3 proc., 2013 metais – 3, 23 proc.), ne visos seniūnijos gauna priklausančias lėšas, pvz., 2013 m. savivaldybių biudžeto dalis, tenkanti seniūnijų veiklai, svyravo nuo 13,19 proc. Kėdainių r. savivaldybėje iki 0,01 proc. Kauno m. savivaldybėje (Ambrazas, 2014).</p> <p>Taip pat, pastaruoju metu, Lietuvoje vyksta diskusija, kad seniūnijoms reikėtų tapti savarankiškais juridiniais asmenimis, kurie galėtų patys disponuoti pinigais, atsižvelgiant į specifinius kiekvienos bendruomenės poreikius (Ambrazas, 2014). Žinoma, tokiu būdu būtų efektyviau skirstomos lėšos, kita vertus, suteikus tokį savarankiškumą, išsiplėstų administracija, augtų valdymo išlaidos. Todėl visiškai seniūnijų finansinis savarankiškumas dabartinėje Lietuvos situacijoje (kai pagrindiniai prioritetai siejami su valdymo aparato mažinimu) būtų ne pats optimaliausias sprendimas.</p>
<p>Demokratija ir pilietinės visuomenės stiprinimas</p>	<p>Lietuvos visuomenės pilietinės galios indekso tyrimo duomenimis², šiuolaikinė visuomenė yra vertinama kaip pasyviai dalyvaujanti politikoje, o tuo pačiu ir savivaldoje. Piliečių dalyvavimui sprendimų priėmimo procese yra užtikrintos visos galimybės: dalyvavimas rinkimuose, vietos gyventojų apklausose, susirinkimuose; peticijų, skundų, prašymų pateikimas; teisė vienytis į bendrijas, politines partijas ir kt. Tačiau Lietuvoje pastebimas pasyvus (neintencinis) piliečių dalyvavimas. Derėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos piliečiai, kaip ir kitų pokomunistinių valstybių piliečiai, pasižymi dideliu nepasitikėjimu politinėmis institucijomis, taip pat savo galimybių daryti įtaką politiniam procesui nematymu. Piliečiai sieja savo viltis su valstybe, o ne pačių aktyvia veikla (Riekašius, 2006). Negana to, Lietuvoje vis dažniau pastebimi vienas kitą iššaukiantys valdžioje vykstantys ydingi procesai, kurie dar labiau menkina žmonių pasitikėjimą ir norą dalyvauti savivaldybių viešųjų reikalų tvarkyme.</p> <p>Nors ir sudarytos pakankamos teisinės sąlygos, savivaldybės nedažnai konsultuojasi su gyventojais svarbiais vietos klausimais. Tačiau konsultuotis su bendruomene teritoriniais klausimais jau tapo įprasta (LR Vyriausybės 2013 metų..., 2014).</p> <p>Siekiant didesnio piliečių dalyvavimo ir įsitraukimo į sprendimų priėmimo procesą, būtina dėmesį koncentruoti į atvirumo, skaidrumo, tarnavimo visuomenei principus, kurie padidintų gyventojų susidomėjimą priimamų sprendimų procesais, tuo pačiu, būtų iškeltas klausimas dėl valdžios priimtų sprendimų legitimumo.</p> <p>Politinės partijos savo programose vienareikšmiškai pasisako už merų ir seniūnų tiesioginius rinkimus. Įnirtingų diskusijų metu, trukusių vos ne du dešimtmečius, priimtas Seimo sprendimas, įteisinantis tiesioginius merų rinkimus (Anskaitis, 2014), t.y. merą rinks ne savivaldybių tarybos, o patys gyventojai.</p> <p>Nors ir tiesiogiai išrinktas meras turės didesnę žmonių pasitikėjimą, bus sustiprinta asmeninė atsakomybė, negalima atmesti ir neigiamos šios reformos pusės: bus sudarytos sąlygos iškilti populistams bei bus didesnė tikimybė atsirasti korupcijai.</p> <p>Tuo tarpu, tiesioginių seniūnų rinkimo įgyvendinimo klausimais nesutaria politinės partijos. Kai kurie valdžios atstovai stengiasi susiaurinti seniūnijų ir seniūnų funkcijas neatsižvelgdami į gyventojų poreikius. Tuo tarpu, tyrimai rodo, kad 80 proc. Lietuvos gyventojų pritarė tiesioginiams seniūnų rinkimams, nes tiesiogiai išrinkti seniūnai geriau gintų gyventojų poreikius, padidėtų jų asmeninė atskaitomybė žmonėms (Strelčiūnas, 2014).</p> <p>Viena aišku, kad vietos savivaldos rinkimų sistemos keitimas seniūnijų lygmenyje (kol kas) negalimas, kol nebus pasiektas valdžios (politinių partijų) konsensusas.</p>
<p>Valdymo tobulinimas</p>	<p>Vietos savivaldos valdymo tobulinimas politinėse programose siejamas su atsakomybės, atskaitomybės, atvirumo, skaidrumo, veiksmingumo/efektyvumo, teisėtumo, tarpsektorinio bendradarbiavimo, tarnavimo visuomenei principais bei struktūros pokyčiais (savivaldybių tarybų narių skaičiaus, valdymo aparato mažinimu, mero kadencijų apribojimu) ir valstybės tarnautojų kompetencijų didinimu.</p> <p>Realioji praktika rodo, kad savivaldos institucijų atvirumo, atskaitomybės principai įgyvendinami per informacijos viešinimą įvairiais komunikacijos kanalais (spec. leidiniai, organizuojami susirinkimai, viešos diskusijos, skelbiama visa aktuali informacija gyventojams institucijų tinklapiuose ir t.t.), viešai skelbiamos institucijų vadovų, komisijų ir kt. veiklos ataskaitos.</p> <p>Taip pat savivaldybių tarybų nariai už savo veiklą periodiškai atsiskaito rinkėjams organizuojamų susitikimų metu. Tačiau pasitaiko atvejų, kai atsakančiųjų už vieną ar kitą padarytą klaidą taip ir nepavyksta rasti, nes prisidengiama kolegialiu sprendimų priėmimu savivaldybių tarybose. Todėl gyventojai dažniausiai pasigenda šiame principo „užkoduotų“ sąlyčio taškų tarp jų ir jų rinktos vietos valdžios. Pažymėtina, kad Lietuvoje iki šiol nėra numatytas piliečių įtraukimo į vietos valdžios sistemą</p>

² 2013 m. Lietuvos visuomenės pilietinės galios (PGI) indeksas – 36,0 iš 100 galimų.

	<p>mechanizmas ir neįvertinta galima šio įtraukimo politinė nauda. Dėl to neveikia vietos valdžios institucijų atsiskaitymo gyventojams mechanizmas. Tai pašalina juos iš sprendimų priėmimo proceso. Valdžia priima sprendimus savo nuožiūra, neįsitraukdama gyventojų ir centrinės valdžios kontrolės.</p> <p>Veiksmingumo ir efektyvumo principai dar gali būti tobulinami savivaldybių veikloje. Nors LR Vyriausybė akcentuoja efektyvų turimų lėšų panaudojimą, biurokratizmo aparato mažinimą tiek valstybės, tiek vietos lygmeniu, priimami priešingi sprendimai, pvz., per ketverius metus (2010-2014 m.) pareigybių skaičius savivaldybėse išaugo 226 pareigybėmis – vidutiniškai po 3,7 pareigybės kiekvienai savivaldybei (Ignatavičius, 2014).</p> <p>Taigi valdymo tobulinimu suinteresuotos institucijos turi vieningai nuspręsti, kokioms tobulinimo kryptims turi būti skiriamas didžiausias dėmesys, kuriose iškyla daugiausiai su įgyvendinimu susijusių problemų. Būtina nuostata – ne deklaratyvus ir trumpalaikis, tačiau nuoseklus ir nepertraukiamas tobulinimo procesas.</p>
<p>Viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas</p>	<p>Politinių partijų programų nuostatose akcentuojamas siekis teikti geros kokybės viešąsias ir administracines paslaugas piliečiams. Tai privertė savivaldos subjektus plačiau naudotis informacinių technologijų teikiamomis galimybėmis (e. mokymas, e. poliklinika ir t.t.), pradėti sistemingai vertinti piliečių pasitenkinimą paslaugomis.</p> <p>Nors ir visose savivaldybėse įdiegtos el. viešosios paslaugos – ne visose jos tinkamai funkcionuoja. Vieno langelio principas dar galėtų būti tobulinamas. Nors ir atliekami tam tikri veiksmai su administracinės naštos mažinimu – išlieka nemažas „biurokratizmas“ ir žmonių spūstys vietos savivaldos institucijose. Visuomenės įtraukimas į paslaugų kūrimo, tobulinimo ir teikimo procesus turėtų būti nuolatinis ir nepertraukiamas, o ne vykdomas tik tada, kai reikia oficialios informacijos ataskaitos paruošimui.</p> <p>Pradėtos paslaugų kokybės gerinimo/efektyvumo iniciatyvos – reikšmingos, būtina toliau plėtoti inovacijas, siekiant visapusiškai (tiek pačiai institucijai, tiek gyventojams) optimalaus rezultato.</p>

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Remiantis 4.1. lentelės duomenimis galima teigti, kad bendro Lietuvos konteksto požiūriu, reikalingos ir svarbios visos 4 aptartos vietos savivaldos tobulinimo kryptys, susijusios su savivaldybių ir seniūnijų savarankiškumo didinimu, piliečių dalyvavimu ir įtraukimu į sprendimų priėmimą, valdymo tobulinimu (pagrindinį dėmesį skiriant naujojo viešojo valdymo principams), viešojo sektoriaus paslaugų kokybės didinimu. Šioms tobulinimo kryptims, dabartiniu laikotarpiu, sudarytos palankiausios ekonominės, politinės, technologinės ir kt. įgyvendinimo sąlygos. Tuo tarpu, tos vietos savivaldos tobulinimo iniciatyvos (pvz., tiesioginis seniūnų rinkimas), kurios neturi vieningo sutarimo ir vyrauja įvairios politinės ir ekonominės prieštaros, neturėtų būti skubotai įgyvendintos, nes gali nepasiekti norimo rezultato.

4.2. Teisinės bazės analizė

Politinių partijų programose akcentuojamos vietos savivaldos tobulinimo kryptys turi sąsają su Lietuvos ir Europos įstatymais, kitais teisės aktais. Todėl būtina apžvelgti egzistuojančią teisinę bazę, kuri užtikrina išskirtų vietos savivaldos tobulinimo kryptų galimybes ir įgyvendinimą (žr. 4.2 lent.).

Vietos savivaldos tobulinimo kryptis reglamentuojantys teisės aktai

Vietos savivaldos tobulinimo kryptis	Reglamentuojantys įstatymai ir kiti teisės aktai
Savivaldos savarankiškumas	<p>Lietuvos Respublikos Konstitucija: <i>120 str. 2 d.</i> Savivaldybės pagal Konstitucijos bei įstatymų apibrėžtą kompetenciją veikia laisvai ir savarankiškai.</p> <p>Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas: <i>11 str. 1 d.</i> Savivaldybės taryba turi teisę savivaldybės teritorijoje nustatyti vietines rinkliavas <...>. <i>12 str.</i> Savivaldybės taryba savo sprendimu: 1) nustato vietinę rinkliavą; 2) tvirtina vietinės rinkliavos nuostatus; 3) nustato lengvatas vietinių rinkliavų mokėtojams; 4) nustato vietinės rinkliavos gražinimo atvejus.</p> <p>Europos vietos savivaldos chartija: <i>4 str. 2 d.</i> Vietinės valdžios organai įstatymų nustatytose ribose turi visišką laisvę vykdyti veiklą, susijusią su klausimais, kurie nėra išbraukti iš jų kompetencijos ar priskirti kitiems valdymo organams. <i>9 str. 1 d.</i> Šalies ekonomikos politika suteikia vietinės valdžios organams teisę turėti atitinkamus savo finansinius išteklius, kuriuos jie savo nuožiūra gali laisvai panaudoti suteiktų įgaliojimų ribose.</p>
Demokratija ir pilietinės visuomenės stiprinimas	<p>Lietuvos Respublikos Konstitucija. Pagrindinis, aukščiausių galią turintis teisės aktas, kuriame nustatyti bendrieji principai, užtikrinantys piliečių dalyvavimą viešųjų reikalų tvarkyme, sprendimų priėmime: <i>2 str.</i> Lietuvos valstybę kuria Tauta. Suverenitetas priklauso Tautai. <i>4 str.</i> Aukščiausių suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai arba per demokratiškai išrinktus atstovus. <i>9 str.</i> Svarbiausi valstybės ir Tautos gyvenimo klausimai sprendžiami referendumu. <i>33 str.</i> Piliečiai turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai tiek per demokratiškai išrinktus atstovus. Piliečiams laiduojama peticijos teisė. <i>35 str.</i> Piliečiams laiduojama teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ir asociacijas. <i>68 str.</i> Įstatymų leidybos teisę taip pat turi Lietuvos Respublikos piliečiai (50 tūkst. piliečių).</p> <p>Lietuvos Respublikos įstatymai, detalizuojantys Konstitucijos pagrindinius principus dėl piliečių dalyvavimo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas: <i>2 str., 1 d.</i> • Politinių partijų įstatymas: <i>3 str., 5 str. 1 d.</i> • Asociacijų įstatymas: <i>13 str.</i> • Susirinkimų įstatymas: <i>3 str., 1 d.</i> • Peticijų įstatymas: <i>2 str., 3 str.</i> • Vietos savivaldos įstatymas: <i>4 str. 9 d.</i> • Teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas: <i>10 str.</i> • Teritorijų planavimo įstatymas: <i>8 str.</i> <p>Pojstatyminiai teisės aktai (Vyriausybės nutarimai, savivaldybių tarybų sprendimai) taip pat nustato piliečių dalyvavimo galimybes, šio dalyvavimo procedūrą:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vietos gyventojų apklausų tvarka, patvirtinta Vyriausybei; • Piliečių ir kitų asmenų aptarnavimo viešojo administravimo ir kitose institucijose pavyzdinė tvarka, patvirtinta Vyriausybei; • Savivaldybių tarybų veiklos reglamentai. <p>Tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys piliečių dalyvavimą sprendimų priėmimo procesuose:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija: <i>11 str. 1 d.</i> • Jungtinių Tautų visuotinė žmogaus teisių deklaracija: <i>21 str.</i> • Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija: <i>12 str. 1 d., 40 str.</i> <p>Europos Tarybos ministrų komiteto rekomendacijos: „Dėl piliečių dalyvavimo viešajame vietos gyvenime“ „Dėl piliečių dalyvavimo vietiniame lygmenyje“ „Dėl referendumų ir pilietinių iniciatyvų“ ir kt.</p>

	<p>Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas: 4 str. Savivaldybių tarybų narius rinkėjai renka be tarpininkų.</p>
Valdymo tobulinimas	<p>Lietuvos Respublikos Konstitucija: 5 str. Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms.</p> <p>Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas: 3 str. 1 d. Lietuvos Respublikos valstybės tarnyba grindžiama įstatymų viršenybės, teisėtumo, lygiateisiškumo, lojalumo, politinio neutralumo, skaidrumo, atsakomybės už priimtus sprendimus, karjeros ir tarnybinio bendradarbiavimo principais. 3 str. 2 d. Valstybės tarnautojų veiklos svarbiausi etikos principai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>teisingumas</i>. Valstybės tarnautojas privalo vienodai tarnauti visiems gyventojams nepaisydamas jų tautybės, rasės, <...>, būti teisingas sprenddamas prašymus, nepiktnaudžiauti jam suteiktomis galiomis ir valdžia; • <i>nesavanaudiškumas</i>. Valstybės tarnautojas privalo vadovautis visuomenės interesais, <...>; • <i>atsakomybė</i>. Valstybės tarnautojas asmeniškai atsako už savo sprendimus ir atsiskaito už juos visuomenei; • <i>viešumas</i>. Valstybės tarnautojas privalo užtikrinti priimamų sprendimų ir veiksmų viešumą, <...>. <p>Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas: 4 str. 4 d. Savivaldybės vykdomųjų institucijų atskaitingumo savivaldybės tarybai. <...>. 4 str. 5 d. Atsakingumo savivaldybės bendruomenei. <...>. 4 str. 6 d. Savivaldybės veiklos ir savivaldybės institucijų priimamų sprendimų teisėtumo. <...>. 4 str. 10 d. Veiklos skaidrumo. <...>. 4 str. 11 d. Viešumo ir reagavimo į savivaldybės gyventojų nuomonę. <...>.</p> <p>Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija: 41 str. 1 d. Kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad Sąjungos institucijos, įstaigos ir organai jo reikalus tvarkytų nešališkai, teisingai ir per kiek įmanomai trumpesnę laiką.</p> <p>Europos vietos savivaldos chartija: 6 str. 2 d. Savivaldos organai turi sudaryti tokias darbo sąlygas, kurios leistų samdyti aukštos kvalifikacijos personalą, atsižvelgiant į jų nuopelnus ir kompetenciją; todėl dirbantiesiems būtina sudaryti galimybę mokytis ir tobulintis <...>.</p>
Viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas	<p>Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas: 8 str 5 d. Savivaldybė turi užtikrinti, kad viešosiomis paslaugomis galėtų naudotis visi savivaldybės gyventojai ir kad šios paslaugos būtų teikiamos nuolat.</p>

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis analizuotais įstatymais ir kitais teisės aktais.

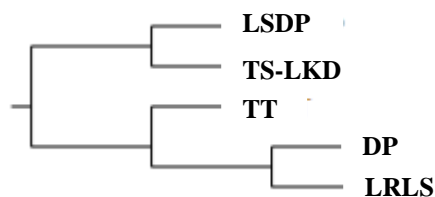
Iš 4.2 lentelės duomenų matyti, kad vietos savivaldą reglamentuoja ne tik Lietuvos Respublikos, bet ir Europos (Sąjungos) įstatymai ir kiti teisės aktai. Prie Lietuvos pagrindinių įstatymų, reglamentuojančių vietos savivaldą ir jos tobulinimą, galima priskirti LR Konstituciją, kuri yra aukščiausią galią turintis teisės aktas, LR vietos savivaldos įstatymą, LR valstybės tarnybos įstatymą. Tuo tarpu, Europos kontekste prie pagrindinių vietos savivaldos įstatymų galima priskirti Europos vietos savivaldos chartiją bei Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją.

Pastebėta, kad plačiausiai ir daugiausiai teisinėje bazėje įtvirtinta vietos savivaldos tobulinimo kryptis, susijusi su *piliečių dalyvavimu/įtraukimu į sprendimų priėmimą*. Galima išskirti 9 pagrindinius LR įstatymus ir 3 tarptautinius teisės aktus, kuriuose nustatyti bendrieji principai dėl piliečių dalyvavimo ir įtraukimo į sprendimų priėmimo procesus. Santykinai daug dėmesio teisinėje bazėje skiriama ir *valdymo tobulinimui*, jo atitikticiai pagrindiniams viešojo administravimo ir valstybės tarnybos principams bei *vietos savivaldos finansiniam ir veiklos savarankiškumui*, pasireiškiančiam per vietinių rinkliavų nustatymą ir laisvą disponavimą turimais ištekliais. Pažymėtina, kad vietos

Apibendrinant 4.1–4.5 pav. galima daryti išvadą, kad pasirinktų politinių partijų programose dažniausiai pasikartojantys žodžiai – *valstybė* ir *Lietuva*, kurie atspindi vertybinį nuostatų pagrindą. Vis tik, kiekybinė turinio analizė parodė ir tam tikrą analizuojamų programų specifiškumą, pvz., DP programoje prie dažniausiai pasikartojančių žodžių galima priskirti *sveikatos*, *darbo*, *sistemas* žodžius, todėl didesnis dėmesys skiriamas sveikatos apsaugos politikai. Atliekant LSDP programos turinio analizę, išryškėjo *Europos*, *visuomenės*, *Sajungos* žodžiai, todėl galima manyti, kad programoje daugiausiai dėmesio skiriama Europos Sąjungos politikai, visuomenės atstovavimui ir pan. Tuo tarpu, LRLS programoje dominuoja *pažadas*, *paslauga*, *kultūra* žodžiai. Galima daryti prielaidą, kad didesnis dėmesys skiriamas politinių partijų programų „pažadų“ įgyvendinimui, teikiamoms viešosioms paslaugoms ir kultūros politikai. TS-LKD programoje akcentuojami *politikos*, *šeimos*, *darbo* žodžiai, o TT programoje – *sprendimas*, *šalis*, todėl galima teigti, kad programose atsiskleidžia šeimos politikos, priimamų sprendimų svarba šalies kontekste.

Politinių partijų programų dažniausiai pasikartojantys žodžiai turi sąsają su vietos savivalda ir jos tobulinimu, tačiau visose programose akcentuojami panašios tematikos žodžiai: *savivaldybė*, *savivalda*, *institucija*, *bendruomenė*, *įstaiga*. Galima pastebėti ir pagrindinius principus, tokius kaip *efektyvumas*, *skaidrumas*, *teisingumas*, *atsakomybė*, kurie prisideda prie valstybės ir vietos valdžios tobulinimo. Pažymėtina, kad politinės partijos savo programose nevengia ir tokių bendračių kaip *skatinti*, *užtikrinti*, *tobulinti*, *įgyvendinti*, *sudaryti*. Šie žodžiai suteikia skaitančiajai (šias programas) visuomenės daliai tikėjimo, kad Lietuvoje bus imtasi reformos veiksmų. Taigi iš generuotų „žodžių debesų“ matyti, kad nėra itin pabrėžiama vietos savivaldos sritis, bet didesnis dėmesys skiriamas valstybinės valdžios lygmeniui, užsienio politikos įgyvendinimui.

Atlikus politinių partijų programose kiekybinę turinio analizę tikslinga atskleisti, kaip politinių partijų programų nuostatomis grindžiamos kategorijos ir subkategorijos koreliuoja tarpusavyje. Politinių partijų programų sąsajos pagal kiekybinės turinio analizės rezultatus pateiktos 4.6 pav. dendrogramoje.

LRLS programos. Tuo tarpu, TT programa pagal kodavimo sistemą ir kodų pasikartojimo dažnį nepriskirtina prie kitų politinių partijų.

Siekiant pagrįsti klasterinę analizę, pateikiama kategorijų ir subkategorijų statistika (žr. 4.3 lent.) politinių partijų programose.

4.3 lentelė

Kategorijų ir subkategorijų skaičius politinių partijų programose

KATEGORIJA/SUBKATEGORIJA	TEIGINIŲ SKAIČIUS PARTIJŲ PROGRAMOSE				
	DP	LRLS	LSDP	TS-LKD	TT
1. Savivaldos savarankiškumas	11	10	21	14	5
<i>1.1. Savivaldybių finansinis savarankiškumas</i>	3	4	6	3	1
<i>1.2. Savivaldybių ūkinės veiklos savarankiškumas</i>	1	1	1	0	0
<i>1.3. Savivaldybių veiklos savarankiškumas</i>	4	1	10	1	2
<i>1.4. Seniūnijų finansinis savarankiškumas</i>	1	2	1	6	1
<i>1.5. Seniūnijų veiklos savarankiškumas</i>	2	2	3	4	1
2. Demokratija ir pilietinės visuomenės stiprinimas	7	5	6	8	2
<i>2.1. Piliečių dalyvavimas/įtraukimas į sprendimų priėmimą</i>	5	1	5	7	1
<i>2.2. Vietos savivaldos rinkimų sistemos keitimas</i>	2	4	1	1	1
3. Valdymo tobulinimas	13	6	18	15	3
<i>3.1. Atsakomybė</i>	1	0	2	1	0
<i>3.2. Atskaitomybė</i>	1	0	1	1	0
<i>3.3. Atvirumas</i>	1	0	0	2	0
<i>3.4. Skaidrumas</i>	1	0	2	1	0
<i>3.5. Veiksmingumas/efektyvumas</i>	2	1	4	4	0
<i>3.6. Teisėtumas</i>	1	0	0	1	1
<i>3.7. Kompetencijos/lyderystė</i>	1	1	3	1	0
<i>3.8. Tarpsektorinis bendradarbiavimas</i>	2	2	5	3	0
<i>3.9. Tarnavimas visuomenei</i>	3	1	1	0	0
<i>3.10. Struktūros pokyčiai</i>	0	1	0	1	2
4. Viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas	4	2	3	7	1
Viso:	35	23	48	44	11
	161				

4.3 lentelės duomenys patvirtina atliktos klasterinės analizės rezultatus, todėl galima daryti išvadą, kad pagal išskirtų kategorijų skaičių, geriausiai koreliuoja LSDP su TS-LKD programa, DP su LRLS programa, o pagal santykinai nedidelį kategorijų skaičių TT programa neturi sąsajų su nei viena iš pasirinktų politinių partijų.

Taigi iš 4.3 lentelės statistikos galima teigti, kad savivaldos savarankiškumo didinimu, vietos savivaldos valdymo tobulinimu labiausiai suinteresuota LSDP, o pilietinės visuomenės stiprinimu bei viešojo sektoriaus paslaugų kokybės didinimu – TS-LKD.

4.4. Politinių partijų programų nuostatų vietos savivaldos tobulinimo klausimu pagrindiniai bruožai

Pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo kryptys atspindėtos visose pasirinktų politinių partijų programose, tačiau galima išskirti kiekvienos programos tam tikrus specifinius bruožus bei numatomus

skirtingus nuostatų įgyvendinimo būdus. Atsižvelgiant į tai siekta išsiaiškinti detaliau, kokius pagrindinius vietos savivaldos tobulinimo krypčių pagrindinius bruožus išskiria skirtingos politinės partijos savo programose (žr. 4.4-4.7 lent.).

4.4 lentelė

Krypties Savivaldos savarankiškumas pagrindiniai bruožai politinių partijų programose

Politinė partija	Pagrindiniai bruožai
1.1. Savivaldybių finansinis savarankiškumas	
DP	Finansinės galios stiprinimas vietos mokesčiais ir biudžeto savarankiškumas.
LSDP	Kompetencijos didinimas nustatant ir renkant vietos mokesčius, reguliuojant paslaugų kainas.
LRLS	Mokestinės bazės ir teisės disponuoti savarankiškai surenkamų mokesčių dalimi išplėtimas.
TS-LKD	Savarankiškas disponavimas lėšomis, teikiant socialines paslaugas.
TT	Savivaldos plėtra, perduodant finansavimą.
1.2. Savivaldybių ūkinės veiklos savarankiškumas	
DP	Savarankiškesnis disponavimas priklausančiu nekilnojamu turtu ir žeme.
LSDP	
LRLS	
1.3. Savivaldybių veiklos savarankiškumas	
DP	Kai kurių valstybės funkcijų, susijusių su gyventojų poreikių tenkinimu žemės ūkio, statybų priežiūros, švietimo ir kitose srityse, perdavimas (decentralizacija).
LSDP	
LRLS	Urbanizuotų bei gyvenamųjų teritorijų valdymo perdavimas (decentralizacija).
TS-LKD	Decentralizacija ir didesnės įtakos suteikimas merui.
TT	Ministerijų dalies funkcijų perdavimas savivaldybėms (decentralizacija).
1.4. Seniūnijų finansinis savarankiškumas	
DP	Savivaldybių biudžetų decentralizavimas.
LSDP	Vietos finansų savarankiškas tvarkymas.
LRLS	Atitinkamo finansavimo perdavimas ir jo savarankiškas tvarkymas.
TS-LKD	Teisės disponuoti ištekliais savo vietos problemoms spręsti suteikimas.
TT	Savivaldos plėtra, perduodant finansavimą.
1.5. Seniūnijų veiklos savarankiškumas	
DP	Didesnis ūkinis savarankiškumas bei socialinės globos ir rūpybos įstaigų valdymo perdavimas.
LSDP	Veiklos stiprinimas, suteikiant daugiau teisių ir galimybių veikti seniūnams, seniūnijoms, bendruomenėms.
LRLS	Savivaldybių (ūkinių) funkcijų perdavimas.
TT	
TS-LKD	Vietos bendruomenių teisių, įgaliojimų išplėtimas, priimant sprendimus aktualiais vietos klausimais.

Iš 4.4 lentelės matyti, kad pasirinktos politinės partijos programose akcentuoja *savivaldos subjektų*, t.y. savivaldybių ir seniūnijų, *finansinį savarankiškumą*, kuris atsiskleidžia per biudžeto savarankiškumą, kompetenciją nustatant ir didinant vietos mokesčius, savarankiškai disponuojant surenkamų mokesčių dalimi bei ištekliais, vietos klausimams spręsti. Tuo tarpu, *ūkinės veiklos bei veiklos savarankiškumas* grindžiamas decentralizacijos proceso vykdymu, kuris nukreiptas į tai, kad savivalda taptų stipresnė ir labiau nepriklausoma nei yra dabar, kad ji turėtų teisę priimti kuo daugiau sprendimų, turinčių tiesioginę įtaką gyventojų kasdieniam gyvenimui. Pažymėtina, kad TS-LKD partija akcentuoja didesnės įtakos suteikimą merui, dėmesį koncentruoja į vietos bendruomenių įgaliojimų plėtojimą, o LSDP pagrindinį dėmesį skiria ne tik bendruomenių, bet ir seniūnų, seniūnijų teisių

išplėtimui. Šios nuostatos tik patvirtina didesnę pasitikėjimą vietos valdžia ir jos gebėjimais savarankiškai tvarkyti jai pavestas funkcijas, atsižvelgiant į būtiniausius žmonių poreikius.

Naujojo viešojo valdymo paradigmoje pagrindinis dėmesys skiriamas piliečių dalyvavimui, padedančiam vietos valdžios institucijoms tobulinti priimamus sprendimus ir suteikiančiam informacijos racionaliam sprendimų priėmimui, todėl ir politinių partijų programose demokratijos ir pilietinės visuomenės stiprinimo siekiama per *piliečių dalyvavimą/įtraukimą į sprendimų priėmimą* (žr. 4.5 lent.). Ši subkategorija partijų programose apima ne tik bendruomenių, nevyriausybinių organizacijų, bet ir jaunimo dalyvavimą sprendimų rengime. Pažymėtina, kad bendruomenių dalyvavimą norima įtvirtinti įstatymiškai, įtraukti į konkrečių programų rengimą bei didinti visuomenės vaidmenį ne tik paslaugų teikimo ir tobulinimo procesuose, bet skiriant ir atleidžiant seniūną. Galima daryti išvadą, kad tokiose politinių partijų programų nuostatose atsiskleidžia ne tik platesnis piliečių dalyvavimas priimant sprendimus, bet ir konstruktyvaus visuomenės dalyvavimo gebėjimų ir jų ugdymo aspektas.

4.5 lentelė

Krypties *Demokratija ir pilietinės visuomenės stiprinimas* pagrindiniai bruožai politinių partijų programose

Politinė partija	Pagrindiniai bruožai
2.1 Piliečių dalyvavimas/įtraukimas į sprendimų priėmimą	
DP	Skatinamas aktyvus nevyriausybinių organizacijų, bendruomenių ir jaunimo dalyvavimas savivaldoje, įsitraukimas į sprendimų rengimą.
LSDP	Bendruomenių dalyvavimo įtvirtinimas įstatymiškai bei jų įtraukimas į prevencinių visuomenės saugumo programų rengimą.
LRLS	Didesnių galių suteikimas bendruomeninėms organizacijoms, sprendžiant vietos gyventojams aktualius klausimus.
TS-LKD	Visuomenės aktyvaus dalyvavimo paslaugų kūrimo, tobulinimo ir teikimo procesuose užtikrinimas bei bendruomenių vaidmens sustiprinimas skiriant ir atleidžiant seniūną.
TT	Vietos bendruomenių atstovų įtraukimas į įkurtą visuomeninį Emigracijos reikalų komitetą.
2.2. Vietos savivaldos rinkimų sistemos keitimas	
DP	Atitinkamų įstatymų pakeitimas, nustatančių mišrius tarybų, tiesioginius merų ir seniūnų rinkimus.
LSDP	Tiesioginių merų rinkimų rėmimas.
LRLS	Tiesioginių merų – savivaldybių administracijų vadovų rinkimų įvedimas, savivaldybių tarybų pusės narių rinkimas teritorinėse apygardose bei savivaldos rinkimų teisės suteikimas fiziniams asmenims, kurie moka mokesčius į savivaldybės biudžetą.
TS-LKD	Kaimiškųjų vietovių seniūnų tiesioginis rinkimas.
TT	Vietinės valdžios institucijų vadovų tiesioginių rinkimų įteisinimas.

Analizuojant programų nuostatas, susijusias su *vietos savivaldos rinkimų sistemos keitimu*, pastebima tendencija – įvesti tiesioginius rinkimus, tačiau skiriasi „renkamieji subjektai“: LSDP akcentuoja tiesioginius mero rinkimus, DP pasisako už mišrius tarybų, tiesioginius seniūnų rinkimus. Pastaruosius palaiko ir TS-LKD, TT partijos. Tuo tarpu, LRLS pateikė daugiausiai siūlymų, kuriuose

atsiskleidžia esminės rinkimų sistemos reformos: pusės tarybų narių rinkimas teritorinėse apygardose, rinkimų teisės suteikimas fiziniams asmenims, kurie moka mokesčius į savivaldybės biudžetą. Toks rinkimų sistemos keitimas turi sąsają su naujojo viešojo valdymo modelio atskaitomybės principu, kuriuo remiantis vietos savivaldos valdymo organai būtų atskaitingi ne tik savivaldybės tarybai, bet ir gyventojams, kitoms suinteresuotoms šalims.

Pastaruoju laikotarpiu nepakanka paskelbti, kad politikai turi priimti sprendimus, o valstybės tarnautojai – juos vykdyti, nes piliečiai reikalauja gerokai daugiau. Jie reikalauja nešališkumo, nori būti išklausti ir suprasti. Todėl, siekiant patenkinti gyventojų poreikius, imtasi pokyčių viešojo valdymo srityje, atkreipiant didesnę dėmesį į atsakomybę, atskaitomybę, skaidrumą ir kt. naujojo viešojo valdymo principus (žr. 4.6 lent.).

4.6 lentelė

Krypties Valdymo tobulinimas pagrindiniai bruožai politinių partijų programose

Politinė partija	Pagrindiniai bruožai
3.1. Atsakomybė	
DP	Valdymo institucijų atsakomybės ribų apibrėžimas.
LSDP	Griežtesnė mero ir seniūno atsakomybė ir vietos savivaldos sistemos atsakingas veikimas.
TS-LKD	Atsakingumas piliečiams.
3.2. Atskaitomybė	
DP	Valdymo institucijų atskaitomybės didinimas.
LSDP	Seniūnų atskaitomybės didinimas seniūnijos bendruomenei.
TS-LKD	Įpareigojimas seniūnams rengti seniūnijos veiklos rezultatų aptarimus.
3.3. Atvirumas	
DP	Viešas savivaldybės įstaigų darbas.
TS-LKD	Savivaldybių su vietos bendruomenėmis susitarimų viešinimas ir įpareigojimas seniūnams rengti viešas konsultacijas su vietos gyventojais dėl seniūnijų veiklos planavimo.
3.4. Skaidrumas	
DP	Skaidrus savivaldybės įstaigų darbas.
LSDP	Vietos savivaldos sistemos skaidrus veikimas.
TS-LKD	Vadovų kaitumo principo taikymas savivaldybių įstaigose ir įmonėse bei seniūnijose.
3.5. Veiksmingumas/efektyvumas	
DP	„Vieno langelio“ principo visiškas įgyvendinimas.
LSDP	Vietos savivaldos sistemos efektyvus, veiksmingas veikimas ir seniūnų veiklos efektyvumas, tobulinant jų veiklos programų rengimo, metinio planavimo procedūras, apklausų rengimo ir vykdymo tvarkos supaprastinimas.
LRLS	Perteklinių savivaldybių funkcijų atsisakymas.
TS-LKD	Seniūno veiklos efektyvumo didinimas, vietos savivaldos modelio veikimo analizės atlikimas, išnagrinėjant jo stipriąsias ir silpnąsias puses, seniūnų bei vietos bendruomenių tarimasis siekiant tikslingiau naudoti turimas lėšas.
3.6. Teisėtumas	
DP	Įstatymų pakeitimų parengimas, nustatant seniūno teises ir pareigas.
TS-LKD	Seniūnų veiklos teisinio reglamentavimo tobulinimas.
TT	Bendruomenių steigimo ir veiklos įstatymo priėmimas.
3.7. Kompetencijos/lyderystė	
DP	Savivaldybių tarnautojų skyrimas, atitinkant kvalifikacinius reikalavimus.
LSDP	Gabumų ir kompetencijos lavinimas, valstybės tarnautojų mokymų sąsaja su kompetencijų vadyba.

4.6 lentelės tęsinys 54 psl.

4.6 lentelės „Krypties *Valdymo tobulinimas* pagrindiniai bruožai politinių partijų programose“ tęsinys

LRLS	Kompetetingi žmonės valstybės tarnyboje.
TS-LKD	Valstybės tarnybos kompetencija ir profesionalumas (vadovų lyderystė, analitiniai ir vadybiniai gebėjimai, atsakomybė už veiklos rezultatus).
3.8. Tarpsektorinis bendradarbiavimas	
DP	Bendradarbiavimas su socialiniais partneriais (profsąjungomis, NVO)
LSDP	Savivaldybių ir NVO, bendruomenių ir savivaldybių tarybų bendradarbiavimas.
TS-LKD	
LRLS	Savivaldybių ir NVO tarpusavio sąveika ir bendradarbiavimas.
3.9. Tarnavimas visuomenei	
DP	Savivaldybių įstaigų darbas, tarnaujantis žmonių interesams, orientuotas į visuomenės poreikių tenkinimą.
LSDP	
LRLS	
3.10. Struktūros pokyčiai	
LRLS	Savivaldybių tarybų narių skaičiaus mažinimas.
TS-LKD	Mero kadencijos skaičiaus apribojimas.
TT	Savivaldybių valdymo aparato sumažinimas ketvirtadaliu, nepriklausomos institucijos prie savivaldybių tarybų – Piliečių skundų nagrinėjimo komisijos – įsteigimas.

Iš 4.6 lentelės matyti, kad valdymo tobulinimas politinių partijų programose atspindėtas Viešojo valdymo principų (žr. 17-18 p.) plėtros kontekste, akcentuojant atsakomybės, skaidrumo, atvirumo, veiksmingumo, efektyvumo ir kt. principų vystymą, žmogiškųjų išteklių valdymo tobulinimą ir struktūros pokyčius vietos savivaldoje. Šie principai tarpusavyje labai susiję, todėl išskirti specifinius bruožus pakankamai sudėtinga. Visose nagrinėtose politinių partijų programose nuostatos yra panašios, akcentuojant būtinybę vystyti demokratinį viešąjį valdymą.

Siekiant naujojo viešojo valdymo, remiantis programų nuostatomis, būtinos *atsakomybės* ribos valdymo institucijoms bei mero ir seniūno atsakingumo piliečiams. Nagrinėjant *atskaitomybės* principo taikymą valdymo tobulinimui pastebėta, kad siūloma didinti valdymo institucijų, tame tarpe ir seniūnų, atskaitomybę bendruomenei. *Skaidrumo* principas programose susijęs su įstaigų atliekamu darbu ir vadovų kaitumo principo taikymu vietos savivaldos lygmenyje. Politinių partijų programose rasta teiginių, susijusių su *atvirumu*, kurio siekiama per viešą įstaigų darbą ir savivaldybių su vietos bendruomenėmis susitarimų viešinimą, viešų konsultacijų su vietos gyventojais rengimą. Be to, politinės partijos suinteresuotos vietos savivaldos sistemos *efektyvumu* ir *veiksmingumu*, kai tikslai yra įgyvendinami kiek įmanoma geriausiai panaudojant turimus išteklius. Siekiant šio viešojo valdymo principo, politinės partijos prioritetą teikia „vieno langelio“ principo visiškam įgyvendinimui, seniūnų veiklos efektyvumui ir supaprastintai gyventojų apklausų rengimo ir vykdymo tvarkai, perteklinių savivaldybių funkcijų atsisakymui bei seniūnų ir vietos bendruomenių tarimuisi kaip tikslingiau panaudoti turimas lėšas.

Vietos savivaldos tobulinimas negalimas be teisinės bazės keitimo, todėl politinės partijos savo programose atkreipė dėmesį į *teisėtumo* principą, žadėdamos tobulinti seniūnų veiklos teisinį

reglamentavimą ir atlikti tam tikrų įstatymų pakeitimus (nustatant seniūnų teises ir pareigas) bei naujų įstatymų priėmimą, pvz., TT programos nuostatose pagrindinis akcentas teiktas bendruomenių steigimo ir veiklos įstatymo priėmimui. Atliekant politinių partijų programų analizę pastebėta *tarpsektorinio bendradarbiavimo* svarba, akcentuojant savivaldybių ir vietos bendruomenių bendradarbiavimą, pabrėžiant savivaldybių ir socialinių partnerių (pvz., NVO) sąveikos svarbą. Daugumos politinių partijų (DP, LSDP, LRLS) programų nuostatose pastebimas *tarnavimo visuomenei* principo dominavimas, kuriuo remiantis savivaldybių įstaigų darbas, turi tarnauti žmonių poreikiams bei interesams. Šios politinių partijų programų nuostatos pagrindžia viešojo valdymo „tarnauti piliečiams, o ne klientams“ principą, kuriuo remiantis visuomenės interesai labiau lemiami bendrosiomis vertybėmis, o ne individualių savanaudžių interesų sankaupomis, todėl valstybės tarnautojai turi labiau susitelkti į pasitikėjimu ir bendradarbiavimu grindžiamus santykius.

Dera paminėti, kad vietos savivaldos valdymo tobulinimas priklauso nuo *žmogiškųjų išteklių raidos*, todėl beveik visose politinių partijų programų nuostatose (išskyrus TT programą) akcentuojamas valstybės tarnautojų gabumų ir kompetencijų lavinimas. Kompetencijos ir gebėjimai, taip pat priskirtini prie viešojo valdymo paradigmos principų, kuriuo užtikrinamas vietinių valdžių atstovų, viešųjų pareigūnų gebėjimas vykdyti savo tarnybines pareigas profesionaliai. Be to, valdymo tobulinimas siejamas ne tik su viešojo valdymo principų įgyvendinimu, bet ir su tam tikrais *struktūros pokyčiais*, kurie LRLS programoje apima savivaldybių tarybų narių skaičiaus mažinimą, TS-LKD programoje – mero kadencijų skaičiaus apribojimą bei TT programoje – savivaldybių valdymo aparato mažinimą ir Piliečių skundų nagrinėjimo komisijos įsteigimą.

Siekiant modernaus valstybės valdymo, politinės partijos savo programose deklaruoja teikiamų viešųjų paslaugų gerinimą per naujų, efektyvesnių ir labiau mūsų viešojo administravimo sistemai tinkančių valdymo būdų paiešką, tai įrodantys teiginiai pateikiami 4.7 lentelėje.

4.7 lentelė

Krypties Viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas pagrindiniai bruožai politinių partijų programose

Politinė partija	Pagrindiniai bruožai
DP	Elektroninės erdvės plėtra, teikiant viešąsias ir administracines paslaugas, racionalių, kokybiškų socialinių paslaugų tinklo kūrimas kaimo vietovėse.
LSDP	Asmenų aptarnavimo kokybės gerinimas visose savivaldybių institucijose, saugių elektroninių paslaugų užtikrinimas, kaimo ambulatorijų renovacija.
LRLS	Informacinių technologijų teikiamų galimybių išnaudojimas, elektroninių paslaugų plėtra.
TS-LKD	Sistemiškas savivaldybių viešųjų paslaugų kokybės vertinimas ir jų tarpusavyje lyginimas, aukšto visuomenei svarbių paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę lygio užtikrinimas.
TT	Administracinių paslaugų paprastumas ir efektyvumas.

J. V. Denhardt ir R. B. Denhardt (2011) išskirtas naujojo viešojo valdymo principas „vertinti pilietiškumą ir viešąsias paslaugas, o ne verslininkiškumą“ pagrindžia 4.7 lentelės duomenis. Visos politinės partijos suinteresuotos gerinti teikiamų viešųjų ir administracinių paslaugų kokybę, perkelti jas į elektroninę erdvę. Tačiau galima išskirti skirtingus tobulinimo būdus, dominuojančius programose: DP pagrindinį dėmesį skiria kokybiškų socialinių paslaugų kūrimui kaimiškose vietovėse, LSDP prioritetą teikia gyventojų aptarnavimo kokybės gerinimui, tuo tarpu, TS-LKD pabrėžia sistemingą piliečių pasitenkinimo teikiamomis paslaugomis vertinimą, kurio metu gauta informacija naudojama paslaugų tobulinimui. Teikiamų paslaugų kokybės ir valdymo klausimu, TT programos nuostata – aiški ir lakoniška: „administracinių paslaugų paprastumas“. Taigi kiekviena politinė partija suinteresuota moderniu valstybės valdymu ir nauja paslaugų kokybe.

Taigi atlikus politinių partijų programų tam tikrų specifinių bruožų bei numatomų skirtingų nuostatų įgyvendinimo būdų analizę nustatyta, kad:

- 1) **LSDP** programoje savivaldos savarankiškumas pasireiškia per kompetenciją nustatant ir renkant vietos mokesčius, savarankiškai tvarkant finansus; disponuojant priklausančiu turtu ir žeme; vykdant decentralizaciją; suteikiant didesnes teises bendruomenėms. **TS-LKD** pabrėžia disponavimą lėšomis, teikiant socialines paslaugas; didesnės įtakos suteikimą merui; vietos bendruomenių teisių ir įgaliojimų išplėtimą. **DP** akcentuoja biudžeto savarankiškumą; disponavimą turtu; decentralizacijos vykdymą atliekamų funkcijų bei biudžeto atžvilgiu; globos ir rūpybos įstaigų valdymo perdavimą seniūnijoms. Tuo tarpu, **LRLS** dėmesį skiria surenkamų mokesčių dalies bei turto disponavimui; urbanizuotų teritorijų valdymo perdavimui savivaldybėms; atitinkamo finansavimo, ūkinių funkcijų perdavimui seniūnijoms. **TT** akcentuoja savivaldos plėtrą, perduodant finansavimą; ministerijų dalies funkcijų perdavimą savivaldybėms; ūkinių funkcijų perdavimą seniūnijoms.
- 2) Demokratijos ir pilietinės visuomenės stiprinimas **LSDP** programoje pasireiškia per bendruomenių dalyvavimo įtvirtinimą įstatymiškai bei jas įtraukiant į specialių programų rengimą; remiant tiesioginių merų rinkimus. **TS-LKD** akcentuoja visuomenės dalyvavimo užtikrinimą paslaugų kūrimo, tobulinimo, teikimo procesuose; bendruomenių vaidmenį skiriant ir atleidžiant seniūną, jo tiesioginį rinkimą. **DP** programoje prioritetas skiriamas NVO, bendruomenių ir jaunimo įsitraukimui į sprendimų priėmimą; tiesioginių merų, seniūnų, mišrių tarybų rinkimams. **LRLS** šioje srityje pabrėžia didesnių galių suteikimą vietos bendruomeninėms organizacijoms, sprendžiant joms aktualius klausimus; tiesioginių merų-administracijų vadovų rinkimų įvedimą; tarybų pusės narių rinkimą teritorinėse apygardose. **TT** programoje kalbama apie bendruomenių atstovų įtraukimą į įkurtą Emigracijos reikalų komitetą bei vietinės valdžios vadovų tiesioginių rinkimų įteisinimą.

- 3) Valdymo tobulinimas **LSDP** programoje pasireiškia per griežtesnę mero ir seniūno atsakomybę, jų atskaitomybę bendruomenei; skaidrų savivaldos sistemos veikimą; gyventojų apklausų rengimo ir vykdymo supaprastinimą; valstybės tarnautojų gabumų ir kompetencijos lavinimą; savivaldybių tarybų bendradarbiavimą su NVO ir bendruomenėmis. **TS-LKD** akcentuoja atsakingumą piliečiams; seniūnijų veiklos rezultatų aptarimus; savivaldybių su vietos bendruomenėmis susitarimų viešinimą; vadovų kaitumo principo taikymą įstaigose, įmonėse ir seniūnijose; valstybės tarnybos profesionalumą; seniūnų veiklos teisinio reglamentavimo tobulinimą; mero kadencijos skaičiaus apribojimą. **DP** pagrindinį prioritetą teikia institucijų atsakomybės ribų apibrėžimui; atskaitomybės didinimui; viešam ir skaidriam savivaldybių įstaigų darbui; „vieno langelio“ principo visiškam įgyvendinimui; seniūnų teisių ir pareigų nustatymui; bendradarbiavimui su socialiniais partneriais. **LRLS** programos nuostatose pastebėtas siekis atsisakyti perteklinių savivaldybių funkcijų; plėtoti bendradarbiavimą tarp savivaldybių ir NVO; tarnauti žmonių interesams (pažymėtina, kad šis principas pastebimas visose programose); mažinti tarybų narių skaičių. **TT** pabrėžia Bendruomenių steigimo ir veiklos įstatymo priėmimą; savivaldybių valdymo aparato sumažinimą ketvirtadaliu; Piliečių skundų nagrinėjimo komisijos įsteigimą.
- 4) Teikiamų paslaugų kokybės ir valdymo srityje **LSDP** orientuota į asmenų aptarnavimo kokybės gerinimą; saugių elektroninių paslaugų užtikrinimą. **TS-LKD** akcentuoja viešųjų paslaugų kokybės vertinimą ir lyginimą. **DP** prioritetą teikia racionalių socialinių paslaugų tinklo kūrimui kaimo vietovėse. **LRLS** pabrėžia elektroninių paslaugų plėtrą. Dera akcentuoti, kad visos politinės partijos akcentuoja informacinių technologijų teikiamų galimybių išnaudojimą savo politinėse programose. **TT** lakoniškai programoje užsimena apie teikiamų paslaugų paprastumą ir efektyvumą.

4.5. Politinių partijų programų nuostatų atitiktis LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkėms ir ataskaitoms

Kadangi politinės partijos yra aktyvios LR Vyriausybės darbotvarkės sudarymo dalyvės, analizuota LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkė (žr. 4.8 lent.), laikantis nuostatos, kad Vyriausybė yra ta institucija, kuri dalyvauja viešosios politikos darbotvarkės sudarymo procese šalies mastu ir yra atsakinga už šalies politikos įgyvendinimą.

4.8 lentelė

Vyriausybės posėdžių darbotvarkių atitiktis politinių partijų programų nuostatoms

Kategorija/Subkategorija	Svarstytų klausimų skaičius, atitinkantis kategoriją/subkategoriją
Savivaldybių ūkinės veiklos savarankiškumas	70

4.8 lentelės tęsinys 58 psl.

4.8 lentelės „Vyriausybės posėdžių darbotvarkių atitiktis politinių partijų programų nuostatoms“ tęsinys

Viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas	3
Veiksmingumas/efektyvumas	2
Piliečių dalyvavimas/įtraukimas į sprendimų priėmimą	2
Teisėtumas	2
Savivaldybių veiklos savarankiškumas	2
Savivaldybių finansinis savarankiškumas	1
Vietos savivaldos rinkimų sistemos keitimas	1
Kompetencijos/lyderystė	1
Struktūros pokyčiai	1
Atskaitomybė	1
Skaidrumas	1
Viešumas	1
Valdymo tobulinimas	1
Viso:	89

Atlikus LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkių analizę paaiškėjo, kad daugiausiai svarstytu klausimų, susijusių su *savivaldybių ūkinės veiklos savarankiškumu*. Pažymėtina, kad „ūkinės veiklos savarankiškumas“ siejamas su įvairios paskirties turto perdavimu savivaldybėms, pvz.: „Dėl valstybinės kitos paskirties žemės sklypo perdavimo valdyti, naudoti ir disponuoti patikėjimo teise Palangos miesto savivaldybei“, „Dėl ilgalaikio materialiojo turto perdavimo savivaldybėms“ ir pan. Dera akcentuoti, kad tikslintos Viešojo valdymo tobulinimo komisijos (toliau – Komisija) užduotys 3.1.6 punkte, kuriuo remiantis Komisija galės teikti siūlymus dėl „efektyvesnio valstybės **ir savivaldybių** turto valdymo“, tačiau po savaitės vykusiam posėdyje ši iniciatyva buvo pakeista, atsisakant savivaldybių turto valdymo.

LR Vyriausybės darbotvarkėse prioritetas skiriamas ne tik savivaldybių ūkinės veiklos, bet ir veiklos, susijusios su vykdomomis funkcijomis, savarankiškumui. Analizės metu rasti 2 klausimai, susiję su *savivaldybių veiklos savarankiškumu*:

- Papildytas Vietos savivaldos įstatymo 33 straipsnis 7 dalimi, nurodančia, kad su seniūnaičio veikla susijusioms kanceliarijos, pašto, transporto ir kt. išlaidoms apmokėti skiriama išmoka, kurios dydį ir atsiskaitymo tvarką nustato savivaldybės taryba.
- Pakeista Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo 4 str. 1 dalis, kuria remiantis „socialinę pašalpą savivaldybės teikia vykdydamos savarankiškąją savivaldybių funkciją“. Tai reiškia, kad nuo 2014 m. pr. socialinių pašalpų mokėjimas tapo savivaldybės savarankiška (ne deleguota) funkcija, tokiu būdu suteikiant savivaldybėms daugiau teisių kontroliuoti racionalų lėšų panaudojimą.

Tuo tarpu, pakeitus LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo 4 str. 3 dalį, pastebimas *savivaldybių finansinio savarankiškumo* didėjimas, Vyriausybei atiduodant finansinius išteklius pagal 2012 m. faktines išlaidas, kurias savivaldybės galės naudoti savo nuožiūra.

LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkėse dėmesys skirtas *viešojo sektoriaus paslaugų kokybės ir valdymo* klausimams:

- Papildytas Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 metų programos 11.2.1 punktas, siekiant „sukurti vieningą viešojo valdymo institucijų ir gyventojų elektroninę bendravimo sistemą“. Šiuo klausimu siekiama užtikrinti aukštą gyventojams svarbių paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę lygį.
- Tvirtintas Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 metų programos įgyvendinimo 2013-2015 metų veiksmų planas, kuriame numatyta, kad vietos gyventojų apklausų atlikimo ir dalyvavimo stebėseną turės būti vykdoma kasmet.
- Svarstytas specifinis klausimas, susijęs su Nemunaičio kaimo (Alytaus raj.) padalinimu į dvi dalis, kad gyventojai daugiau nepatirtų nepatogumų gaunant paslaugas iš seniūnijos.

Veiksmingumo ir efektyvumo srityje svarstyta keletas klausimų, atitinkančių politinių partijų programų nuostatas:

- Papildytas Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 metų programos 13.2.2 punktas šiuo teiginiu: „Siekiant didinti seniūnų veiklos efektyvumą, bus tobulinamos seniūnų veiklos planavimo procedūros“.
- Vyriausybės 2012-2013 metų programos įgyvendinimo prioritetinėse priemonėse išskirtas skyrius „*Savivaldos plėtojimas ir savivaldybių atsakomybės didinimas*“, kurio 313 punkte teigiama, kad bus parengtos Vietos savivaldos įstatymo pataisos, tiksliau paskirstančios seniūnų funkcijas. Ši iniciatyva prisidės prie vietos savivaldos valdymo efektyvumo ir veiksmingumo.

Politinių partijų programose (pagal pasikartojančių nuostatų dažnumą) *piliečių dalyvavimas ir įtraukimas į sprendimų priėmimą* – labiausiai akcentuotinas, tačiau LR Vyriausybės darbotvarkėje svarstyti tik du klausimai, susiję su pilietinės visuomenės stiprinimu:

- 1) Tvirtintame Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 metų programos įgyvendinimo 2013-2015 metų veiksmų plane išskirtas 1.2 uždavinys – „skatinti visuomenę, ypač nevyriausybinės organizacijas ir vietos bendruomenes, dalyvauti viešojo valdymo procesuose“. Uždaviniui pasiekti numatyta ši priemonė: užtikrinanti konsultavimąsi su visuomene ir didinanti jos dalyvavimo viešojo valdymo procesuose galimybes. Paminėtini keli šios priemonės įgyvendinimo veiksmai: internetinės prieigos sukūrimas gyventojams, viešųjų konsultacijų metodikos parengimas (praktinis vadovas), viešų konsultacijų rengimas su jaunimo organizacijomis ir t.t. Kol kas, aktyviai bendradarbiaujama su jaunimo ir kitomis organizacijomis, tačiau minėta metodika neparengta.

2) Papildyta LR Vietos savivaldos įstatymo 37 str. 1 dalis: „Apklausa gali būti teikiama klausimai, kuriuos savivaldybė sprendžia atlikdama savarankiškąsias funkcijas **bei kiti savivaldybės gyventojams aktualūs klausimai**“. Šia įstatymo pataisa atkreipiamas dėmesys į gyventojų poreikius ir nuomonę tam tikru sprendžiamu klausimu. Šį principą iš dalies galima sieti ir su tarnavimo visuomenei principu.

Viešumo bei veiklos *skaidrumo* principai taip pat susilaukė LR Vyriausybės dėmesio. Pakeistas Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, kuriame nuo 2013 metų pr. atsirado teisės norma, pagal kurią apie savivaldybės tarybos posėdžio laiką, svarstyti parengtus sprendimų projektus meras ne vėliau kaip prieš tris darbo dienas iki posėdžio pradžios privalo pranešti visiems savivaldybės tarybos nariams, gyventojams ir gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovui – seniūnaičiui, kai svarstomi klausimai yra susiję su jo atstovaujama bendruomene, taip pat seniūnui. Tokiu būdu suinteresuoti visuomenės atstovai iki savivaldybės tarybos posėdžio pradžios turi laiko susipažinti su juos dominančiais savivaldybės tarybos sprendimais, kurie labai dažnai yra norminio pobūdžio ir liečia didelės visuomenės dalies ar net visos savivaldybės teritorijos gyventojų interesus.

Dar vienas naujojo viešojo valdymo principas – *teisėtumas* – taip pat akcentuotas LR Vyriausybės darbotvarkėse, kuriuo remiantis papildytas Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 metų programos 9.2.2 punktas, siekiant seniūnų veiklos teisinio reglamentavimo tobulinimo, t.y. tiksliau apibrėžtų seniūnų ir seniūnijų funkcijų, aiškiau nustatytų seniūnų pareigų ir teisių. Tuo tarpu, Vyriausybės 2012-2013 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių 314 punkte pabrėžiamas teisinių prielaidų sudarymas efektyvesnei vietos gyventojų atstovų ir bendruomenių veiklai, parengiant Vietos savivaldos įstatymo pataisas ir detaliau reglamentuojant seniūnaičių statusą bei santykius su vietos valdžia.

Vietos savivaldos rinkimų sistemos keitime taip pat imtasi pertvarkos veiksmų. LR Vyriausybės darbotvarkėje norima pakeisti ir papildyti Vietos savivaldos įstatymo 33 str. 5 dalį, kurioje numatyta, jog seniūnaitis bus renkamas nebe 3 metams, bet 4 m., o nuo 2019 m. planuojama įteisinti tiesioginius seniūnų rinkimus ir numatyti seniūnų atšaukimo iš pareigų procedūrą. Svarbus žingsnis žengtas 2014 m. birželio 26 d., kai Seimas ryškia balsų dauguma priėmė Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo pataisas, įteisinančias tiesioginius merų rinkimus.

Politinių partijų programų nuostatose skirtas dėmesys valstybės tarnautojų *kompetencijų* bei *gebėjimų* didinimui. LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkėje taip pat svarstytas klausimas dėl valstybės tarnautojų mokymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo, kuris nustato „valstybės tarnautojų mokymo programų rengimo, įvertinimo, tvirtinimo, pripažinimo negaliojančiomis, valstybės tarnautojų mokymo organizavimo procedūras bei mokymo kokybės vertinimo sistemą“.

Analizuojant Vyriausybės posėdžių darbotvarkę, pastebėtas Vietos savivaldos įstatymo pakeitimas, kuris neturi atitiktis politinių partijų programų išskirtoms nuostatoms, tačiau atitinka (pagal savo turinį) išskirtai *Viešojo valdymo tobulinimo* kategorijai. Norėta Įstatymo 46 str. papildyti 3 dalimi: „3. Jei apklausos rezultatai yra susiję su valstybės institucijų kompetencijos ir atsakomybės sritimis arba jų įgyvendinimas reikalauja šių institucijų dalyvavimo, savivaldybės taryba pateikia apklausos rezultatus atitinkamoms valstybės institucijoms“. Tačiau tokiai Vyriausybės pozicijai buvo nepritarta dėl abejotino reikalingumo.

Atlikus LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkių analizę nustatyta, kad norėta priimti tokius nutarimus, kurie **prieštarauja** politinių partijų programose deklaruojamoms nuostatoms:

- Siekiant vietos savivaldos *struktūros pokyčių*, darbotvarkėje svarstytas klausimas dėl Vietos savivaldos įstatymo 19 str. 1 d. pakeitimo: „savivaldybėje, kurios taryba susideda iš **25-31** tarybos nario (iki siūlymo – 27-31), gali būti steigiamos ne daugiau kaip dvi savivaldybės mero pavaduotojo pareigybės“. Šiai struktūros pokyčių iniciatyvai nebuvo pritarta, nes būtų sudarytos prielaidos mažėjant gyventojų skaičiui, didinti vietos valdžios aparatą, tai iš esmės prieštarauja politinių partijų programų nuostatoms bei efektyvumo, veiksmingumo principams.
- Politinių partijų programų nuostatoms prieštaravo svarstytas klausimas, susijęs su *viešumo* principo įtvirtinimu. Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 metų programoje panaikintas 9.2.4 punktas, kuriame seniūnai buvo įpareigoti rengti viešas konsultacijas su vietos gyventojais dėl seniūnijos veiklos planavimo, taip pat seniūnijos veiklos rezultatų aptarimo.
- Pastebėta priešara politinių partijų programų nuostatoms ir darbotvarkės klausimams dėl *viešojo sektoriaus paslaugų kokybės*. Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 metų programoje pakeistas 9.2.1 punktas, atsisakant sąlygos, kuri sudarytų galimybę visuomenei vertinti įstaigų vadovų veiklą.

Siekiant atliktos Vyriausybės posėdžių darbotvarkės analizės papildymo, išnagrinėtos dvi pagrindinės ataskaitos: *Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. veiklos prioritetų įgyvendinimo I-III ketvirčių pažangos ataskaita* ir *Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 metų veiklos ataskaita*. Susisteminta ir politinių partijų programų nuostatas atitinkanti ataskaitų informacija pateikiama 4.9 lentelėje.

4.9 lentelė

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ataskaitų atitiktis politinių partijų programų nuostatoms

Ataskaita	Kategorija/subkategorija	Atitikimų skaičius kategorijai/subkategorijai
Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. veiklos prioritetų įgyvendinimo I-III ketv. pažangos ataskaita	Savivaldybių veiklos savarankiškumas	1
	Veiksmingumas/efektyvumas	1

4.9 lentelės „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ataskaitų atitiktis politinių partijų programų nuostatomis“ tęsinys

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 metų veiklos ataskaita	Viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas	3
	Seniūnijų finansinis savarankiškumas	2
	Demokratija ir pilietinės visuomenės stiprinimas	1
	Piliečių dalyvavimas/įtraukimas į sprendimų priėmimą	1
	Kompetencijos/lyderystė	1
	Atvirumas	1

Atliekant *Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. veiklos prioritetų įgyvendinimo I-III ketv. pažangos ataskaitos* analizę išsiaiškinta, kad priimtas naujos redakcijos Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas, kuris iš esmės keičia teritorijų planavimo reguliavimą, t.y. gyventojams nebereikia rengti detaliųjų planų, juos rengia savivaldybės. Šio įstatymo pakeitimai sąlygoja ne tik savivaldybėms perduodamas papildomas funkcijas, bet ir prisideda prie veiksmingumo ir efektyvumo principų įgyvendinimo, nes sumažėjo būtinų parengti teritorijų planavimo dokumentų skaičius bei planavimo rengimo procesas sutrumpėjo daugiau nei 30 procentų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 metų veiklos ataskaitoje akcentuoti pagrindiniai įgyvendinti darbai, turintys sąsajų su žemiausios vietos savivaldos grandies – seniūnijų bei vietos bendruomenių finansinio savarankiškumo didinimu. Vietos bendruomenių savivaldai skatinti skirta 8 mln. litų, todėl 2013 metais visoje Lietuvoje bendruomenės skatintos aktyviai dalyvauti priimant sprendimus dėl lėšų panaudojimo vietos bendruomenių viešiesiems poreikiams tenkinti. Tokiu būdu siekta išlaikyti tam tikrą specifinę bendruomenių organizacijų vaidmenį ir užtikrinta jų tvari plėtra. Akcentuotina, kad stiprinant vietos bendruomenių organizacijas, finansuotas 81 bendruomenių organizacijų socialinės veiklos projektas, organizuoti regioniniai bendruomenių forumai ir mokymo renginiai, kurie padėjo tobulinti bendruomeninių organizacijų vadovų socialinės veiklos ir socialinio verslumo gebėjimus. Nors pastarosios iniciatyvos neturi tikslaus atitiktens politinių partijų programų išskirtoms nuostatomis, tačiau galima (pagal turinį ir kontekstą) priskirti prie *demokratijos ir pilietinės visuomenės stiprinimo* kategorijos.

Tęsiant *seniūnijų finansinio savarankiškumo* analizę LR Vyriausybės ataskaitoje pastebėta, kad seniūnijoms finansuoti skirta savivaldybių biudžetų dalis (vidurkis) auga. Remiantis atlikto savivaldybių veiklos tyrimo duomenimis, 2012 metais skirti 3 procentai, 2013 metais – 3,23 procentai savivaldybių biudžetų dalies. Tai rodo, kad pačios savivaldybės suinteresuotos stiprinti seniūnijas, didinti jų finansinį savarankiškumą.

Viešojo sektoriaus paslaugų kokybės ir valdymo srityje taip pat imtasi pertvarkos veiksmų, susijusių su elektroninių paslaugų diegimu. Esminiai pokyčiai pastebėti E. sveikatos sistemos plėtroje, parengiant projektų veiklos modelius:

- ✓ „E. sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros plėtra“;
- ✓ „E. paslaugos „E. receptas“ plėtra“;
- ✓ „Nacionalinės medicininių vaizdų archyvavimo ir mainų informacinės sistemos ir jos pagrindu teikiamų elektroninių paslaugų sukūrimas“.

Taip pat nuo 2013 m. pradėti ESPBIS IS diegimo darbai, o nuo 2015 metų įdiegus ESPBI IS, pacientams bus sudarytos sąlygos gauti veiksmingesnes ir kokybiškesnes sveikatinimo paslaugas ir užtikrinti duomenų mainai tarp sveikatos priežiūros įstaigų.

Teikiamų paslaugų kokybės srityje Viešojo valdymo institucijos, naudodamosi ES struktūrine parama, 2013 metais įgyvendino projektus, kurių tikslas – tobulinti šių institucijų veiklos valdymą ir vidaus administravimą, diegti kokybės vadybos metodus, gerinti piliečių aptarnavimą ir veiksmingiau taikyti vieno langelio principą. Iš viso buvo įgyvendinami 96 tokie projektai (baigti įgyvendinti 35 projektai, pradėta įgyvendinti 40 naujų projektų).

Tuo tarpu, siekiant nustatyti *vietos gyventojų dalyvavimo tvarkant vietos reikalus* pokyčius, pradėta vykdyti vietos gyventojų apklausų organizavimo ir vykdymo stebėseną. Šios stebėsenos gauti pirminiai rezultatai leidžia daryti išvadą, kad net ir tada, kai sudarytos pakankamos teisinės sąlygos, savivaldybės nedažnai konsultuojasi su gyventojais svarbiais vietos klausimais. Tačiau konsultotis su bendruomene teritoriniais klausimais jau tapo įprasta.

Santykinai mažai dėmesio LR Vyriausybės ataskaitoje pateikiama informacijos, susijusios su piliečių dalyvavimu ir jų įtraukimu į sprendimų priėmimą. Galima paminėti parengtą naujos redakcijos Numerių žemės sklypams tvarkos aprašą ir Pavadinimų gatvėms, pastatams ir kitiems statiniams tvarkos aprašą. Vienas iš esminių pakeitimų – savivaldybės įpareigotos iš anksto informuoti gyventojus apie numatomus keisti adresus, be to, gyventojai bus papildomai informuojami ir apie jau priimtus savivaldybių sprendimus pakeisti gatvės pavadinimą ar namų numeraciją. Taip siekiama užtikrinti gyventojams teisę žinoti ir dalyvauti sprendžiant jiems svarbius vietos reikalus, nustatyti išsamesnę adresų suteikimo procedūrą, atsižvelgiant į kylančias šios srities problemas. Pastebėta, kad šiame aprašų keitimo procese siekiama ne tik *piliečių dalyvavimo*, tačiau ir *atvirumo* principo įgyvendinimo, grindžiamo gyventojų informavimu apie priimtus savivaldybių sprendimus bei teisės žinoti, apie svarbius vietos reikalus, užtikrinimą.

LR Vyriausybės veiklos iniciatyvos turi sąsajų su politinių partijų programų nuostatomis, susijusiomis su *valstybės tarnautojų kompetencijų* bei *gebėjimų didinimu*. 2014 metais Seimui buvo

teikiami siūlymai sustiprinti aukštesniųjų vadovų korpusą, įdiegti kompetencijomis grįstą žmogiškųjų išteklių valdymą ir nustatyti naujas darbo užmokesčio ir motyvavimo sąlygas. Įvertinus šiuos pokyčius galima daryti išvadą, kad siekiama nustatyti paprastesnį ir mažiau administracinių sąnaudų reikalingą valstybės tarnybos teisinį reguliavimą.

Apibendrinant LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkių ir ataskaitų analizę galima teigti, kad pagrindiniai darbotvarkių svarstyti klausimai turi sąsają su naujojo viešojo valdymo principais: visuomenės poreikių tenkinimu, veiksmingumu, efektyvumu, tarnautojų gebėjimų didinimu ir t.t. Pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo kryptys įgyvendintos Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 metų programoje bei LR Vietos savivaldos įstatyme. Be to, 2012-2014 m. vykdyta savivaldos plėtra perduodant ne tik finansavimą, bet ir funkcijas. Nors šis savarankiškumas nesiejamas su didelėmis galimybėmis vykdyti projektus, tačiau tas faktas, jog Vyriausybė pritarė suteikti tam tikrą savarankiškumą, labai svarbus savivaldybėms. Bendrame politinių partijų programų ir LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkių analizės kontekste galima pastebėti, jog LR Vyriausybė yra linkusi priimti nutarimus ir teikti įvairių programų ir įstatymų pataisas, atitinkančias programų nuostatas. Visgi akcentuotinas ir tas faktas, jog Vyriausybės posėdžių metu buvo teikiami 3 siūlymai, kurie prieštarauja politinių partijų programose deklaruojamiems principams/nuostatoms. Taip pat pasigendama klausimų, susijusių su seniūnijų tam tikro savarankiškumo plėtimu, didesnio atsakomybės principo ir tarpsektorinio bendradarbiavimo akcentavimo.

4.6. Politinių partijų programų nuostatų atitiktis savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkėms ir ataskaitoms

4.6.1. Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių ir ataskaitos analizė

Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių analizė parodė, kad buvo svarstyti 173 klausimai, atitinkantys politinių partijų programų nuostatomis grįstas kategorijas ir subkategorijas (žr. 4.10 lent.), susijusias su vietos savivaldos tobulinimu.

4.10 lentelė

Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių atitiktis politinių partijų programų nuostatoms

Kategorija/Subkategorija	Svarstytų klausimų skaičius, atitinkantis kategorija/subkategorija
Savivaldybių ūkinės veiklos savarankiškumas	123
Savivaldybių finansinis savarankiškumas	19
Atskaitomybė	17
Tarpsektorinis bendradarbiavimas	4
Viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas	2

4.10 lentelės tęsinys 65 psl.

4.10 lentelės „Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių atitiktis politinių partijų programų nuostatom“ tęsinys

Seniūnijų finansinis savarankiškumas	1
Piliečių dalyvavimas/įtraukimas į sprendimų priėmimą	1
Seniūnijų ūkinės veiklos savarankiškumas	1
Savivaldybių veiklos savarankiškumas	1
Kompetencijos/lyderystė	1
Tarnavimas visuomenei	1
Atvirumas	1
Skaidrumas	1
Viso:	173

Atlikus darbotvarkių analizę matyti, kad daugiausiai klausimų svarstyta, susijusių su *savivaldybių ūkinės veiklos savarankiškumu*. Ši tendencija pastebėta ir LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkėse. Pažymėtina, kas ūkinės veiklos savarankiškumas šiame tyrime siejamas su savivaldybių gebėjimu savarankiškai perimti, perduoti, privatizuoti ar kitaip disponuoti materialiuoju turtu, pavyzdžiui: svarstytas klausimas „dėl sutikimo perimti valstybės turtą ir jį perduoti“, „dėl Savivaldybei nuosavybės teise priklausančių gyvenamųjų patalpų privatizavimo“ ir t.t.

Darbotvarkėse dominuoja ne tik *savivaldybių ūkinės veiklos*, bet ir *finansinis savarankiškumas*, kuris siejamas su mokesčių, rinkliavų nustatymu ar atleidimu nuo jų, pvz.: svarstyti klausimai „dėl atleidimo nuo žemės mokesčio“, „dėl 2014 metų žemės mokesčio tarifų nustatymo“, „dėl Vietinės rinkliavos už gyvūnų (šunų, kačių) laikymą Šiaulių miesto daugiabučiuose namuose nuostatų patvirtinimo“. Iš šių teiginių matyti, kad savivaldybės turi tam tikras veiksmų ir iniciatyvos teises bei laisves vietos valdžios lygmenyje.

Tuo tarpu, *savivaldybių veiklos savarankiškumas* mažiau akcentuotas darbotvarkėje. Ši subkategorija atitinka Šiaulių miesto savivaldybės 2013-2015 metų strateginio veiklos plano, 11-tos programos iškeltas uždavinys: organizuoti ir užtikrinti savivaldybės funkcijų įgyvendinimą, sudarant palankias sąlygas bei vykdant valstybines (perduotas savivaldybei) funkcijas.

Naujojo viešojo valdymo principas – *atskaitomybė* – įgyvendinamas per kasmetinių savivaldybės mero, administracijos direktoriaus, kontrolės ir audito tarnybos, visuomeninės administracinių ginčų komisijos ir kt. padalinių/įstaigų veiklos ataskaitų teikimą. Galima teigti, kad tokia atskaitomybės forma palaiko tam tikrą kontrolės mechanizmą bei skatina *atvirumą*, nes ataskaitų rinkiniai ir kita vieša informacija yra prieinami visuomenei. Tokio prieinamumo sudarymas užtikrina ne tik atvirumo ir atskaitomybės principų įgyvendinimą, bet ir savivaldybės administracijos ir įstaigų veiklos *skaidrumą*. Ties šiuo aspektu išryškėja atvirumo, skaidrumo ir atskaitomybės principų sąsajos.

Atlikus Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkės analizę, rasta įgyvendinimo iniciatyvų, kurios priskirtinos prie *tarpsektorinio bendradarbiavimo* subkategorijos. Siekiant vietos savivaldos tobulinimo šioje srityje, pabrėžiamas bendradarbiavimas su:

- privačiu verslo sektoriumi (UAB „Statga“) dėl investicijų ir nuomos sutarčių;
- socialiniais partneriais (miesto teisėtvarkos institucijomis, organizacijomis);
- nevyriausybėmis organizacijomis rizikos grupės ir jaunimo srityse (Gargždų vaikų ir jaunimo edukaciniu centru; labdaros ir paramos fondu „AGAPAO“; VĮ „Mūsų draugas“);
- vietos bendruomene ir Lietuvos kariuomene.

Partnerystė tarp šių, skirtingus sektorius atstovaujančių, subjektų pagrindžia sanglaudos principą.

Darbotvarkės klausimai, susiję su *viešųjų paslaugų kokybės ir valdymo* sritimi, taip pat atitinka politinių partijų programose deklaruojamoms nuostatomis. Pagrindiniai pokyčiai pastebimi patvirtinus:

- Šiaulių miesto savivaldybės 2013–2015 metų veiklos prioritetus, kurių 2.1 punkte akcentuojamas teikiamų viešųjų paslaugų kokybės gerinimas ir jų prieinamumo visuomenei didinimas.
- Šiaulių miesto savivaldybės 2013-2015 metų strateginį veiklos planą, kuriame pabrėžiamas 11 programos 1.4 punktas, susijęs su savivaldybės administracijoje modernių informacinių sistemų diegimu.

Nors šios pokyčių iniciatyvos dar nesuteikė jokio realaus rezultato, tačiau vis tiek būtina paminėti, nes strateginių veiklos planų ir prioritetų keitimas, siekiant tobulesnio viešųjų paslaugų teikimo, jau yra tam tikras „žingsnis“ pokyčių įgyvendinimo link.

Politinių partijų programų nuostatų atitikmuo egzistuoja ne tik savivaldybių tam tikro savarankiškumo srityje, tačiau ir dar žemesnėje vietos lygmens grandyje – seniūnijose, kuriose veikia vietos bendruomenės. Siekiant *seniūnijų finansinio savarankiškumo*, patvirtintas Vietos bendruomenių savivaldos 2012 metų programos lėšų vietos bendruomenių sprendimams Šiaulių miesto savivaldybėje įgyvendinti skyrimo ir naudojimo tvarkos aprašas (toliau – Aprašas), kuriame nustatyti VBT sudarymo ir veiklos principai, lėšų skyrimo, naudojimo, stebėsenos ir kontrolės tvarka. Tuo tarpu, siekiant praplėsti *ūkinės veiklos savarankiškumą*, papildytas Aprašas 31 punktu, nustatančiu įsigyto turto perdavimą vietos bendruomenėms panaudos teise, atsižvelgiant į VBT pateiktus protokolus.

Vietos savivaldos visapusiškas modernizavimas negalimas be *žmogiškųjų išteklių tobulinimo*, todėl darbotvarkėje svarstyti klausimai dėl savivaldybės administracijos darbuotojų kvalifikacijos, kurios siekiama įgyvendinant projektus: „Šiaulių miesto savivaldybės darbuotojų kompetencijų

tobulinimas ir kvalifikacijos kėlimas“ bei „Šiaulių miesto savivaldybės darbuotojų kompetencijų tobulinimas“.

Nors savivaldybė – valdžios grandis, kuri yra arčiausiai piliečių, tebuvo rasta viena įgyvendinta iniciatyva dėl *piliečių dalyvavimo ir įtraukimo į sprendimų priėmimą*. Patvirtintuose Šiaulių miesto savivaldybės 2013–2015 metų veiklos prioritetuose, 2.3 dalyje, pabrėžiamas valdymo procesų atvirumo užtikrinimas ir visuomenės skatinimas aktyviai juose dalyvauti. Tačiau konkrečių įgyvendintų darbų ar priemonių, padėsiančių įgyvendinti veiklos prioritetą – nerasta, todėl kyla abejonių dėl šios iniciatyvos realaus įgyvendinimo. Tuo tarpu, ten pat, 2 dalyje, kaip vienas iš pagrindinių prioritetų, išskiriamas visuomenės poreikius atitinkantis valdymas. Čia atsiskleidžia *tarnavimo visuomenei principas*, kuris plačiai aptariamas ir politinių partijų programose.

Taip pat pastebėta ir **prieštara** politinių partijų programų nuostatoms, susijusioms su piliečių dalyvavimu ir įtraukimu. 2013 m. lapkričio mėn. vykusio savivaldybės tarybos posėdžio metu, teiktas siūlymas dėl Antikorupcijos komisijos sudėties keitimo, įtraukiant ir seniūnijų darbuotojus, tačiau pasiūlymas buvo atmestas. Toks savivaldybės tarybos sprendimas prieštarauja 2.1 subkategorijos nuostatoms bei naujojo viešojo valdymo principams.

Apibendrinant Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių analizę galima teigti, kad politinių partijų programose akcentuojamų savivaldos tobulinimo krypčių įgyvendinimas atsispindi dar tik veiklos planų ir jų prioritetinių priemonių formuluotėse.

Kokybinio tyrimo metu analizuotos ne tik Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkės, bet ir veiklos ataskaita. Kadangi nebuvo rasta pastarųjų metų Šiaulių miesto savivaldybės veiklos ataskaita, išnagrinėta Šiaulių miesto savivaldybės mero 2013 metų veiklos ataskaita (žr. 4.11 lent.), siekiant nustatyti pagrindinius įgyvendintus darbus vietos savivaldoje.

4.11 lentelė

Šiaulių miesto savivaldybės mero 2013 m. veiklos ataskaitos atitikties politinių partijų programų nuostatoms

Kategorija/subkategorija	Atitikimų skaičius kategorijai/subkategorijai
Savivaldybių ūkinės veiklos savarankiškumas	1
Savivaldybių finansinis savarankiškumas	1
Demokratija ir pilietinės visuomenės stiprinimas	1
Tarpsektorinis bendradarbiavimas	1
Viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas	1

Remiantis ataskaitos analize matyti, kad rasti 5 atitikimai politinių partijų programų nuostatoms.

Savivaldybių ūkinės veiklos savarankiškumo srityje (per ataskaitinį laikotarpį) paskelbtos 26 objektų privatizavimo programos. Per 2013 m. buvo planuota įplaukų už privatizuotus objektus – 400 000 litų, parduota už – 627224,82 litus. Šie duomenys tik įrodo, kad savivaldybės turima teisė disponuoti nekilnojamu turtu ir žeme yra naudinga finansiniu ir ekonominiu požiūriu, todėl šio savarankiškumo plėtrai turi būti sudarytos visos reikalingos sąlygos. Tuo tarpu, *finansinio savarankiškumo srityje* pateikti sprendimo projektai dėl mokesčių lengvatų taikymo fiziniams ir juridiniams asmenims. Per 2013 m. atleisti nuo valstybinės žemės, žemės nuomos mokesčių 52 fiziniai ir juridiniai asmenys. Matyti, jog savivaldybė finansinį savarankiškumą įgyvendina per mokesčių lengvatas, kurias akcentuoja ir politinės partijos savo programose.

Pilietinės visuomenės stiprinimo srityje įgyvendinta VBT 2013 m. programa. Iš skirtų 335 tūkst. Lt įsivinta 334 612 Lt, patvirtinti ir įgyvendinti 86 VBT sprendimai, parengti ir pateikti Šiaulių miesto savivaldybės tarybai 2 sprendimų projektai, su VBT pirmininkais ir Administracijos atstovais dalyvauta 2 konferencijose. Ši sanglauda tarp savivaldybių ir vietos bendruomenių tik padidina piliečių dalyvavimo ir įsitraukimo į sprendimų priėmimą galimybes.

Politinių partijų programose akcentuojamas *tarpektorinio bendradarbiavimo skatinimas*. Ši subkategorija pasireiškia ir veiklos ataskaitoje. Teigiama, kad miesto savivaldybė palaiko glaudžius bendradarbiavimo ryšius su daugeliu socialinių partnerių: Šiaulių prekybos, pramonės ir amatų rūmais (bendrai organizuota regioninė verslo paroda, konferencija), Šiaulių pramoninkų asociacija, Šiaulių universitetu, Šiaulių dramos teatru, kolegijomis, kūrybinėmis sąjungomis, nevyriausybiniomis organizacijomis. Taip pat dalykiniai kontaktai su Šiaulių apskrities valstybine mokesčių inspekcija, Teritorine darbo birža, apskrities vyriausioju policijos komisariatu, kitomis mieste esančiomis valstybės pavaldumo įstaigomis ir organizacijomis. Taigi galima teigti, kad socialinė partnerystė yra esminė aplinkybė, padedanti Šiaulių miesto savivaldybei spręsti paramos verslui, nedarbo, nusikalstamumo prevencijos ir kitas miesto problemas.

Vietos savivaldos tobulinimas vykdytas ir *viešųjų paslaugų kokybės gerinimo* kontekste. Siekiant atskleisti gyventojų aptarnavimo kokybę, 2013 m. atlikta apklausa, kurios metu apklausta 120 Šiaulių miesto gyventojų. Atsižvelgiant į anketinio tyrimo rezultatus, Šiaulių miesto savivaldybės administracija siekia, kad nuolat būtų gerinama teikiamų paslaugų kokybė ir užtikrinamas paslaugus ir efektyvus asmenų aptarnavimas. Šiuo atveju, atsiskleidžia naujojo viešojo valdymo kontekstas, kuriame svarbų vaidmenį vaidina piliečių įtraukimas į teikiamų paslaugų vertinimo procesą.

Apibendrinant Šiaulių miesto savivaldybės mero 2013 m. veiklos ataskaitą galima daryti išvadą, kad esminių vietos savivaldos tobulinimo veiksmų imtasi viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybės didinimo, vietos bendruomenių stiprinimo, piliečių įtraukimo bei savivaldybių savarankiškumo srityse.

4.6.2. Radviliškio rajono savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių ir ataskaitos analizė

Radviliškio rajono savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių analizės metu, rasta daugiau svarstytų klausimų (lyginant su Šiaulių miesto savivaldybe), susijusių su politinių partijų programų nuostatomis, kurie gali būti priskiriami skirtingoms kategorijoms ir subkategorijoms. Darbotvarkės klausimų atitiktis politinių partijų programų teiginiais pateikiama 4.12 lentelėje.

4.12 lentelė

Radviliškio raj. savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių atitiktis politinių partijų programų nuostatomis

Kategorija/Subkategorija	Svarstytų klausimų skaičius, atitinkantis kategoriją/ subkategoriją
Savivaldybių ūkinės veiklos savarankiškumas	63
Atskaitomybė	23
Savivaldybių finansinis savarankiškumas	17
Tarnavimas visuomenei	10
Viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas	7
Kompetencijos/lyderystė	5
Piliečių dalyvavimas/įtraukimas į sprendimų priėmimą	4
Veiksmingumas/efektyvumas	4
Atvirumas	4
Tarpsektorinis bendradarbiavimas	2
Seniūnijų veiklos savarankiškumas	1
Savivaldybių veiklos savarankiškumas	1
Seniūnijų finansinis savarankiškumas	1
Demokratija ir pilietinės visuomenės stiprinimas	1
Valdymo tobulinimas	1
Skaidrumas	1
Viso:	145

Iš 4.12 lentelės matyti, kad Radviliškio raj. savivaldybėje didelis dėmesys skiriamas savivaldybių savarankiškumui. *Ūkinės veiklos savarankiškumas* pasireiškia per gebėjimą laisvai disponuoti turimu turtu, t.y. priimti sprendimus dėl negyvenamų patalpų perdavimo pagal panaudos sutartį, turto privatizavimo ir t.t. Tuo tarpu, *finansinis savarankiškumas* susijęs ne tik su žemės, turto mokesčių tarifų nustatymu ar atleidimu nuo jų, bet ir su lėšų skyrimu seniūnijoms, siekiant užtikrinti saugias eismo sąlygas, vykdyti kelių priežiūrą. *Veiklos savarankiškumas* grindžiamas pritarimu teikti paraiškas pagal Europos ekonominės erdvės finansinių mechanizmų NVO programą Lietuvoje bei pritarimu Radviliškio rajono savivaldybės kaimo bendruomenių teikiamiems projektams. Tokio pobūdžio veiklos vykdymas glaudžiai siejasi su *tarpsektorinio bendradarbiavimo* principu. Savivaldybė ne tik pritaria projektų vykdymui, tačiau ir bendradarbiauja su įvairiomis valstybės įstaigomis besirūpinančiomis seniūnijų reikalais. Pažymėtina, kad vykdoma ypač glaudi partnerystė su vietos veiklos grupe „Radviliškio lyderis“, įsitraukiant į vykdomus projektus. Per analizuojamą

darbotvarkių laikotarpį rasti 3 atvejai, kai buvo prisidėta prie veiklos grupės projektų rengimo ir įgyvendinimo.

Atliekant turinio analizę nustatyta, kad akcentuojamas ne tik savivaldybių, bet ir *seniūnijų savarankiškumas*, susijęs su finansine „laisve“, t.y. VBT savo nuožiūra gali naudoti skiriamas lėšas, savivaldybei paliekant stebėsenos ir kontrolės funkcijas. Šį savarankiškumo suteikimą reglamentuoja 2012 m. ir 2013-2015 m. Radviliškio raj. savivaldybės patvirtinti Vietos veiklos bendruomenių savivaldos programų lėšų vietos bendruomenių sprendimams įgyvendinti Radviliškio rajono savivaldybėje skyrimo ir naudojimo tvarkos aprašai. Tokia savarankiškumo rūšis suteikia ir tam tikro *veiklos savarankiškumo*, nes norint tinkamai panaudoti skirtas lėšas, reikia vykdyti aktyvią visuomeninę ir kt. veiklą.

Santykinai daug dėmesio posėdžių darbotvarkėse skiriama viešojo valdymo principų – atskaitomybės, atvirumo, skaidrumo, efektyvumo ir kt. – įgyvendinimui.

Atskaitomybės principu teikiamos kasmetinės (savivaldybės mero, administracijos direktoriaus, įvairių komisijų ir tarnybų) ataskaitos. Analizės metu rasti 23 klausimai, susiję su jų teikimu ir tvirtinimu. Tokiu būdu įgyvendinamas ne tik atskaitomybės, bet ir *atvirumo* visuomenei principas. Tai įrodo ir Radviliškio raj. savivaldybės 2011-2013 m., 2012-2014 m., 2013-2015 m. ir 2014-2016 m. strateginis veiklos planas, kurio pateiktoje Savivaldybės valdymo programoje, iškeltas 2 uždavinys, siejamas su kasmetiniu informacijos apie savivaldybės veiklos viešinimo organizavimu bei įvairių priemonių, padedančių savivaldybės institucijas ir savivaldybę reprezentuoti, įgyvendinimu.

Viešojo sektoriaus paslaugų kokybės gerinimas atsiskleidžia Radviliškio raj. savivaldybės 2011-2013 m. ir 2012-2014 m. strateginiuose veiklos planuose. Juose iškeltas pagrindinis strateginis tikslas, kuris formuluojamas identiškai – „teikti rajono savivaldybės gyventojų poreikius atitinkančias kokybiškas administracines ir viešąsias paslaugas“. Siekiant įgyvendinti šį tikslą, išsikeltas uždavinys – tobulinti vidaus administravimą ir gyventojų aptarnavimą. Siekiant realizuoti šį uždavinį 2011-2013 m. laikotarpiu, pasinaudojus ES ir kitų finansinių mechanizmų finansine parama, įdiegti savivaldybės vidaus valdymo ir gyventojų aptarnavimo procesai, paspartinantys informacines sistemas. Galima paminėti įgyvendintą „E-demokratija“ projektą bei „Radviliškio rajono savivaldybės administracijos vidaus administravimo ir veiklos valdymo gerinimas“ projektą (kurio metu įdiegta vieninga apskaitos ir valdymo sistema, strateginio planavimo bei priežiūros ir programinio biudžeto sistema ir pan.).

Kitame dokumente – Radviliškio rajono savivaldybės 2012–2020 metų strateginiame plėtros plane, patvirtintame 2013 m. vasario mėn. – išskirtas uždavinys (2.3.1), susijęs su gyventojų ir ūkio subjektų aptarnavimo gerinimu savivaldybės institucijose, kurio siekiama teikiamų paslaugų perkėlimu į elektroninę terpę bei tobulinant gyventojų aptarnavimą „vieno langelio“ principu, t.y. įdiegiant ir

veikiant „vieno langelio“ sistemai. Atkreiptas dėmesys ir į savivaldybės tarybos narių, administracijos bei savivaldybės įstaigų *darbuotojų kvalifikacijos kėlimą*. Vykdytas „XXI amžiaus seniūnija“ projektas. Paprojekčio metu surengtas mokymas valstybės tarnautojams tema: „Seniūnijos gyventojų aptarnavimo tobulinimas“, kurio metu apmokyti 56 asmenys. Pritaikius naujai įgytas žinias pagerėjo strateginio planavimo ir darbo organizavimo gebėjimai, padidėjo paslaugų gyventojams kokybė. Tačiau kaip ši „kokybė“ buvo pamatuota – nėra aišku.

Svarų indėlį į viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybės didinimą įnešė 2013 m. ir 2014 m. patvirtintos seniūnijų veiklos programos, kuriose išskiriamas tikslas – tenkinti seniūnijos gyventojų poreikius atstovaujant jų interesus savivaldybėje ir kitose institucijose, priartinant jiems viešųjų paslaugų teikimą. Tikslas įgyvendinamas per laiku išnagrinėtus gyventojų ir ūkio subjektų prašymus, teritorijų planavimo ir kitų dokumentų parengimą, reikalingų seniūnijų infrastruktūros išvystymui.

Tokio dėmesio skyrimas viešųjų paslaugų teikimo tobulinimo procesui savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkėse glaudžiai siejasi su *tarnavimo visuomenei* principo įgyvendinimu, nes esminių pertvarkos veiksmų imtasi tam, kad teikiamos viešosios paslaugos, atitiktų kintančius visuomenės poreikius. Darbotvarkių analizės metu, rasta 10 svarstyčių klausimų, kurių formuluotėse atsiskleidė šis principas. Jį pagrindžia šie dokumentų formuluočių teiginiai: „gyventojų poreikius atitinkančias kokybiškas administracines ir viešąsias paslaugas“, „pritarta bendro naudojimo teritorijų viešajam interesui tenkinti“, „tenkinti seniūnijos gyventojų poreikius atstovaujant jų interesus“ ir pan. Pažymėtina, kad svarstant tam tikrus klausimus (pvz., dėl administracinių ribų tikslinimo specialiojo plano rengimo) vykdytos gyventojų apklausos ir buvo atsižvelgiama į apklausų rezultatus. Tai tik įrodo, kad savivaldybė yra sudariusi ne tik visas palankias sąlygas piliečiams reikšti savo nuomonę, tačiau ir pasiruoši į ją reaguoti.

Piliečių dalyvavimo ir įtraukimo į sprendimų priėmimą dažniausiai taikoma forma – gyventojų apklausos organizavimas. Per 2011 m. – 2014 m. pr. analizės laikotarpį suorganizuotos 2 apklausos, nors tai nėra didelis skaičius, tačiau lyginant su Šiaulių miesto savivaldybės pavyzdžiu – skirtumas akivaizdus. Radviliškio raj. apklausos vykdytos šiais klausimais: dėl kaimų administracinių ribų nustatymo ir ribų tikslinimo. Prie bendros *demokratijos ir pilietinės visuomenės stiprinimo* kategorijos priskirtinas Vietos gyventojų apklausos tvarkos aprašo patvirtinimas, kuris reglamentuoja vietos gyventojų apklausos Radviliškio rajono savivaldybėje subjektus, jų įgaliojimus, apklausos organizavimą, rezultatų nustatymą ir naudojimą. Iš to galima spręsti, kad yra sudarytos visos teisinės aplinkybės, leidžiančios gyventojams įsitraukti į sprendimų priėmimą kaip „visavertiems“ sprendimo rengimo dalyviams.

Veiksmingumo ir efektyvumo principai, taip pat reikšmingi tobulinant vietos savivaldą, todėl jų svarbą pabrėžia ne tik politinės partijos savo programose, bet ir savivaldybė savo darbotvarkėse, įtraukdama aktualius klausimus. Paminėtina, kad didelis dėmesys, skiriamas efektyvaus savivaldybės nuosavybės teise priklausančio turto valdymo bei naudojimo užtikrinimui. Šis siekis įgyvendintas vykdant nekilnojamojo turto teisinę registraciją, atliekant savivaldybei nuosavybės teise priklausančio turto vertinimą, objektų privatizavimo programų parengimą ir privatizavimą, savivaldybei priklausančių butų ir kitos paskirties pastatų priežiūrą ir pan. Be to, siekiant efektyviai valdyti turta, 2014–2016 m. planuojama atlikti savivaldybės valdomo turto analizę, parengti ir įgyvendinti optimizavimo planą.

Kalbant apie bendrą išskirtos subkategorijos *valdymo tobulinimas* kontekstą pastebėta, kad jo siekiama bendradarbiaujant su ES narėmis.

Iš 4.12 lentelės duomenų ir jų interpretacijos galima daryti išvadą, kad daugiausiai dėmesio Radviliškio rajono savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkėse skirta teikiamų viešųjų paslaugų kokybės didinimui. Pagrindiniai dokumentai, kuriuose atsispindi vietos savivaldos tobulinimo kryptys – savivaldybės strateginiai veiklos planai, kuriami nuo 2011 m. iki 2016 m.

Siekiant papildyti posėdžių darbotvarkių analizės metu gautus duomenis, išanalizuota Radviliškio rajono savivaldybės 2013 m. veiklos ataskaita, kurioje nustatyti pagrindiniai atlikti darbai, siekiant vietos savivaldos tobulinimo (žr. 4.13 lent.).

4.13 lentelė

Radviliškio raj. savivaldybės 2013 m. veiklos ataskaitos atitiktis politinių partijų programų nuostatoms

Kategorija/Subkategorija	Atitikimų skaičius kategorijai/subkategorijai
Piliečių dalyvavimas/įtraukimas į sprendimų priėmimą	4
Viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas	3
Seniūnijų finansinis savarankiškumas	3
Tarnavimas visuomenei	2
Atvirumas	2
Tarpsektorinis bendradarbiavimas	2
Demokratija ir pilietinės visuomenės stiprinimas	1
Veiksmingumas/efektyvumas	1
Skaidrumas	1
Kompetencijos/lyderystė	1
Savivaldybių veiklos savarankiškumas	1
Savivaldybių finansinis savarankiškumas	1
Savivaldybių ūkinės veiklos savarankiškumas	1

Radviliškio raj. savivaldybės veiklos ataskaitos duomenimis, didžiausias dėmesys skirtas *piliečių dalyvavimui ir įtraukimui į sprendimų priėmimą*. Galima pažymėti, kad 2013 m. Radviliškio

rajono savivaldybėje veikė 41 kaimo bendruomenė, kurios aktyviai dalyvavo visuomeniniame gyvenime, stengėsi pagerinti gyvenimo kokybę savo seniūnijose, teikdamos projektus (parengti 35 kaimo bendruomenių projektai gavo 71 000 litų paramą).

Taip pat atnaujinta Radviliškio rajono savivaldybės interneto svetainė (www.radviliskis.lt), kurioje suteikta galimybė gyventojams aktyviau dalyvauti savivaldos gyvenime. Svetainėje įdiegtos el. demokratijos priemonės, kurios suteikia papildomas galimybes gyventojams reikšti nuomonę įvairiais savivaldybės gyvenimo klausimais, teikti pastabas dėl vietos valdžios institucijų rengiamų teisės aktų, susipažinti su aktualia, operatyvia ir lengvai pasiekiamą informacija apie vietos valdžios institucijų rengiamus ir priimtus sprendimus, diskutuoti, keisti nuomonėmis. Siekiant, kad gyventojai susipažintų su sprendimų priėmimo eiga, įdiegta savivaldybės tarybos posėdžių transliavimo internetu ir priimtų sprendimų pateikimo interneto svetainėje sistema. Šie pokyčiai glaudžiai siejasi su *atvirumo* principu, kuris įgyvendinamas per nuolatinį gyventojų informavimą apie naujausius įvykius, savivaldybės tarybos sprendimus, įvairias vietos savivaldos aktualijas. Matyti, kad yra sudaromos visos galimybės gyventojams įsitraukti į vietos valdymą, tačiau diskutuotinas klausimas ar gyventojai šias galimybes visapusiškai išnaudoja.

Kaip viena iš atvirumo principo apraiškų, gali būti paminėta ir ataskaitų pateikimas visuomenei, pvz.: su 2012 m. Radviliškio raj. savivaldybės veiklos ataskaitomis supažindinti visų seniūnijų gyventojai. Tokiu būdu ne tik atsiskaitoma visuomenei už nuveiktus darbus, tačiau ir užtikrinamas *skaidrumas*. Pastarasis principas atsispindi ir 2013 m. įgyvendintame projekte „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“, kurio metu įdiegta Šiaulių miesto ir regiono elektroninės demokratijos sistema, stiprinanti ne tik savivaldybių veiklos efektyvumą, bet ir skaidrumą. Tinkamai įgyvendinant šiuos viešojo valdymo principus (atvirumą, skaidrumą, efektyvumą) užtikrinamas ir kitas naujojo valdymo principas – *tarnavimas visuomenei*. Tenkinant gyventojų poreikius, galima paminėti šiuos savivaldybės atliktus darbus:

- vietos bendruomenių prašymu, perduotos savivaldybei priklausančios patalpos bendruomenių veiklai vykdyti (dienos užimtumo centrams įsteigti, gyventojams susiburti, laisvalaikiui praleisti, šventėms organizuoti, gyventojų problemoms spręsti);
- Radviliškio rajono savivaldybės svetainėje skelbiama visa informacija, susijusi su Radviliškio rajono savivaldybės veikla, nuolat atnaujinama, atsižvelgiama į gyventojų pageidavimus, pasiūlymus.

Taigi tarp savivaldybės ir gyventojų, vietos bendruomenių vyksta nuolatinė komunikacija ir savitarpio pagalba partnerystės principu. Bendradarbiavimas pasireiškia ir per dalyvavimą bendruose

pasitarimuose ar skaitant pranešimus (pvz., „Vaiko ir tėvų teisės pareigos, atsakomybė“, „Vaiko globos (rūpybos) aktualijos Radviliškio rajono savivaldybėje“).

Analizuojamos savivaldybės darbotvarkėje didžiausias dėmesys skirtas *viešojo sektoriaus* teikiamų *paslaugų kokybei*, todėl ir veiklos ataskaitoje galima rasti konkrečių teiginių, susijusių su vietos savivaldos tobulinimu šioje srityje:

- Įgyvendintas „Radviliškio rajono savivaldybės administracijos vidaus administravimo ir veiklos valdymo gerinimas“ projektas.
- 2013 metais atlikta 10 vidaus auditų, pateiktos 59 rekomendacijos ir išvados dėl vidaus kontrolės sistemos veikimo.

Taigi atlikti patobulinimai, leidžia stiprinti valdymą bei veiklos organizavimą, efektyviau naudoti savivaldybės turtą bei lėšas, stiprinti savivaldybės darbo procesų viešinimo elektroninėje terpėje įgyvendinimo paslaugas.

Pažymėtina, kad įgyvendinti projektai ne tik viešųjų paslaugų tobulinimo, tarpsektorinio bendradarbiavimo, bet ir *valstybės tarnautojų kompetencijų ir kvalifikacijos kėlimo* srityse, pvz.: įgyvendintas projektas „Radviliškio rajono savivaldybės darbuotojų kvalifikacijos tobulinimas“.

Analizuotoje ataskaitoje atsiskleidė ne tik viešojo valdymo principų akcentai, bet ir decentralizacijos procesas, pasireiškiantis per vietos *savivaldos savarankiškumo didinimą*. Veiklos savarankiškumo srityje, savivaldybė per 2013 m. išdavė įvairių licencijų už daugiau nei 26 tūkst. Lt. Tuo tarpu, ūkinės veiklos srityje, suorganizuoti 8 ir įvykdyti 3 Radviliškio rajono savivaldybės nekilnojamojo turto vieši nuomos konkursai, išnuomos patalpos, pratęstos bei nutrauktos nuomos sutartys. Finansinio savarankiškumo srityje 2013 m. iš Radviliškio rajono savivaldybės finansinės paramos teikimo jaunimo ir kitoms nevyriausybinėms organizacijoms rėmimo programos finansuoti 8 jaunimo organizacijų projektai. Didelis finansinis savarankiškumas akcentuotas seniūnijų lygmenyje, kuriame sprendimus dėl lėšų panaudojimo priėmė Vietos bendruomenių tarybos, sudarytos iš seniūnijų aptarnaujamų teritorijų gyventojų, jų atstovų, šiose teritorijose veikiančių bendruomeninių organizacijų, religinių bendruomenių ir bendrijų ir kitų nevyriausybinių organizacijų atstovų. Bendruomenė pati galėjo spręsti kaip paskirstyti lėšas, tenkinant bendruomenės viešuosius poreikius.

4.6.3. Joniškio rajono savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių ir ataskaitos analizė

Analizuojant Joniškio raj. savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkes rasta klausimų, susijusių su politinių partijų programose deklaruojamomis nuostatomis (žr. 4.14 lent.).

Joniškio raj. savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių atitiktis politinių partijų programų nuostatomis

Kategorija/Subkategorija	Svarstytų klausimų skaičius, atitinkantis kategorijas/ subkategorijas
Savivaldybių ūkinės veiklos savarankiškumas	31
Atskaitomybė	27
Savivaldybių finansinis savarankiškumas	23
Piliečių dalyvavimas/įtraukimas į sprendimų priėmimą	7
Tarpsektorinis bendradarbiavimas	6
Kompetencijos/lyderystė	4
Viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas	3
Savivaldybių veiklos savarankiškumas	3
Seniūnijų veiklos savarankiškumas	2
Demokratija ir pilietinės visuomenės stiprinimas	1
Tarnavimas visuomenei	1
Atvirumas	1
Viso:	109

Darbotvarkių analizės metu nustatyta, kad Joniškio raj. savivaldybėje daugiausiai svarstytų klausimų, susijusių su *savivaldybės ūkinės veiklos ir finansiniu savarankiškumu* bei *atskaitomybe*. Šių tobulinimo krypčių įgyvendinimas analogiškas jau išanalizuotų savivaldybių (Šiaulių miesto ir Radviliškio raj.) atžvilgiu, nes ūkinės veiklos savarankiškumas taip pat pasireiškia per gebėjimą laisvai disponuoti turtu, t.y. jį perimti, išnuomoti, privatizuoti ir t.t. Finansinis savarankiškumas atsiskleidžia per vietinių rinkliavų, žemės mokesčio tarifų nustatymą, atleidžiant nuo nuomos mokesčio ir pan. Tuo tarpu, veiklos savarankiškumas susijęs su pritarimu atlikti vieną ar kitą darbą, susijusį su viešosios infrastruktūros sutvarkymu, pvz., pritarta Kultūros namų pastato rekonstrukcijai Kepalių seniūnijoje. Veiklos savarankiškumo klausimas įtvirtintas ir Joniškio rajono savivaldybės 2013–2015 metų veiklos plane, kurio programoje teigiama, kad būtina „sudaryti sąlygas savivaldybės funkcijoms įgyvendinti“, tačiau konkreti veiksmų įgyvendinimo seka – neaptariama. Pažymėtina, kad darbotvarkėje rasta klausimų, susijusių su seniūnijų (vietos bendruomenių) veiklos savarankiškumu, kuris reglamentuotas Vietos bendruomenių savivaldos 2012 m. ir 2013-2015 metų programos lėšų vietos bendruomenių sprendimams įgyvendinti Joniškio rajono savivaldybėje skyrimo ir naudojimo tvarkos aprašu, nustatančiu veiklos principus. Tuo tarpu, įgyvendinant atskaitomybės principą, priimti 27 tarybos sprendimai dėl įvairių (pvz., mero, savivaldybei priklausančių įstaigų) ataskaitų patvirtinimo. Šio principo įgyvendinimas susijęs su *atvirumo* principu. Savivaldybė suteikia gyventojams galimybę susipažinti su svarbiausiais rajono įvykiais, informuoja apie vykdomą veiklą per tokius komunikacijos kanalus kaip televizija, spauda, informaciniai leidiniai, Joniškio rajono savivaldybės interneto svetainė.

Politinių partijų programose atsiskleidžia *tarnavimo visuomenei principas*, todėl ir analizuotoje darbotvarkėje rastas 1 svarstytas klausimas dėl prašymo paimti žemę visuomenės poreikiams. Truputį daugiau akcentuotinas *tarpsektorinis bendradarbiavimas*, kuris vykdomas su Latvijos savivaldybėmis. Taip pat Joniškio rajono savivaldybės 2012-2014 metų veiklos plane, išsikeltas tikslas – plėtoti tinklinį įvairių organizacijų ir gyventojų bendradarbiavimą, sprendžiant svarbius rajono plėtros klausimus. Šis tikslas įgyvendintas skatinant giminingų miestų, tarptautinės projektinės veiklos ir mainų rėmimą. Projektinės veiklos metu plėtoti ne tik partnerystės ryšiai, bet ir *kelta darbuotojų kvalifikacija* šiomis priemonėmis:

- pritarta projektui „Administracinių gebėjimų didinimas Joniškio rajono savivaldybėje (II etapas)“;
- įgyvendinant valstybės tarnautojų mokymo planą, organizuojami mokymai šiomis temomis: įvadinis mokymas; vadybos įgūdžiai (vadovams); strategija ir politika; Europos Sąjungos klausimai; bendravimas ir komunikacija ir kt.;
- planuojama diegti darbuotojų kompetencijos vertinimo ir kvalifikacijos kėlimo rezultatų vertinimo sistemas, kuriomis bus nustatoma darbuotojų turima kompetencija ir įgūdžiai, nustatomos probleminės darbo vietos;
- pritarta projektui „Administracinių gebėjimų didinimas Joniškio rajono savivaldybėje (III etapas)“;
- savivaldybės tarybos narių, savivaldybės administracijos darbuotojų kvalifikacijos kėlimas, profesinių, socialinių, asmeninių kompetencijų lavinimas.

Šios iniciatyvos įgyvendinamos, siekiant užtikrinti kokybišką ir efektyvą administracijos darbuotojų darbą. Pažymėtina, kad administracijos darbuotojų, dalyvaujančių mokymuose, skaičius 2013 m. – 80.

Nuo administracijos gebėjimų priklauso ir teikiamų viešųjų paslaugų kokybė. Kadangi Joniškio raj. savivaldybė itin akcentuoja žmogiškojo kapitalo plėtrą, neatsiejamas ir teikiamų paslaugų gerinimas. Posėdžiuose patvirtintuose Joniškio rajono savivaldybės 2012-2014, 2013-2015 metų veiklos plano metmenyse išskirtas tikslas – gerinti viešojo valdymo sektoriaus valdymo paslaugų kokybę ir užtikrinti jų plėtrą. Siekiant šio tikslo vykdomos „Savivaldybės ir viešojo valdymo paslaugų kokybės užtikrinimas ir gerinimas“ bei „Seniūnijų veiklos užtikrinimas“ programos. Tuo tarpu, pačiame 2012-2014 metų veiklos plane išskirtas tikslas – savivaldybės ir viešojo valdymo paslaugų kokybės užtikrinimas ir gerinimas. Didinant savivaldybės vidaus administravimo ir teikiamų administracinių paslaugų kokybę, diegiant informacines technologijas ir šiuolaikinius vadybos principus, 2012 m. įgyvendinta:

-savivaldybės institucijų ir įstaigų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimas (regioninė dimensija);

-savivaldybės strateginio planavimo sistemos tobulinimas, regioninės plėtros studijų, tyrimų ir analizės rengimas (regioninė dimensija);

-elektroninės valdžios paslaugų plėtojimas Joniškio rajono savivaldybės administracijoje (regioninė dimensija).

-elektroninės demokratijos paslaugų plėtojimas Joniškio rajono savivaldybės administracijoje (regioninė dimensija);

Igyvendinus šias iniciatyvas, išmokyta 70 darbuotojų (2013 m. – 80), parengtas elektroninės valdžios paslaugų plėtojimo investicinis projektas, įdiegta informacinė sistema, kuri leidžia savivaldybės gyventojams efektyviau gauti reikiamą informaciją iš savivaldybės specialistų.

Analizuojant savivaldybės 2013-2015 m. veiklos planą pastebėta, kad didinant savivaldybės vidaus administravimo ir teikiamų administracinių paslaugų kokybę, diegiant informacines technologijas ir šiuolaikinius vadybos principus, 2013 metais patobulinta savivaldybės strateginio planavimo sistema, parengta regioninės plėtros studijų tyrimų analizė.

Galima išskirti ir tam tikrus darbotvarkės teiginius, kurie atitinka politinių partijų programų nuostatas, susijusias su *piliečių dalyvavimu ir jų įtraukimu į sprendimų priėmimą*. 2011 m. gegužės mėn. posėdžio metu patvirtintas savivaldybės veiklos reglamentas, kuriame išskirtas poskyris: „Vietos gyventojų apklausa“. Pažymėtina, kad per analizuojamą laikotarpį (2011-2014 m.) buvo surengtos dvi gyventojų apklausos dėl miestų teritorijų ribų tikslinimo bei kaimo vietovių pavadinimų nustatymo (pakeitimo). Taip pat į Joniškio raj. savivaldybės bendruomenės vaiko teisių apsaugos tarybos, bendruomenės sveikatos tarybos sudėtį įtraukta ir seniūnė. Patvirtintame savivaldybės 2012-2014 metų veiklos plane, išskirtas tikslas – skatinti pažangios ir pilietiškos Joniškio rajono bendruomenės raidą, didinti jaunimo iniciatyvumą ir dalyvavimą rajono gyvenime, formuoti savivaldybės jaunimo politiką. Šie siekiai įgyvendinami per pagrindines priemones: jaunimo lyderių ir savanorių ugdymą, jaunimo iniciatyvų rėmimą, Joniškio rajono jaunimo sąjungos „Apskritas stalas“ veiklos rėmimą. Galima paminėti pagrindinius pasiekimo rodiklius 2011 m.: išugdytų jaunimo lyderių skaičius – 10, jaunimo iniciatyvumo programos finansuotų projektų skaičius – 5.

Prie *demokratija ir pilietinės visuomenės stiprinimas* kategorijos galima priskirti ir vietos gyventojų apklausos tvarkos aprašo patvirtinimą, kuris reglamentuoja vietos gyventojų apklausos Joniškio rajono savivaldybėje subjektus, jų įgaliojimus, apklausos organizavimą, rezultatų nustatymą ir naudojimą.

Apibendrinant Joniškio rajono savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių analizę galima teigti, kad daugiausiai svarstyti klausimų, susijusių ne tik su savivaldybių savarankiškumu ar atskaitomybės vykdymu, bet ir skatinant piliečius dalyvauti ir įsitraukti į vietos reikalų tvarkymą. Taip pat galima

paminėti ir valstybės tarnautojų kompetencijų didinimą, kurio siekiama dalyvaujant įvairiuose projektuose. Pasigendama tokių vietos savivaldos tobulinimo sričių kaip atsakomybės didinimo, teisėtumo, veiksmingumo/efektyvumo akcentavimo viešųjų paslaugų teikimo procese bei savivaldybės vykdomoje veikloje.

Toliau aptariami duomenys, gauti atlikus Joniškio rajono savivaldybės mero 2012 m. veiklos ataskaitos atitikimą politinių partijų programų nuostatoms (žr. 4.15 lent.).

4.15 lentelė

Joniškio rajono savivaldybės mero 2013 m. veiklos ataskaitos atitiktis politinių partijų programų nuostatoms

Kategorija/subkategorija	Atitikimų skaičius kategorijai/subkategorijai
Piliečių dalyvavimas/įtraukimas į sprendimų priėmimą	1
Tarpsektorinis bendradarbiavimas	1
Atvirumas	1

Atlikus ataskaitos analizę paaiškėjo, kad santykinai mažai akcentuojamas vietos savivaldos tobulinimas. Ataskaitoje nustatytos tik 3 vietos savivaldos tobulinimo kryptys, atitinkančios politinių partijų programų nuostatas. Paminėtina, kad 2012 m. savivaldybės meras, mero pavaduotojas, tarybos nariai, siekdami užtikrinti tarybos narių tolygų bendravimo su visais savivaldybės rinkėjais, susipažinti ir įsigilinti į problemas, aktyviai bendradarbiavo su rajono bendruomene. Meras ir tarybos nariai vyko į įstaigas, įmones, seniūnijas, susitiko su seniūnijų gyventojais, švietimo, kultūros, medicinos įstaigų darbuotojais, bendruomenių pirmininkais ir jų atstovais. Ties čia išryškėja ir *piliečių dalyvavimo* subkategorija, nes susitikimų metu buvo aptariamose aktualiausios problemos, išklausa nuomonė, bandoma rasti būdus iškilusioms problemoms spręsti.

Darbotvarkėje *atvirumo* principas nebuvo itin akcentuojamas, tačiau ataskaitoje atsiskleidė, pagrindinės priemonės, kuriomis siekta šio principo įgyvendinimo: savivaldybės interneto svetainėje nuolat skelbiami savivaldybės tarybos sprendimai, savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkės, skelbimai dėl konkursų eiti pareigas, taip pat informacija medicinos, socialinių pašalpų klausimais, informacija žemdirbiams. Gyventojai taip pat informuojami apie savivaldybės mero veiklą, svarbius susitikimus, aplankytus renginius (toks vietos valdžios atvirumas pastebimas ir Šiaulių m., Radviliškio raj. savivaldybėse).

4.15 lentelę palyginus su kitomis nagrinėtomis savivaldybių ataskaitomis matyti, kad ypač mažai pateikiama informacijos veiklos ataskaitoje, nagrinėjama klausimais. Apibendrinant ataskaitos pateiktus duomenis galima daryti išvadą, kad prioritetingas vietos savivaldos tobulinimo kryptys Joniškio rajono savivaldybėje – bendradarbiavimo ir atvirumo skatinimas.

4.7. Vietos savivaldos tobulinimo kryptys politinių partijų programose ir jų įgyvendinimas: respondentų nuostatų raiška

Vietos savivaldos tobulinimo kryptų ir politinių partijų programų nuostatų įgyvendinimo klausimais savo išvalgas pateikė Šiaulių m. savivaldybės tarybos nariai.

Interviu metu išryškėjo vietos savivaldos tobulinimo kryptys, kurių įgyvendinimui skiriamas didžiausias dėmesys informantų atstovaujamoje savivaldybėje (žr. 4.16 lent.).

4.16 lentelė

Teiginiai, pagrindžiantys vietos savivaldos tobulinimo kryptų įgyvendinimą Šiaulių m. savivaldybėje

Klausimas: Jūsų manymu, kurių išskirtų kryptų įgyvendinimui skiriamas didžiausias dėmesys Jūsų atstovaujamoje savivaldybėje. Kurios politinės partijos yra aktyviausios šiame kontekste? Gal galite pateikti keletą konkrečių įgyvendintų pavyzdžių.	
Informantas	Atsakymas
I1	<i>Prieš rinkimus visoms išvardintoms kryptims numatoma skirti daug dėmesio, bet po rinkimų valdančioji koalicija vadovaujasi dar Platono teiginiu – „Kieno valdžia – to ir galia“.</i>
I2	<i>Šiaulių miesto savivaldybėje pavyko pagerinti teikiamų paslaugų kokybę <...>, Priėmimo skyriaus darbuotojai, <...>, įgijo pakankamai aukštą kvalifikaciją <...>.</i>
I3	<i><...> didžiausias dėmesys skiriamas demokratijai ir pilietinės visuomenės stiprinimui <...>.</i>
I4	<i><...> didžiausias dėmesys yra skiriamas viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybei.</i>
I5	<i>Atstovaujamos kryptys: socialinių paslaugų tinklo plėtra; viešų erdvių tvarkymas, modernizavimas, pritaikymas gyventojų poreikiams naudojant ES lėšas; <...> švietimo įstaigų tinklo optimizavimas ne uždarančias jas, o jungiant su kitomis viešosiomis įstaigomis įkeliant jas į laisvas patalpas.</i>
I6	<i><...> vietos savivalda yra įmanoma tik su aktyviomis, finansiškai aprūpintomis ir į sprendimų priėmimą įtrauktomis vietos bendruomenėmis ir seniūnais.</i>

Beveik visi informantai (apart I1) išskyrė vietos savivaldos tobulinimo kryptis, kurioms skiriamas didžiausias dėmesys atstovaujamoje savivaldybėje:

- **viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybei ir valdymui.** Anot informantų, Šiaulių m. savivaldybėje pavyko pagerinti teikiamų paslaugų kokybę *įvedus vieno langelio principą* (I2), įgyvendinus Urbanistikos ir miesto ūkio plėtros programos dalį, susijusią su ekonomiškai pagrįstų šilumos, karšto ir šalto vandens kainų nustatymu, vandentiekio ir kanalizacijos tinklų plėtra (I4). Taip pat vykdytas *švietimo įstaigų tinklo optimizavimas ne uždarančias jas, o jungiant su kitomis viešosiomis įstaigomis, įkeliant jas į laisvas patalpas* (I5);
- **Kompetencijoms/lyderystei.** Šiaulių m. savivaldybės Priėmimo skyriaus darbuotojai, kurie įgyvendina vieno langelio principą, *įgijo pakankamai aukštą kvalifikaciją, todėl gerai ir greitai aptarnauja gyventojus* (I2).
- **Demokratijai ir pilietinės visuomenės stiprinimui.** Šiaulių m. savivaldybėje *sukurta elektroninė prieiga piliečiams stebėti transliuojamus tarybos posėdžius, atviri komitetai, komisijų posėdžiai,*

skelbiami darbo grupių protokolai ir t.t. (I3). Taip pat į tarybos sprendimų priėmimą įtrauktos vietos bendruomenės ir seniūnaičiai (I6).

- **Tarnavimas visuomenei.** Miestas dalyvauja modernizuojant socialines įstaigas, plečia paslaugų spektrą gyventojų namuose. Vykdomas viešų erdvių tvarkymas, jų modernizavimas ir pritaikymas gyventojų poreikiams, naudojant ES lėšas (I5).

Siekiant išsiaiškinti kokios politinės partijos aktyviausios įgyvendinant pokyčius vietos savivaldoje, paaiškėjo, kad:

- gyventojų interesams Šiauliuose geriausiai atstovauja **opozicinės partijos ir 2 nepriklausomi Tarybos nariai**, kurių balsų, priimant miestui svarbius sprendimus, dažniausiai nepakanka, nes nugali partinio „buldozerio“ principas. Anot I1, <...> Šiaulių m. savivaldybės valdantieji grąžina žingsnis po žingsnio miestą į socializmo laikus, kai viskas monopolizuojama, sujungiama, uždaroma. Pvz., <...> „Busturo“ atvejis, kai buvo ciniškai uždrausta mikroautobusiukų mieste veikla; neseniai atsisakyta konkurencijos šiukšlių ir kitų atliekų vežimo sferoje – išstumta „Švarinta“, liko tik „Specializuotas transportas“; neleidžiama į miestą kelti kojos privatiems šilumos tiekėjams ir t.t.
- Aktyviausia **LSDP**. Jos dėka kuriasi užsienio kapitalo įmonės, kurioms sudaromos palankios infrastruktūros sąlygos, <...>. Atidarytos 5 naujos grupės vaikų darželiuose ir 3 grupės neįgalių vaikų ugdymo centre. Sudaromos sąlygos modernizuoti savivaldybės įstaigai „Šiaulių energija“, tuo mažinama šildymo kaina gyventojams, kuri yra mažiausia tarp didmiesčių (I5).

Tuo tarpu, I3 teigimu, politinių partijų aktyvumas dažniausiai pastebimas tada, kai posėdyje dalyvauja žiniasklaidos atstovai. Tai galima sieti daugiau su savireklama ir, dažnai, nelabai turininga. Paminėtina, kad kiti informantai šiuo klausimu plačiau diskutuoti nepanoro.

Aptartos didžiausio politinių partijų dėmesio sulaukiančios vietos savivaldos tobulinimo kryptys, tačiau aktualu išsiaiškinti kokių vietos savivaldos tobulinimo krypčių įgyvendinimui skiriamas nepakankamas dėmesys Šiaulių m. savivaldybėje (žr. 4.17 lent.)

4.17 lentelė

Teiginiai, pagrindžiantys nepakankamą vietos savivaldos tobulinimą

Klausimas: Kurių išskirtų krypčių įgyvendinimui skiriamas nepakankamas dėmesys? Kaip manote, kodėl?	
Informantas	Atsakymas
I1	Reiktų skirti didesnę dėmesį kompetencijų stiprinimui ir vertybinei skalei ugdyti.
I2	Savivaldos autonomija <...>, Demokratija ir pilietinis aktyvumas <...>, Valdymo tobulinimas <...>.
I3	Valdymo tobulinimo sritis, manau yra silpniausia.
I4	Nepakankamas dėmesys buvo skirtas savivaldos savarankiškumui/autonomijai, demokratijai ir pilietinės visuomenės stiprinimui.
I5	Rengiant gyventojų apklausas mieste, arba renkant seniūnaičius – aktyvumas labai žemas.

4.17 lentelės tęsinys 81 psl.

I6	<i>Nepakankamas vietos bendruomenių tarybų ir vietos veiklos grupių projektų finansavimas. Pilietinės visuomenės stiprinimas <...>.</i>
----	---

Išanalizavus informantų atsakymus į pateiktą klausimą, galima teigti, kad šių vietos savivaldos tobulinimo krypčių įgyvendinimui skiriamas nepakankamas dėmesys:

- 1) **Demokratijai ir pilietinės visuomenės ugdymui.** Visuomenė dar menkai naudoja demokratijos teikiamomis galimybėmis: maža dalis dalyvauja rinkimuose, rengiamose gyventojų apklausoje, susitikimuose, perdėm susipriešinusi (I2, I5). Todėl *būtina organizuoti patariamąsias visuotines gyventojų apklausas visuomenei svarbiais savivaldos klausimais ir į klausimų sprendimą įtraukti bendruomenes* (I6).
- 2) Valstybės tarnautojų **kompetencijoms/lyderystei.** Šios vietos savivaldos tobulinimo krypties vystymui trūksta lėšų, tad tarnautojų kompetencijų tobulinimas – rezervuotas (I3). *Dažnai gyventojai kritikuoja miesto valdžią dėl jos neveiklumo, abejotinų sprendimų, tačiau valdantieji nenori suprasti, kuo jie kaltinami, nes paprasčiausiai jie vadovaujasi savo vertybėmis ir savo kompetencijomis, kurių dažnai ir stokoja* (I1). Taip pat *Šiaulių m. sav. valdančioji koalicija <...> sprendė ekonominius, švietimo klausimus ir neužteko žmogiškųjų resursų spręsti problemas ir inicijuoti Tarybos sprendimų projektus skirtus efektyviems, racionaliems sprendimams* (I4). Tai reiškia, kad kompetencijos ir nuolatinis žmogiškojo kapitalo „kaupimas“ taip pat ypač svarbus savivaldybių tarybų (toliau – Tarybų) nariams, kurie priima reikšmingus miestui ir visuomenei klausimus/sprendimus.
- 3) **Vietos savivaldos savarankiškumui.** Vienas informantas pažymi, kad *savivaldos autonomijos tikrai reikia daugiau, bet ją riboja Vietos savivaldos įstatymas* (I2). Be to, pastebimas *nepakankamas vietos bendruomenių tarybų ir vietos veiklos grupių projektų finansavimas* (I6).
- 4) **Valdymo tobulinimui,** kuriuo *savivalda rūpinasi nedaug.* I2 teigimu, pagrindinis dėmesys skiriamas ne atsakomybės, skaidrumo, efektyvumo ir kt. principų laikymuisi ir įgyvendinimui, bet bendrapartiečių, draugų ir pažįstamų įdarbinimui (I2). Ši sritis silpniausia todėl, *kad atsakomybės, ypač asmeninės, išties trūksta. Atvirumas politikoje yra nenaudingas, nes tavo idėjos gali būti blokuotos, o po to įgyvendintos kitų partijų* (I3).

Toliau aptariamos informantų nuostatos, susijusios su pagrindinėmis problemomis, iškylančiomis tobulinant vietos savivaldą (žr. 4.18 lent.).

Pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo problemos

<i>Klausimas: Su kokiais pagrindinėmis problemomis susiduriama tobulinant vietos savivaldą? Kaip būtų galima jas spręsti?</i>	
Informantas	Atsakymas
I1	<i>Gyventojų netikėjimas valdžia <...>.</i>
I2	<i>Demokratijos ir pilietinio aktyvumo ugdymas <...> susietas su politinių partijų veikla <...>.</i>
I3	<i>Įstatymų nesuderinamumas <...>, Savivaldos politizavimas <...>, lėšų stygius <...>.</i>
I4	<i>Netinkamai paruošti Tarybos sprendimų projektai <...>, Politinių konfliktų epizodai <...>, Lietuvos Vyriausybės atstovo reikalavimų ir nurodymų nevykdymas <...>.</i>
I5	<i>Pagrindinė problema – tuščias politikavimas <...>, Kita problema – savivaldybės klerkai <...>.</i>
I6	<i>Savivaldybių tarybų veikla atitolusi nuo rinkėjų.</i>

Išanalizavus informantų atsakymus galima teigti, kad pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo problemos susijusios su:

- 1) **gyventojų nepasitikėjimu** vietos ir centrine valdžia. Pagrindinis būdas spręsti šią problemą – rengti seniūnų ir kt. rinkimus ne pagal partiškumą (kuris dabar yra svarbiausias) bet pagal motyvaciją, reikalo išmanymą, meilę miestui, savo seniūnijai (I1); savivaldybių tarybų veiklą artinti prie rinkėjo (I6), taip pat pilietinio aktyvumo ugdymo nesieti su politinių partijų veikla (I2).
- 2) vietos savivaldos **politizavimu**, todėl atliekami darbai neturi būti naudingi tik vienai partijai, t.y. *meras turėtų atstovauti įvairių partijų, o ne tik savo partijos interesus* (I3), tarybų nariai neturi teisės Tarybos posėdžio metu balsuoti prieš Tarybos sprendimo projektą dėl jaučiamos antipatijos (I4, I5); *administracija taip pat turėtų būti nepolitizuota, o nuosekliai veikianti ir vykdanči ilgalaikę programą. Tik tada galimi nuoseklūs sprendimai* (I3).
- 3) **lėšų stygiumi**, todėl *taupomi etatai ir darbas atliekamas nekokybiškai* (I3). Tačiau kaip reikėtų išspręsti finansines Savivaldos problemas, informantė nedetalizavo;
- 4) **įstatymų nesuderinamumu**. Pasak I3, įstatymo nuostatos prieštarauja esamai situacijai, pvz., *reikia steigti seniūnaitijas, o mes dar neturime seniūnijų*. Todėl būtina įstatyminę bazę kurti atsižvelgiant į egzistuojančią situaciją Lietuvoje;
- 5) **netinkamu Tarybos sprendimų projektų paruošimu**. Siekiant spręsti šią problemą, būtina ruošti atsakingus savivaldybių administracijų specialistus (I4). Daugiau dėmesio skirti kompetencijų ugdymui.
- 6) **LR Vyriausybės atstovo reikalavimų ir nurodymų nevykdymu**, dėl kurio *savivaldybės pralaimi teismus* (I4). Todėl būtina atkreipti dėmesį į teikiamas pastabas ir atsakingai vykdyti pavestas užduotis. Iš esmės, šios problemos išsprendimas, ženkliai prisidėtų prie 3 problemos sprendimo. Pinigai nebūtų švaistomi teismuose, todėl būtų galima finansuoti kitas svarbias sritis.

Šiaulių m. savivaldybės tarybos nariai pateikė pagrindinius aspektus, į kuriuos reikėtų atkreipti dėmesį, imantis esminių pertvarkos veikslių vietos savivaldoje (žr. 4.19 lent.).

4.19 lentelė

Svarbūs vietos savivaldos tobulinimo aspektai

<i>Klausimas: Į ką reikėtų atkreipti dėmesį tobulinant vietos savivaldą? Pagrįskite savo nuomonę.</i>	
Informantas	Atsakymas
I1	<i>Tobulinant vietos savivaldą reiktų atsisakyti partinio principo viršenybės <...>, Reiktų labiau pasitikėti miesto jaunimo organizacijomis, biudžete daugiau lėšų numatyti jaunimo programoms finansuoti. Reikia padidinti etatų, kuruojančio jaunimo veiklą mieste, skaičių.</i>
I2	<i>Savivaldai kaip pilietiškumo apraiškai reikia laiko <...>.</i>
I3	<i>Tobulinant vietos savivaldą, pirmiausia, reikėtų atkreipti dėmesį į bendradarbiavimą su miesto visuomene.</i>
I4	<i>Šiaulių m. Tarybos komitetų posėdžių protokolų viešinimas visuomenei <...>, Šiaulių m. mero <...>, adm. direktoriaus metinės veiklos ataskaitos viešas pristatymas Tarybos posėdžio metu, suteikiant Tarybos nariams teisę klausti ar netvirtinti ataskaitos.</i>
I5	<i>Jokie „tobulinimosi kursai“ nepadės. Tik neeilinės atestacijos „klerkams“, kadencijos valstybės tarnautojams.</i>
I6	<i><...> savivaldybių lėšos viešiesiems ryšiams turi būti skirtos tik visuomenei informuoti <...>.</i>

Tobulinant vietos savivaldą reikia atkreipti didesnę dėmesį į **jaunimo organizacijas**, jų programų finansavimą, specialistų, kuruojančių jaunimo veiklą, etatų skaičiaus didinimą, nes *naujam politikui mąstymui susiformuoti Lietuvoje padės tik dabartiniai mokiniai ar, geriausiu atveju, dabartiniai studentai, kurie atvers naują Lietuvos politikos puslapį* (I1). Iš esmės, reikia suprasti, kad vietos savivaldai kaip pilietiškumo apraiškai reikia laiko. Žmonių mentalitetas kinta labai lėtai, todėl reikia gerų pavyzdžių, pastangų, efektyvesnio ugdymo visoje švietimo sistemoje (I2).

Tobulinant vietos savivaldą reikėtų atkreipti dėmesį į **bendradarbiavimą su visuomene**. Glaudesnis ryšys užtikrintų ne tik geresnę darbo rezultatą, bet ir didintų pasitikėjimą valdžia. Žmonės jaustųsi išgirsti, išklausti, suprasti. Tai sudarytų sąlygas darnaus miesto kūrimui ir vystymuisi (I3).

Taip pat ypač svarbi koncentracija į **efektyvią** veiklą. Neretai pritrūksta atsakomybės rengiant svarbius Tarybų sprendimų projektus, juos pristatant reikalingoms frakcijoms ir t.t. Dėl tokios neefektyvios veiklos, Tarybų sprendimų projektai nagrinėjami kelis (ar net 4) kartus iš eilės Tarybos posėdžių metu (I4). Dera atkreipti dėmesį ir į **viešumą**, pateikiant visuomenei savivaldybių tarybų komitetų posėdžių protokolus. *Tokiu būdu vietos savivaldos sprendimai būtų priimami aiškiau, be korupcinių veiklų* (I4). Taip pat, reikėtų **atsisakyti nuostatos „tai man daryti nepriklauso“** (I5), kai veikla vykdoma tik pagal įstatymus ir siekiama išlikti *status quo* pozicijoje. Pvz., yra priimta, kad Savivaldybių merai, administracijų direktoriai turi pateikti metines veiklos ataskaitas viešai. Tačiau nėra sudarytos galimybės (ir nesistengiama jos sudaryti) Tarybų nariams posėdžių metu klausti ar netvirtinti ataskaitos. *Tokiu būdu būtų tinkamai atsiskaitoma už savo veiklą* (I4).

Būtina didesnė savivaldos institucijų, valstybės tarnautojų **kontrolė**, nes *jokie „tobulinimosi kursai“ nepadės*. Dera susimąstyti apie *neeilines atestacijas „klerkams“, kadencijas valstybės tarnautojams* (I5). Savivaldybių finansinis savarankiškumas taip pat turi būti siejamas su kontrolės mechanizmais, nes *savivaldybių lėšos viešiesiems ryšiams turi būti skirtos tik visuomenei informuoti apie svarbius savivaldos įvykius bei naujus teisės aktus* (I6). Iš I6 teiginio galima daryti išvadą, kad Savivaldybių lėšos ne visada yra naudojamos ir skirstomos taip, kaip turėtų būti.

Informantų nuostatų raiška vertinant bendrą politinių partijų programų nuostatų įgyvendinimą, pateikiama 4.20 lentelėje.

4.20 lentelė

Bendros informantų įžvalgos apie politinių partijų programas

Klausimas: Politinių partijų programos ir jų įgyvendinimas. Ką norėtumėte dar pasakyti šia tema?	
Informantas	Atsakymas
I1	<i><...> politinių partijų programos yra pozityvios, prieš rinkimus „nukreiptos“ savivaldybės rinkėjams pritraukti, bet realybė parodo, kad tai labiau deklaracijos, nes Lietuvos partijos neturi savo identiteto <...>.</i>
I2	<i>Partijų programos – formalus dalykas, mažai kas jomis domisi.</i>
I3	<i>Didžioji dauguma programų neskaito, <...> laimi tos partijos ar kandidatai, kurie su viešųjų ryšių pagalba parašo patrauklią programą, t.y. tokią, kokią nori girdėti rinkėjas <...>.</i>
I4	<i>Politinių partijų programų įgyvendinimas galėtų būti aptariamasis kas pusmetį politinių partijų tarybų posėdžiuose ir visuotiniuose susirinkimuose.</i>
I5	<i>Visų partijų programos puikios, tik jų įgyvendinimas – didžiulė problema.</i>
I6	<i>Už <...> programos išipareigojimų vykdymą kiekvienais metais viešai atsiskaitysime savo savivaldybės gyventojams.</i>

Analizuojant informantų atsakymus pateiktu klausimu, pastebima **negatyvi** nuostata politinių partijų, programų ir jų įgyvendinimo klausimu. Praktiškai visų partijų programos – patraukliai pateiktos rinkėjams, tačiau deklaratyvios, praradusios savo identitetą, išskirtinumą (I1). Tikėtina, dėl to piliečiai mažai domisi partijų programomis, kurios, pasak I2, tėra formalus dalykas. Net keli informantai (I4, I6) pateikė siūlymus, susijusius su politinių partijų programų įgyvendinimo aptarimais viešuose susirinkimuose. Tačiau, kaip ir tikėtasi, šie siūlymai ir formuluotės pateikiami „būsimoju“ laiku. Kol kas, tenka susigyventi su ta nuostata, jog po rinkimų savivaldybės gyventojų interesai nustumiami į antrąjį planą, pagrindinį dėmesį skiriant naudos, verslo, įtakos interesams (I1).

4.8. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkių analizė atskleidė, kad svarstyti 89 klausimai, susiję su vietos savivalda. Pagrindiniai darbotvarkių klausimai susiję su naujojo viešojo valdymo principais: visuomenės poreikių tenkinimu, veiksmingumu, efektyvumu, teisėtumu, tarnautojų gebėjimų didinimu. Pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo kryptys įgyvendintos Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020

metų programoje bei Vietos savivaldos įstatyme. Bendrame politinių partijų programų ir LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkių analizės kontekste nustatyta, kad LR Vyriausybė yra linkusi priimti nutarimus ir teikti įvairių programų ir įstatymų pataisas, atitinkančias programų nuostatas. Visgi akcentuotinas faktas, jog Vyriausybės posėdžių metu buvo teikti 3 siūlymai, kurie prieštarauja politinių partijų programose deklaruojamiems principams. Taip pat pasigendama klausimų, susijusių su seniūnijų tam tikro savarankiškumo plėtimu, didesnio atsakomybės principo ir tarpsektorinio bendradarbiavimo akcentavimo, esminių pokyčių vietos valdžios institucijų/valdymo aparato struktūros optimizavime. Pažymėtina, kad piliečių dalyvavimas ir įtraukimas į sprendimų priėmimą – daugiausiai akcentuotas politinių partijų programose, tačiau darbotvarkėje rasta tik keletas klausimų, susijusių su šia sritimi.

LR Vyriausybės ataskaitų analizės metu rasta 11 atitikimų politinių partijų programoms. Remiantis analize galima teigti, kad pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo kryptys per 2012-2014 m. laikotarpį orientuotos į viešojo sektoriaus paslaugų kokybės ir seniūnijų finansinio savarankiškumo didinimą (ties čia galima išvelgti priešpriešą LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkių analizės rezultatams). Galima paminėti ir kitas vietos savivaldos sritis (pilietinės visuomenės stiprinimą, atvirumo ir valstybės tarnautojų kompetencijų didinimą, veiksmingumo ir efektyvumo siekimą, savivaldybių vykdomų funkcijų plėtimą), kurios taip pat tobulinamos, siekiant patenkinti gyventojų poreikius. Tačiau ataskaitų analizės metu nerasta jokios atitikties politinių partijų programų nuostatomis, susijusioms su atsakomybės, atskaitomybės, skaidrumo, bendradarbiavimo principais, kurie dabartiniu, viešojo valdymo vyravimo, laikotarpiu, laikomi vieni iš pagrindinių vietos savivaldos modernizavimo „įrankių“.

Savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkių analizės metu nustatyta, kad:

- ✓ **Šiaulių miesto savivaldybės** tarybos posėdžių darbotvarkėse svarstyti 173 klausimai, susiję su politinių partijų programų nuostatomis. Daugumos akcentuojamų savivaldos tobulinimo kryptių įgyvendinimas atsispindi dar tik veiklos planų ir jų prioritetinių priemonių formuluotėse, tačiau galima išskirti tarpsektorinio bendradarbiavimo, teikiamų viešųjų paslaugų gerinimo kryptis, kurios daugiau akcentuojamos, negu kad piliečių dalyvavimas ir įtraukimas, seniūnijų savarankiškumas, tarnautojų gebėjimų tobulinimas.
- ✓ **Radviliškio rajono savivaldybės** tarybos posėdžių darbotvarkėse svarstyti 145 klausimai, turintys sąsajų su išskirtomis kategorijomis/subkategorijomis. Daugiausiai dėmesio skirta teikiamų viešųjų paslaugų kokybės didinimui, valstybės tarnautojų kompetencijų ir gebėjimų gerinimui bei tarnavimo visuomenei principui. Lyginant su Šiaulių miesto savivaldybe, Radviliškio raj. savivaldybė daugiau sąlygų sukuria piliečių įsitraukimui į vietos valdymą, tai įrodo suorganizuotos 2 gyventojų

apklausos. Pagrindiniai dokumentai, kuriuose atsispindi vietos savivaldos tobulinimo kryptys – savivaldybės strateginiai veiklos planai.

- ✓ **Joniškio rajono savivaldybės** tarybos posėdžių darbotvarkėse svarstyti 109 klausimai, susiję su išskirtomis vietos savivaldos tobulinimo kryptimis. Daugiausiai svarstytų klausimų, susijusių ne tik su savivaldybių savarankiškumu ar atskaitomybės vykdymu, bet ir skatinant piliečius dalyvauti ir įsitraukti į vietos reikalų tvarkymą (surengtos 2 gyventojų apklausos). Taip pat galima paminėti valstybės tarnautojų kompetencijų didinimą ir tarpsektorinį bendradarbiavimą, kurio siekiama dalyvaujant įvairiuose projektuose. Pasigendama tokių vietos savivaldos tobulinimo sričių kaip atsakomybės didinimo, teisėtumo, veiksmingumo/efektyvumo akcentavimo viešųjų paslaugų teikimo procese bei savivaldybės vykdomoje veikloje.

Atlikus savivaldybių ataskaitų analizę ištirta, kad:

- **Šiaulių miesto savivaldybėje** rasti 5 atitikimai politinių partijų deklaruojamoms tobulinimo kryptims. Esminių vietos savivaldos tobulinimo veiksnių imtasi viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybės didinimo, vietos bendruomenių stiprinimo ir piliečių įtraukimo, savivaldybių savarankiškumo, tarpsektorinio bendradarbiavimo srityse. Tačiau kitoms vietos savivaldos tobulinimo kryptims neskiriamas didesnis dėmesys.
- **Radviliškio rajono savivaldybės** ataskaitoje rasta daugiausiai – 23 – atitikimų politinių partijų programoms. Pagrindinių iniciatyvų imtasi piliečius įtraukiant į krašto valdymą ir skatinant jų dalyvavimą, gerinant viešojo sektoriaus paslaugų kokybę, šiuo būdu prisidedant prie tarnavimo visuomenei, atvirumo ir bendradarbiavimo principų įgyvendinimo. Taip pat atkreiptas dėmesys į seniūnijų ir savivaldybių savarankiškumą finansų, ūkinės (ir ne tik) veiklos srityse, tarnautojų mokymus, skaidrumo principą.
- **Joniškio rajono savivaldybėje** rasta mažiausiai – 3 – įgyvendintų iniciatyvų, susijusių su vietos valdymo tobulinimu. Galima paminėti tik piliečių dalyvavimo/įtraukimo į sprendimų priėmimą, tarpsektorinio bendradarbiavimo ir atvirumo principus, kitos tobulinimo kryptys – neakcentuojamos.

Informantų nuostatos tiriama tema leido nustatyti, kad **daugiausiai dėmesio** Šiaulių m. savivaldybėje skiriama *viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybės gerinimui, demokratijos ir pilietinės visuomenės stiprinimui, tarnavimo visuomenei principui, valstybės tarnautojų kompetencijų ugdymui*. Tačiau įvertinus pagrindines vietos savivaldos tobulinimo kryptis, kurioms **per mažai skiriama dėmesio** paaiškėjo, kad *demokratija ir pilietinės visuomenės ugdymas, valstybės tarnautojų kompetencijos/lyderystė* (nors ir buvo nurodyta kaip daugiausiai dėmesio sulaukiančios tobulinimo

kryptys), *vietos savivaldos savarankiškumas, atsakomybės, atvirumo principai* susiduria su įgyvendinamumo problemomis.

Nustatyta, kad **didžiausios problemos** vietos savivaldoje, kurios neskatina savivaldos pokyčių iniciatyvų yra:

- vyraujantis partinis principas, kuris reiškiasi ne tik tiesiogiai savivaldybių tarybose, administracijose, bet ir kitose miesto institucijose;
- partijų rūpinimasis gyventojų interesais tik tada, kai posėdyje dalyvauja žiniasklaidos atstovai;
- neatsakingas savivaldybių administracijų darbuotojų, tarybų narių pavestų funkcijų vykdymas, kuris pareikalauja papildomų lėšų ir laiko sąnaudų;
- vietos valdžios siekis likti *status quo* pozicijoje, nekeičiant įprastų procedūrų ir tokiu būdu negaunant papildomų funkcijų;
- gyventojų nepasitikėjimas ir (ar) netikėjimas vietos (ir ne tik) valdžia.

Siekiant išspręsti šias problemas būtina:

- 1) rinkimus organizuoti ne pagal partiškumą, bet pagal motyvaciją, nuveiktus darbus, nepriekaištingą reputaciją ir kt. kriterijus, t.y. būtina keisti „ydingą“ rinkimų sistemą;
- 2) depolitizuoti savivaldybių administracijas, t.y. jos turėtų būti ne politizuotos, o nuosekliai veikiančios ir vykdančios ilgalaikes programas;
- 3) didesnę dėmesį skirti jaunimo organizacijoms, bendradarbiaujančioms su vietos savivaldos institucijomis, prisidėti prie rengiamų projektų, jų finansavimo, nes tai „investicija“ į naują politiko/valstybės tarnautojo mąstymą ir pasaulėžiūrą. Deja, bet sovietinis mąstymas dažnai dar kyšo politikų sąmonėje;
- 4) neignoruoti vietos gyventojų nuomonės svarbiais klausimais. Neretai iš tribūnų kalbama apie bendruomeniškumo, pilietiškumo stiprinimą, o realybėje ignoruojama gyventojų nuomonė vadovaujantis „... o mes padarysime, kaip mums reikia“ nuostata;
- 5) didinti asmeninę savivaldybių administracijų darbuotojų, savivaldybių tarybų narių atsakomybę, skiriant atitinkamas sankcijas už pavestų funkcijų nevykdymą.

Pažymėtina, kad nešališkas ir objektyvus nepriklausomo kandidato (I1) vertinimas, labiausiai atskleidė realią vietos savivaldos situaciją, jos valdymo problemas, tobulinimo perspektyvas. Tuo tarpu, kai kurių Šiaulių m. savivaldybės tarybų narių atsakymų formuluotėse (I5, I6) galima išvelgti savo partijos protekciją.

Antrojo tyrimo etapo rezultatus lyginant su dokumentų turinio analizės (Šiaulių m. sav. tarybos posėdžių darbotvarkių ir ataskaitos) metu gautais rezultatais matyti, kad išvados savo turiniu yra

panašios, jose akcentuojamos tos pačios vietos savivaldos tobulinimo kryptys (piliečių dalyvavimas ir įtraukimas į sprendimų priėmimą, valstybės tarnautojų kompetencijos/lyderystė, vietos savivaldos savarankiškumas), kurios susiduria su įgyvendinamumo problemomis, tuo tarpu, viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybės gerinimo srityje, remiantis abiejų tyrimo etapų rezultatais, buvo imtasi daugiausiai tobulinimo veiksmų.

IŠVADOS

1. Naujojo viešojo valdymo pokyčiai, vykstantys pasaulyje, tiesiogiai daro įtaką vietos savivaldai. Lietuvoje kryptingai dirbama kuriant ir tobulinant savarankišką decentralizuotą viešosios valdžios sistemą – vietos savivaldą. Prie tokio tobulinimo ženkliai prisideda naujojo viešojo valdymo principai, kurie teigiamai veikia vietos savivaldos procesus.
2. Viešosios politikos kūrėjai yra suinteresuoti valstybės, vietos savivaldos tobulinimu, todėl programose, posėdžių darbotvarkėse ir kitose veiklose akcentuojamos esminės vietos savivaldos pokyčių iniciatyvos, grindžiamos naujojo viešojo valdymo principais, kurie šiuo, globalizacijos, naujausių informacinių technologijų bei racionalumo ir efektyvumo vertinimo, laikotarpiu geba patenkinti vis didėjančius visuomenės poreikius.
3. DP, LRLS, LSDP, TS-LKD ir TT programų nuostatų analizė atskleidė, kad vietos savivaldos tobulinimas politinių partijų programose orientuotas į 4 kryptis: 1) *savivaldos savarankiškumas*; 2) *demokratijos ir pilietinės visuomenės stiprinimas*; 3) *valdymo tobulinimas*; 4) *viešojo sektoriaus paslaugų kokybė ir valdymas*.
4. Politinių partijų programų tam tikrų specifinių bruožų bei numatomų skirtingų nuostatų įgyvendinimo būdų analizės metu nustatyta, kad programų nuostatos, susijusios su *vietos savivaldos savarankiškumu, piliečių dalyvavimu ir jų įtraukimu į sprendimų priėmimą, valstybės tarnautojų kompetencijų ugdymu bei tarnavimo visuomenei principu, nepasižymi skirtingais nuostatų įgyvendinimo būdais, tačiau kitokia tendencija pastebima analizuojant vietos savivaldos rinkimų sistemos keitimą, struktūros pokyčius, viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybę ir valdymą. Šiose vietos savivaldos tobulinimo srityse politinės partijos numato skirtingas jų tobulinimo kryptis.*
5. Atlikus politinių partijų programų kiekybinę turinio analizę identifikuoti dažniausiai pasikartojantys žodžiai – *valstybė* ir *Lietuva*, kurie atspindi vertybinį nuostatų pagrindą. Dažniausiai pasikartojantys žodžiai, turintys sąsają su vietos savivalda ir jos tobulinimu, yra *savivaldybė, savivalda, institucija, bendruomenė, įstaiga*. Išskirti pagrindiniai principai, tokie kaip *efektyvumas, skaidrumas, teisingumas, atsakomybė*. Taip pat politinės partijos savo programose nevengia ir tokių bendračių kaip *skatinti, užtikrinti, tobulinti, įgyvendinti, sudaryti*.
6. LR Vyriausybės posėdžių darbotvarkių ir ataskaitų analizės metu nustatyta, kad pagrindinis politinių partijų dėmesys priimant sprendimus skiriamas šioms vietos savivaldos tobulinimo kryptims: *valdymo tobulinimui* (teisėtumui, valstybės tarnautojų kompetencijų didinimui, efektyvumui, atvirumui), *viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybės gerinimui, savivaldos savarankiškumui* (savivaldybių funkcijų plėtrai). Tuo tarpu, nerasta jokios atitikties politinių partijų programų

nuostatoms, susijusioms su atsakomybės, atskaitomybės, skaidrumo, bendradarbiavimo principais, seniūnijų savarankiškumo plėtimu.

7. Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių ir ataskaitų analizės metu paaiškėjo, kad daugiausiai įgyvendintų vietos savivaldos pokyčių iniciatyvų yra *tarpsektorinio bendradarbiavimo, teikiamų viešųjų paslaugų kokybės didinimo, vietos bendruomenių stiprinimo* srityse. Tačiau piliečių dalyvavimo ir įtraukimo, seniūnijų savarankiškumo, tarnautojų gebėjimų tobulinimo ir kt. kryptys susiduria su įgyvendinamumo problema.
8. Radviliškio rajono savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių ir ataskaitos analizės metu nustatyta, kad daugiausiai dėmesio skirta *teikiamų viešųjų paslaugų kokybės didinimui, valdymo tobulinimui* (valstybės tarnautojų kompetencijoms/lyderystei, atvirumo, skaidrumo, bendradarbiavimo, tarnavimo visuomenei principams), *piliečių įtraukimui į krašto valdymą, seniūnijų ir savivaldybių savarankiškumui* finansų, ūkinės (ir ne tik) veiklos srityse.
9. Joniškio rajono savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkių ir ataskaitos analizė atskleidė, kad daugiausiai dėmesio skirta *valstybės tarnautojų kompetencijų didinimui, tarpsektoriniui bendradarbiavimui, savivaldybių savarankiškumui, atskaitomybės, atvirumo* principų vykdymui, *piliečių dalyvavimui ir įsitraukimui* į vietos reikalų tvarkymą.
10. Bendrame politinių partijų programų ir LR Vyriausybės, savivaldybių posėdžių darbotvarkių analizės kontekste nustatyta, kad LR Vyriausybė ir savivaldybės yra linkusios priimti nutarimus/sprendimus ir teikti įvairių programų ir įstatymų pataisas, atitinkančias programų nuostatas. Visgi akcentuotinas faktas, jog Vyriausybės posėdžių metu buvo teikti 3 siūlymai, kurie prieštarauja politinių partijų programose deklaruojamiems principams, o savivaldybių tarybų posėdžių metu pastebėtas 1 neatitikimas partijų programų nuostatoms.
11. Interviu metu nustatytos pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo krypties įgyvendinimo problemos: vyraujantis partinis principas, deklaratyvus partijų rūpinimasis gyventojų interesais, neatsakingas savivaldybių administracijų darbuotojų, tarybų narių pavestų funkcijų vykdymas, vietos valdžios siekis likti *status quo* pozicijoje, gyventojų nepasitikėjimas vietos (ir ne tik) valdžia.
12. Išsiaiškinta, kad siekiant išspręsti problemas, trukdančias vietos savivaldos tobulinimui, reikia rinkimus organizuoti ne pagal partiškumą, depolitizuoti savivaldybių administracijas, didesnę dėmesį skirti jaunimo organizacijoms, prisidėti prie rengiamų projektų, jų finansavimo, neignoruoti vietos gyventojų nuomonės svarbiais klausimais, didinti asmeninę savivaldybių administracijų darbuotojų, savivaldybių tarybų narių atsakomybę už savo veiklą.

Patvirtinamas suformuluotas pagrindinis ginamasis teiginys, kad politinių partijų programose deklaruojamų vietos savivaldos tobulinimo krypčių įgyvendinimas yra nepakankamas dėl vietos valdžios siekio likti *status quo* pozicijoje, kuri nėra orientuota į kaitą, atliepančią praktinį naujojo viešojo valdymo koncepcijos įgyvendinimą.

REKOMENDACIJOS

Politinės partijos siekia dalyvauti priimant politinius sprendimus, formuoti Vyriausybę ir kitaip įsitraukti į valstybės valdymą, atstovauti ne tik savo, bet ir piliečių interesus, todėl rekomenduojama **politinėms partijoms** kasmet atsiskaityti rinkėjams, pateikiant nuveiktų darbų ataskaitas. Toks politinių partijų viešas atskaitingumas ir atvirumas sustiprintų piliečių pasitikėjimą politinėmis partijomis, politikai taptų atsakingesni prieš elektoratą.

Nors daugumos politinių partijų programos – solidžios, tačiau vis dar yra politinių partijų programų, kuriose derėtų didesnę dėmesį skirti vietos savivaldos klausimams, kurie dar nėra tinkamai išspręsti. Partijų siūlomi centralizuotai priimami sprendimai galioja visur ir apima visas gyvenimo sritis, tačiau kad ir koks tikslus būtų vieno ar kito dalyko reglamentavimas, jis negali vienodai gerai tikti visiems regionams ar visoms vietovėms – savivaldybėms. **Politikos atstovams** reikėtų savivaldą akcentuoti kaip svarbią demokratijos sudėtinę dalį, t.y. demokratinės valstybės santvarkos pagrindą.

Analizuojant politinių partijų programas pastebėta, kad yra pateikiami siūlymai ir principai, kurie turėtų įtakos vietos savivaldos tobulinimui, tačiau neaišku, kaip jie turėtų būti įgyvendinami praktiškai. Todėl **politinių partijų programų rengėjams** reikėtų jose atsisakyti lakoniškumo ir abstraktumo, konkretizuojant siūlomas priemones, pateikiant aiškias jų įgyvendinimo kryptis. Tuomet rinkėjai galėtų įvertinti politinių partijų įgyvendinamus siūlymus, kurie patenkintų jų poreikius ir lūkesčius.

Politinių partijų programos – deklaratyvaus pobūdžio, o jų nuostatos, kuriančios „idealistinės valstybės“ įvaizdį, kurio, dabartiniu laikotarpiu, Lietuvoje nėra ir artimiausiu metu, tikėtina, nebus. Todėl partijų programose dera išsikelti tokius vietos savivaldos tobulinimo „užmojus“, kurie būtų realiai įgyvendinami.

Nors visos politinės partijos savo programose akcentuoja skaidrumo, atsakomybės, viešumo, didesnio konsultavimosi su visuomene, efektyvumo ir kt. naujojo viešojo valdymo principus, tačiau nedidelis dėmesys skiriamas atskaitomybei ir kontrolei. Todėl rekomenduojama didesnę dėmesį skirti būtent šiems principams ir stengtis didinti atskaitomybę valstybinės valdžios institucijoms ir visuomenei, tai sumažintų korupcijos prielaidas.

LITERATŪRA

1. Acur, N., Englyst, L. (2006). Assessment of strategy formulation: how to ensure quality in process and outcome. *International Journal of Operations & Production Management*, 26 (1).
2. Ambrazas, J. (2014). Seniūnai nusiteikę rimtai. *Savivaldybių žinios*, 19 (688), 7.
3. Anskaitis, A. (2014). Ko laukti po laukimo eros pabaigos. *Savivaldybių žinios*, 20 (689), 10.
4. Astrauskas, A. (2013). Vietos savivaldos raida Lietuvoje nuo 1990 metų iki dabar. *Viešoji politika ir administravimas*, 12 (2), 260-271.
5. Astrauskas, A. (2011). Vietos savivaldos raida Lietuvoje 1990-2010 metais. *Viešoji politika ir administravimas*, 10 (2), 283-289.
6. Astrauskas, A. (2002). Vietos savivalda ir vietos savivaldos problemos Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 3, 71-78.
7. Astrauskas, A., Svetikas, Ž. (2005). Valdymas Lietuvos Respublikos valstybės teritorijos aukštesniuose vienetuose (apskrityse) ir jo tobulinimo galimybės. *Viešoji politika ir administravimas*, 12, 9-24.
8. Bäck, H. (2003). Party Politics and the Common Good in Swedish Local Government. *Scandinavian Political Studies*, 26 (2), 93-123.
9. Bevir, M. (2010). *Democratic Governance*. Princeton University Press.
10. Bilevičienė, T., Jonušauskas, S. (2011). Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose. Vilnius: MRU.
11. Bingham, L. B., Nabatchi, T., O'Leary, R. (2005). The New Governance: Practices and Processes for Stakeholder and Citizen Participation in the Work of Government. *Public Administration review*, 65 (5), 547-558.
12. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
13. Bložė, M. (2008). Politinės partijos ir partinės sistemos. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, 7, 44-54.
14. Buchmann, D. C. (2013). Accountability at the Local Level in Fragile Contexts: Bangladesh Case Study. *Institute of Development Studies*, 419.
15. Bučinskas, A., Raipa, A. (2003). Viešoji politika ir viešasis administravimas valdymo tobulinimo metodologijoje. *Tiltai*, 2, 1-8.
16. Buškevičiūtė, J., Raipa, A. (2011a). Sprendimai šiuolaikinio viešojo valdymo evoliucijoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 10 (1), 17-26.
17. Buškevičiūtė, J., Raipa, A. (2011b). Piliečių dalyvavimas priimant sprendimus: naujojo viešojo valdymo kontekstas. *Viešasis administravimas*, 2 (30), 27-36.
18. Campbell, J. L. (2002). Ideas, Politics, and Public Policy. *Annual Review of Sociology*, 28, 21-38.
19. Dahl, R. A. (1958). A Critique of the Ruling Elite Model. *American Political Science Review*, 52 (52), 463-469.
20. Denhardt, J. V., Denhardt, R. B. (2011). *The New Public Service: Serving not Steering*. 3rd ed. New York: M. E. Sharpe.
21. Denhardt, J. V., Denhardt, R. B. (2007). *The New Public Service: Serving not Steering*. Expanded ed. New York: M. E. Sharpe.
22. Dye, Th. R. (1992). *Understanding Public Policy*. New York: John Wiley.
23. Dye, Th. R. (1972). *Understanding Public Policy*. New Jersey: Prentice Hall.
24. Dunn, W. N. (2006). *Viešosios politikos analizė: įvadas*. Vilnius: Homo liber.
25. Furman, E., Šerikova, A. (2007). Viešosios politikos darbotvarkė: samprata, elementai ir formavimo modeliai. *Viešoji politika ir administravimas*, 21, 102-111.
26. Gudelis, D. (2011). Persvarstant liberalizmą: požiūris į ideologijas, demokratiją ir politines partijas. *Socialinių mokslų studijos*, 3 (2), 423-441.

27. Guogis, A. (2009). *Kodėl būtina siekti Naujojo viešojo valdymo?* [Internete]. [žiūrėta 2014-10-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-10-15-arvydas-guogis-kodel-butina-siekti-naujojo-viesojo-valdymo-ii/33638>>.
28. Guogis, A., Šilinskytė, A. (2013). „Naujasis viešasis valdymas“ kaip pilietinė vertybė: Lietuvos bendruomenių aktyvumo aktyvumo atvejis“. *Tiltai*, 1, p. 27-37.
29. Hill, M. (2013). *The Public Policy Process*. Sixth Edition. New York: Routledge.
30. Hill, M., Hupe, P. L. (2003). Implementing Public Policy: Governance in Theory and Practice. *Political Studies Review*, 1 (3), 489-511.
31. Ignatavičius, T. (2014). *Valdžios kabinetuose darosi vis labiau ankšta* [Internete]. [žiūrėta 2014-12-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/aktualijos/valdzios-kabinetuose-darosi-vis-labiau-anksta.htm>>.
32. Išorinės aplinkos analizė (2011) [Internete]. [žiūrėta 2014-05-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.verslas.in/terminas/isorines-aplinkos-analize/>>.
33. Junevičius, A., Ereminaitė, S. (2012). Austrijos ir Lietuvos savivaldos sistemos lyginamoji analizė. *Viešoji politika ir administravimas*, 11 (3), 447-460.
34. Jungtinės Tautos (2005). *6th Global Forum on Reinventing Government: Governance-oriented innovations to enhance State capacity* [Internete]. [žiūrėta 2014-11-03]. Prieiga per internetą: <<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan021228.pdf>>.
35. Kaziliūnas, A. (2009). *Strateginis projektų valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
36. Kingdon, J. W. (1984). *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. New York: Harper Collins College Publishers.
37. Kiurienė, V. (2014). Viešojo valdymo pokyčiai ir jų įtaka vietos savivaldai. *Studijos šiuolaikinėje visuomenėje*, 5 (1), 172-179.
38. Kjaer, U., Elklit, J. (2010). Party politicisation of local councils: Cultural or institutional explanations for trends in Denmark, 1966–2005. *European Journal of Political Research*, 49, 337–358.
39. Krupavičius, A. (2013). Viešojo valdymo samprata ir geras valdymas. In *Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos (7–22)* / red. D. Šaparnienė, A. Krupavičius. Vilnius: BMK leidykla.
40. Krupavičius, A. (2007). The End of Communism and the New Party System. In *Governing New European Democracies (23-38)* / Blondel Jean et al. London: Palgrave Macmillan.
41. Krupavičius, A., Lukošaitis, A. (2004). Politinės partijos ir partinė sistema. In *Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida (297-300)* / sud. A. Krupavičius, A. Lukošaitis. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
42. Kuhlmann, S. (2010). New Public Management for the „Classical Continental European Administration“: Modernization at the Local Level in Germany, France and Italy. *Public Administration*, 88 (4), 1116-1130.
43. Kurpuvesas, V. (2011). Vietos savivaldos principų įgyvendinimas Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos „Europos vietos savivaldos chartija ir Lietuva“ pranešimo medžiaga [Vilnius, 2011 m. gegužės 6 d.].
44. Mayring, Ph. (2001). Kombination und Integration Qualitativer und Quantitativer Analyse. *Qualitative Social Research*, 2 (1).
45. Morkevičius, V. (2012). *Turinio analizė socialiniuose tyrimuose* [Internete]. [žiūrėta 2014-12-01]. Prieiga per internetą: <http://www.vaidasmo.lt/lt/dest/kita/2012-04-27_ktu_turinio-analize.pdf>.
46. Nakrošis, V. (2011). Viešojo valdymo reformos Lietuvoje: kodėl ir kuo reikia pakeisti naująją viešąją vadybą? *Politologija*, 1, 65-98.
47. Novikovas, A. (2005). Vietos savivaldos esmė ir socialinė paskirtis visuomenėje. *Jurisprudencija*, 77 (69), p. 58-64.

48. Osborne, S. P. (2010). *The new public governance? Emerging perspectives on the theory and practice of public governance*. Routledge.
49. Osborne, S. P. (2006). The New Public Governance. *Public Management Review*, 8 (3), 377-387.
50. Parsons, W. (2001). *Viešoji politika*. Vilnius: Eugrimas.
51. Pestoff, V., Brandsen, T., Verschuere, B. (2012). *New Public Governance, the Third Sector and Co-Production*. New York: Routledge.
52. Petrauskienė, M. (2014). Lietuvos savivaldybės nebenori būti išlaikytinės. *Savivaldybių žinių priedas*, 26 (695), 3.
53. Pivoras, S., Visockytė, E. (2011). Viešojo valdymo koncepcijos ir jų taikymas tiriant valstybės tarnybos reformas. *Viešoji politika ir administravimas*, 1, 27-40.
54. Pollit, C., Bouchaert, G. (2011). *Public Management Reform*. Third Edition. New York: Oxford University Press.
55. Prazauskas, A., Unikaitė, I. (2007). *Politologijos pagrindai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
56. Raipa, A. (2011). Naujojo viešojo valdymo modelių paieškų analizė. *Viešoji politika ir administravimas*, 10 (3), p. 485-487.
57. Raipa, A. (2009a). *Įvadas į viešąjį valdymą*. Kaunas: Technologija.
58. Raipa, A. (2009b). Šiuolaikinio viešojo valdymo pokyčių kryptys ir tendencijos. *Viešoji politika ir administravimas*, 30, 22-32.
59. Raipa, A. (2002). Viešoji politika ir viešasis administravimas: raida, struktūra ir sąveika. *Viešoji politika ir administravimas*, 1, 11-19.
60. Raipa, A., Buškevičiūtė, J. (2011a). Piliečių dalyvavimas priimant sprendimus: naujojo viešojo valdymo kontekstas. *Viešasis administravimas*, 2 (30), p. 27-35.
61. Raipa, A., Buškevičiūtė, J. (2011b). Sprendimai šiuolaikinio viešojo valdymo evoliucijoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 10 (1), p. 17-26.
62. Raipa, A., Pauliukevičiūtė, A. (2012). Viešojo valdymo struktūra. *Modernus viešasis valdymas*. Kolektyvinė monografija / Ats. red. A. Raipa. Kaunas: Vitae Litera.
63. Raišienė, A. G. (2008). Tarporganizacinės sąveikos turinys Lietuvos vietos savivaldos praktikų požiūriu. *Jurisprudencija*, 4 (106), 50-60.
64. Raišienė, A. G. (2003). Valstybės valdymo ir vietos savivaldos sąveikos ypatumai. *Viešoji politika ir administravimas*, 4, 18-25.
65. Rakucevičius, R. (2003). *Politologija*. Vilnius: R. Rakucevičiaus įmonė „Commerc“.
66. Rhodes, R. A. W. (2006). The New Governance: Governing without Government. *Political Studies*, 44 (4), 652-667.
67. Riekašius, R. (2006). Politinio dalyvavimo Lietuvoje bruožai. *Pilietinė visuomenė: politikos įpilietinimo projekcijos*. Kolektyvinė monografija / sud. S. Šiliauskas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
68. Rudzkienė, V., Augustinaitis, A. (2009). *Lietuvos E. Valdžios gairės: ateities įžvalgų tyrimas*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: MRU.
69. Sanderson, I. (2001). Performance management, evaluation and learning in „modern“ local government. *Public Administration*, 79 (2), 297-313.
70. Schattschneider, E. E. (1961). *The Semi-Sovereign People*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
71. Smilga, E., Laurėnas, V. (2005). Strateginio efekto problemos Lietuvoje. *Tiltai*, 4, 1-9.
72. Staponienė, V., Žilinskas, G. (2012). Lietuvos Respublikos seniūnijų raidos aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*, 11 (1), 117-128.
73. Stone, D. (2004). *Viešosios politikos paradoksai: sprendimų priėmimo menas politikoje*. Vilnius: Eugrimas.

74. Šaparnienė, D., Lazauskienė, A. (2012). Local Government in Lithuania. In *Local Government in the Member States of the European Union: a Comparative Legal Perspective* (389-410) / ed. A. M. Moreno. National Institute of Public Administration.
75. *Tarptautinių žodžių žodynas* (2001). Vilnius: Alma littera.
76. Transparency International (2011). Tyrimas „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2011“.
77. Urmonas, A., Novikovas, A. (2011). Europos vietos savivaldos chartijoje įtvirtintų principų įgyvendinimo vietos savivaldoje ir inkorporavimo nacionalinėje teisės sistemoje ypatumai. *Jurisprudencija*, 18 (3), 1019-1034.
78. Viešasis administravimas Lietuvoje. 2011 metų apžvalga (2011) [Internete]. *Vidaus reikalų ministerijos leidinys*. [žiūrėta 2014-11-24]. Prieiga per internetą: <<http://vakokybe.vrm.lt/index.php?id=301>>.
79. Viešasis administravimas Lietuvoje. 2012 metų apžvalga (2012) [Internete]. *Vidaus reikalų ministerijos leidinys*. [žiūrėta 2014-11-24]. Prieiga per internetą: <<http://vakokybe.vrm.lt/index.php?id=301>>.
80. Žakaitienė, R. (2014). Savivaldybės tapo pašalpininkėmis. *Savivaldybių žinios*, 28 (697), 15.
81. Žilinskas, G. (2010). Specialiųjų vietos savivaldos principų raida Lietuvos Respublikoje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (18), 142-154.
82. Wilson, W. J. (2012). *The Truly Disadvantaged: the Inner City, the Underclass, and Public Policy*. Second Edition. Chicago: The University of Chicago Press.
83. Wollman, H. (2012). Local Government Reforms in (Seven) European Countries: Between Convergent and Divergent, Conflicting and Complementary Developments. *Local Government Studies*, 38 (1), 41-70.
84. Wollmann, H. (2010). Local Government Reforms in Great Britain, Sweden, Germany and France: Between Multi-Function and Single-Purpose Organisations. *Local Government Studies*, 30:4, 639-665.
85. Wollmann, H. (2000). Local Government Modernization in Germany: Between incrementalism and reform waves. *Public Administration*, 78 (4), 915-936.

Dokumentai:

86. Joniškio rajono savivaldybės mero 2013 metų veiklos ataskaita [Internete]. [žiūrėta 2014-03-05]. Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.dok_priedas?p_id=294564>.
87. Joniškio rajono savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkės [Internete]. [žiūrėta 2014-02-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.joniskis.lt/lit/Posedziu-archyvas/7/1>>.
88. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
89. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 60-1945.
90. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 55-1049.
91. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. vasario 7 d. nutarimas Nr. 171 „Dėl Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2010 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 22-1009.
92. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 26 d. nutarimas Nr. 257 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“. *Teisės aktų registras*, 2014, Nr. 2014-03502.
93. Lietuvos Respublikos Vyriausybės posėdžių darbotvarkės [Internete]. [žiūrėta 2014-02-27]. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės tinklapis*. Prieiga per internetą: <<http://lr.v.lt/lt/veikla/darbotvarkes/vyriausybes-posedziu-darbotvarkes/>>.
94. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 metų veiklos ataskaita [Internete]. [žiūrėta 2014-03-05]. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės tinklapis*. Prieiga per internetą: <<http://lr.v.lt/bylos/veikla/veiklos-ataskaitos/2013%20veiklos%20ataskaita.pdf>>.
95. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. veiklos prioritetų įgyvendinimo I-III ketv. pažangos ataskaita [Internete]. [žiūrėta 2014-03-02]. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės tinklapis*. Prieiga per internetą: <<http://www.lrvk.lt/bylos/veikla/veiklosataskaitos/2013%20prioritetu%20ataskaita%20%283%29.pdf>>.

96. Radviliškio rajono savivaldybės 2013 m. veiklos ataskaita [Internete]. [žiūrėta 2014-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://radviliskis.lt/Veikla-135624>>.
97. Radviliškio rajono savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkės [Internete]. [žiūrėta 2014-02-26]. Prieiga per internetą: <<http://radviliskis.lt/lit/Posedziu-archyvas/7>>.
98. Šiaulių miesto savivaldybės mero 2013 metų veiklos ataskaita [Internete]. [žiūrėta 2014-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://edem.siauliai.lt/lit/-DEL-SIAULIU-MIESTO-SAVIVALDYBES-MERO-ADMINISTRACIJOS-DIREKTORIAUS-KONTROLES...TU--Nr-TSP-87-115/8/38/479>>.
99. Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkės [Internete]. [žiūrėta 2014-02-26]. Prieiga per internetą: <<http://edem.siauliai.lt/lit/Posedziu-klausimai/7/7/31>>.

Politinių partijų programos:

100. *Darbo partijos programa* [Internete]. [žiūrėta 2014-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.darbopartija.lt/apie/programa/>>.
101. *Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžio programa* [Internete]. [žiūrėta 2014-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.liberalai.lt/lt/partija/programa-laisve-kurti>>.
102. *Lietuvos socialdemokratų partijos programa* [Internete]. [žiūrėta 2014-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://lsdp.lt/apie-partija/programos/partijos-programa>>.
103. *Partijos Tvarka ir teisingumas programa* [Internete]. [žiūrėta 2014-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.tvarka.lt/lt/programa>>.
104. *Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų programa* [Internete]. [žiūrėta 2014-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://tsajunga.lt/dokumentai-ir-leidiniai/programa-politines-veiklos-pagrindai/>>.

Politinių partijų 2012 m. Seimo rinkimų programos:

105. *Darbo partijos rinkimų programa* [Internete]. [žiūrėta 2014-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.darbopartija.lt/apie/rinkimai-2012/>>.
106. *Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžio programa* [Internete]. [žiūrėta 2014-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.liberalai.lt/lt/partija/dokumentai>>.
107. *Lietuvos socialdemokratų partijos programa* [Internete]. [žiūrėta 2014-02-25]. Prieiga per internetą: <http://lsdp.lt/lsdp-rinkimuose/Rinkimu_archyvai>.
108. *Partijos Tvarka ir teisingumas programa* [Internete]. [žiūrėta 2014-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.tvarka.lt/index.php?id=7293>>.
109. *Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų rinkimų programa* [Internete]. [žiūrėta 2014-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://tsajunga.lt/dokumentai-ir-leidiniai/2012-m-seimo-rinkimu-programa-xvi-vyriausybes-programa/>>.

PRIEDAI

Tyrimo problemų laukas

Magistro darbo problemos formavimo procesas pradėtas nuo problemų lauko sudarymo ir pagrindinių tyrimo metodų bei instrumentų naudojimo kiekvieno probleminio klausimo išsprendimui.

Probleminis klausimas	Problemų laukas	Tyrimo metodai ir instrumentai
1. Kokios vietos savivaldos tobulinimo kryptys apibrėžiamos politinių partijų programose?	1.1. Kokias vietos savivaldos tobulinimo kryptis apibrėžia skirtingos politinės partijos? 1.2. Kokiomis priemonėmis pasižymi vietos savivaldos tobulinimas skirtingose politinių partijų programose?	Dokumentų analizė: Politinių partijų programų analizė.
2. Kokios pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo kryptys yra įgyvendinamos?	2.1. Kokiose srityse (realioje praktikoje, teisinėje bazėje ir kt. šaltiniuose) atsispindi politinių partijų programų nuostatų įgyvendinimas? 2.2. Kokios politinių partijų programų nuostatos, susijusios su vietos savivaldos tobulinimu, persikelia į Vyriausybės programą ir jos darbotvarkę? 2.3. Kokioms vietos savivaldos tobulinimo kryptims skiriamas didžiausias politinių partijų dėmesys priimant sprendimus?	Dokumentų analizė: LR Vyriausybės, savivaldybių tarybų posėdžių darbotvarkių (nuo 2012 m.), veiklos ataskaitų analizė;. Pusiau struktūruotas ekspertinis interviu.
3. Kokios išskylančios vietos savivaldos tobulinimo problemos ir kokios galimos jos tobulinimo kryptys?	3.1. Kokios politinių partijų atskaitomybės formos rinkėjams? 3.2. Kokios tobulinimo kryptys svarbiausios/ reikšmingiausios vietos savivaldoje? 3.3. Kokios gali iškilti problemos tobulinant vietos savivaldą? 3.4. Kokie galimi iškilusių problemų sprendimų būdai?	Pusiau struktūruotas ekspertinis interviu.

Tyrimo mokslinės problemos formuluotę galima išreikšti trimis pagrindiniais probleminiais klausimais, kurie detalizuojami papildomais klausimais. Kiekvieno probleminio klausimo atsakymui išskirti pagrindiniai tyrimo metodai ir instrumentai. Magistro darbo kokybinio tyrimo metu siekiama atsakyti į šiuos išsikeltus probleminius klausimus.

PAŽYMĖJIMAS

Audronė Meškytė, Diana Šaparnienė

dalyvavo 14-oje Ernesto Galvanausko tarptautinėje mokslinėje konferencijoje

REGIONO KONKURENCINGUMO KAITOS TENDENCIJOS

ir skaitė pranešimą tema:

„Vietos savivaldos tobulinimo kryptys politinių partijų programose ir jų įgyvendinimas“

Socialinių mokslų fakulteto prodekanė

Liongina JUOZAITIENĖ

Šiaulijai
2014 m. lapkričio 27-28 d.

Registracijos Nr. 2014/SMIP 564

ŠIAULIŲ
UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ
FAKULTETAS

PAŽYMĖJIMAS

Audronė Meškytė, Diana Šaparnienė

Šis pažymėjimas liudija, kad:

dalyvavo 3-oje Tarptautinėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje

GERAS VALDYMAS VIETOS SAVIVALDOJE: [TRAUKIMAS, BENDRADARBIAVIMAS, [GALINIMAS PLĖTOJANT REGIONUS

ir skaitė pranešimą tema:

„Vietos savivaldos tobulinimo kryptys politinių partijų programose ir jų įgyvendinimas“

Socialinių mokslų fakulteto prodekanė

Liongina JUOZAITIENĖ

Šiauliai,
2014 m. spalio 17-18 d.

Registracijos Nr. 2014/SMIP 503

Pusiau struktūrizuoto interviu klausimai informantams

Gerbiamas informante,

Magistro darbo tyrimą atlieka Šiaulių universiteto Viešojo valdymo magistro studijų programos studentė Audronė Meškytė.

*Tyrimo tikslas – identifikuoti vietos savivaldos tobulinimo kryptis politinių partijų programose bei išanalizuoti jų įgyvendinimą. Šios apklausos tikslas orientuotas į antrąją tyrimo tikslo dalį – **politinių partijų programose deklaruojamų nuostatų vietos savivaldos tobulinimo klausimu įgyvendinimą.***

Apklausa metu gauti duomenys bus naudojami tik apibendrinti. Tyrimo anonimiškumo principas užtikrinamas.

KLAUSIMAI

Politinių partijų programose deklaruojamų nuostatų analizės metu išskirtos pagrindinės vietos savivaldos tobulinimo kryptys:

- **savivaldos savarankiškumas/autonomija** (apima savivaldybių ir seniūnijų ūkinės veiklos, finansinį ir veiklos savarankiškumą);
- **demokratija ir pilietinės visuomenės stiprinimas** (apima piliečių dalyvavimą ir įtraukimą į sprendimų priėmimą, rinkimų sistemos keitimą ir pan.);
- **valdymo tobulinimas** (apima atsakomybės, atvirumo, skaidrumo, efektyvumo ir kt. *Gero valdymo* principų plėtrą, tarnautojų kompetencijų tobulinimą, struktūros pokyčius, tarpsektorinį bendradarbiavimą);
- **viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybė ir valdymas.**

1. Jūsų manymu, kurių išskirtų krypčių įgyvendinimui skiriamas didžiausias dėmesys Jūsų atstovaujamoje savivaldybėje. Kurios politinės partijos yra aktyviausios šiame kontekste? Gal galite pateikti keletą konkrečių įgyvendintų pavyzdžių.
2. Kurių išskirtų krypčių įgyvendinimui skiriamas nepakankamas dėmesys? Kaip manote, kodėl?
3. Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduriama tobulinant vietos savivaldą? Kaip būtų galima jas spręsti?
4. Į ką reikėtų atkreipti dėmesį tobulinant vietos savivaldą? Pagrįskite savo nuomonę.
5. *Politinių partijų programos ir jų įgyvendinimas.* Ką norėtumėte dar pasakyti šia tema?

Informantų interviu protokolai

Protokolo Nr. 1

Data: 2014 m. birželio 5 d.

Informanto kodinis pavadinimas – II

- 1. Jūsų manymu, kurių išskirtų krypčių įgyvendinimui skiriamas didžiausias dėmesys Jūsų atstovaujamoje savivaldybėje. Kurios politinės partijos yra aktyviausios šiame kontekste? Gal galite pateikti keletą konkrečių įgyvendintų pavyzdžių.**

Prieš rinkimus visoms išvardintoms kryptims numatoma skirti daug dėmesio, bet po rinkimų valdančioji koalicija vadovaujasi dar Platono teiginiu – „Kieno valdžia – to ir galia“.

Konkrečiai – Šiaulių savivaldybės valdantieji – socialdemokratai grąžina žingsnis po žingsnio miestą į socializmo laikus, kai viskas monopolizuojama, sujungiama, uždaroma. Beliko tik pradėti veiklą – „Viena partija – viena tiesa“. Taip atsitiko su „Busturo“ atveju, kai buvo ciniškai uždrausta mikroautobusiukų mieste veikla, neseniai atsisakyta konkurencijos šiukšlių ir kitų atliekų vežimo sferoje – išstumta „Švarinta“, liko tik „Specializuotas transportas“, neleidžiama į miestą kelti kojos privatiems šilumos tiekėjams ir t.t.

Iš tribūnų kalbama apie bendruomeniškumo, pilietiškumo stiprinimą, o realybėje absoliučiai ignoruojama miesto gyventojų nuomonė ir idėjos dėl mokyklų uždarinėjimo, abejotinos naudos Menų inkubatoriaus kūrimo, Toksikos ir t.t. Stebina cinizmas – atėję į susitikimus su gyventojais, tėvais, miesto valdžios atstovai pasako, kad „gerai, kad pakalbėjote, susirinkote, o mes padarysime, kaip reikia“. Taip buvo pasielgta uždarinėjant miesto pradinės mokyklas, ignoruota net 12 000 miesto gyventojų parašai, prašant nepanaikinti mikroautobusų. Tokių pavyzdžių galima pateikti dešimtis. Gyventojų interesams Šiauliuose geriausiai atstovauja opozicinės partijos ir 2 nepriklausomi Tarybos nariai, deja, jų balsų priimant miestui svarbius sprendimus, dažniausiai nepakanka, nes nugalai partinio „buldozerio“ principas.

- 2. Kurių išskirtų krypčių įgyvendinimui skiriamas nepakankamas dėmesys? Kaip manote, kodėl?**

Reiktų skirti didesnę dėmesį kompetencijų stiprinimui ir vertybinei skalei ugdyti. Dažnai gyventojai kritikuoja miesto valdžią dėl jos neveiklumo, negerų sprendimų, tačiau valdantieji nenori suprasti, kuo jie kaltinami, nes paprasčiausiai jie vadovaujasi savo vertybėmis ir savo kompetencijomis, kurių dažnai ir stokoja. Čia yra panašiai kaip su krepšinio teisėjais – jie kaltinami sukčiavimu, bet iš tikro kalta jų kompetencijų stoka, t. y. neprofesionalumas. Taigi svarbu, kokios vertybės yra susiformavusios nuo vaikystės iš šeimos, kokio kompetencijos gautos universitete, kokias suformavo gyvenimas. Deja, 50 metų sovietinis mąstymas dažnai dar kyšo politikų sąmonėje, primena apie tai. Tikėtasi, kad naujam politiko mąstymui susiformuoti Lietuvoje pakaks po 1990–ųjų metų 5-10 metų, bet pasirodo, kad tik dabartiniai mokiniai ar geriausiai atveju dabartiniai studentai (jeigu jų institucijose neliko sovietinio raugo dėstytojų) atvers naują Lietuvos politikos puslapį.

Tikėtina, kad pilietiškumą, gyventojų įtraukimą į miesto valdymą, tikėjimą valdžia sustiprintų: tiesioginiai merų rinkimai, demokratiškesnis seniūnų ir seniūnaičių rinkimas, kai svarbu – ne partiškumas, o motyvacija, reikalo išmanymas, meilė miestui, savo seniūnijai.

- 3. Į ką reikėtų atkreipti dėmesį tobulinant vietos savivaldą? Pagrįskite savo nuomonę.**

Tobulinant vietos savivaldą reiktų atsisakyti partinio principo viršenybės, kuri reiškiasi ne tik tiesiogiai Taryboje, Administracijoje, bet ir visose miesto institucijose – dabar net darželio vedėja ar įstaigos direktoriumi netapsi išvakarėse neįstojęs į valdančiosios partijos gretas.

Taip gyvenimo mieste kokybė negerės. Svarbiausia – kompetencijos, vertybės ir profesinė kvalifikacija. Reiktų labiau pasitikėti miesto jaunimo organizacijomis, biudžete daugiau lėšų numatyti jaunimo programoms finansuoti. Pernai Šiaulių biudžete jaunimo programoms buvo skirta tik 5000 Lt, 2014 m. – jau 20 000, bet, pvz., kaimyninių rajonų – Joniškio, Kelmės, Radviliškio, Pakruojo – tokioms jaunimo programoms, iniciatyvoms skiriama tiek pat ar dar daugiau biudžeto lėšų. Reikia padidinti etatų, kuriojančio jaunimo veiklą mieste, etatų skaičių. Pvz., Jaunimo centre Šiauliuose tėra skirta 0.7 etato, o Anykščiuose, Kupiškyje, Klaipėdoje – nuo 2 iki 6 etatų. Būtina ne tik deklaruoti prieš rinkimus, bet realizuoti tikrovėje: gyventojų įtraukimą į miesto valdymą per seniūnus, bendruomenes, turėti gyventojams patariamąjį balsą priimant miestui svarbius, strateginius (ypač ūkinius) sprendimus.

4. *Politinių partijų programos ir jų įgyvendinimas. Ką norėtumėte dar pasakyti šia tema?*

Praktiškai visų politinių partijų programos yra pozityvios, prieš rinkimus „nukreiptos“ savivaldybės rinkėjams pritraukti, bet realybė parodo, kad tai labiau deklaracijos, nes Lietuvos partijos neturi savo identiteto, išskirtinumo. Siūlyčiau magistrantams atlikti tyrimą tiriant partijų programas ir anonimškai bandant atskirti, kurios konkrečios partijos tai programa. Tyrimai gali šokiruoti, nes dauguma partijų būtų sutapatinos. Ar rasite partiją, kuriai prieš rinkimus nerūpi žmogus, demokratija, pilietiškumo, bendruomeniškumo ugdymas? Vargu, bet po rinkimų atrodo, kad savivaldybės gyventojų interesai nustumiami į antrąjį planą vadovaujantis naudos, verslo, įtakos interesais.

- 1. Jūsų manymu, kurių išskirtų krypčių įgyvendinimui skiriamas didžiausias dėmesys Jūsų atstovaujamoje savivaldybėje. Kurios politinės partijos yra aktyviausios šiame kontekste? Gal galite pateikti keletą konkrečių įgyvendintų pavyzdžių.**

Šiaulių miesto savivaldybėje pavyko pagerinti teikiamų paslaugų kokybę įvedus vieno langelio principą. Priėmimo skyriaus darbuotojai, kurie įgyvendina šį principą, įgijo pakankamai aukštą kvalifikaciją, todėl gerai ir greitai aptarnauja gyventojus. Savivaldybės administracijos padalinių vadovai jau gana ilgai dirba savo pareigose, turi nemenką patirtį, todėl žino savo sritį, gerai parengia sprendimų projektus, autoritetingai atstovauja Šiaulių miestą.

- 2. Kurių išskirtų krypčių įgyvendinimui skiriamas nepakankamas dėmesys? Kaip manote, kodėl?**

Savivaldos autonomijos tikrai reikia daugiau, bet ją riboja Savivaldos Įstatymas. Demokratijos ir pilietinio aktyvumo ugdymas labiau susietas su politinių partijų veikla – joms reikia rėmėjų. Tačiau visuomenė dar menkai naudojami demokratijos teikiamomis galimybėmis: maža dalis dalyvauja rinkimuose, susitikimuose, perdėm susipriešinusi. Valdymo tobulinimu Savivalda rūpinasi nedaug. Svarbiau įdarbinti bendrapartiečius, draugus ir pažįstamus.

- 3. Į ką reikėtų atkreipti dėmesį tobulinant vietos savivaldą? Pagrįskite savo nuomonę.**

Savivaldai kaip pilietiškumo apraiškai reikia laiko. Žmonių mentalitetas kinta labai lėtai. Reikia gerų pavyzdžių, pastangų, efektyvesnio ugdymo visoje švietimo sistemoje.

- 4. Politinių partijų programos ir jų įgyvendinimas. Ką norėtumėte dar pasakyti šia tema?**

Partijų programos – formalus dalykas, mažai kas jomis domisi.

1. Jūsų manymu, kurių išskirtų kryptų įgyvendinimui skiriamas didžiausias dėmesys Jūsų atstovaujamoje savivaldybėje. Kurios politinės partijos yra aktyviausios šiame kontekste? Gal galite pateikti keletą konkrečių įgyvendintų pavyzdžių.

Manau, kad didžiausias dėmesys skiriamas demokratijai ir pilietinės visuomenės stiprinimui. Sukurta elektroninė prieiga piliečiams stebėti transliuojamus tarybos posėdžius, atviri komitetų, komisijų posėdžiai, darbo grupių protokolų skelbimas ir t.t. Partijų aktyvumas dažniausiai pastebimas tada, kai posėdyje dalyvauja žiniasklaidos atstovai. Tai sieju daugiau su savireklama ir, dažnai, nelabai turininga. Tuščios savo pozicijos demonstravimas paprastai intriguoja tik politiškai nesubrendusius piliečius.

2. Kurių išskirtų kryptų įgyvendinimui skiriamas nepakankamas dėmesys? Kaip manote, kodėl?

Valdymo tobulinimo sritis, manau, yra silpniausia. Todėl, kad atsakomybės, ypač asmeninės, išties trūksta. Atvirumas politikoje yra nenaudingas, nes tavo idėjos gali būti blokuotos, o po to įgyvendintos kitų partijų. Šio sektoriaus vystymui trūksta lėšų, tad tarnautojų kompetencijų tobulinimas taip pat rezervuotas.

3. Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduriama tobulinant vietos savivaldą? Kaip būtų galima jas spręsti?

Pagrindinės problemos:

1. Įstatymų nesuderinamumas – pagal įstatymą turi vykdyti, bet jis kertasi su esamos situacijos logika. Pvz., reikia steigti seniūnaitijas, o mes dar neturime seniūnijų ir t.t.
2. Savivaldos politizavimas – kai daromi darbai, kurie naudingi kažkuriai partijai, bet neatitinka realios finansinės ar kitokios esamos situacijos.
3. Meras turėtų atstovauti įvairių partijų, o ne tik savo partijos interesus.
4. Administracija turėtų būti nepolitizuota, o nuosekliai veikianti ir vykdanči ilgalaikę programą. Tik tada galimi nuoseklūs sprendimai. Dabar kadencijos pradžioje dar darniai nedirbama, o pabaigoje jau nebedirbama, tad realiai nebelieka laiko sistemingam ir nuosekliam darbui.
5. Trūksta lėšų, todėl taupomi etatai ir darbas atliekamas nekokybiškai.

4. Į ką reikėtų atkreipti dėmesį tobulinant vietos savivaldą? Pagrįskite savo nuomonę.

Tobulinant vietos savivaldą pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį į bendradarbiavimą su miesto visuomene. Glaudesnis ryšys užtikrintų ne tik geresnį darbo rezultatą, bet ir didintų pasitikėjimą valdžia. Žmonės jaustųsi išgirsti, išklaudyti, suprasti. Daugeliui to labiausiai ir reikia. Būtų mažiau pykčio, nepasitikėjimo, pagiežos. Tai sudarytų sąlygas darnaus miesto kūrimui ir vystymuisi.

5. Politinių partijų programos ir jų įgyvendinimas. Ką norėtumėte dar pasakyti šia tema?

Didžioji dauguma programų neskaito. Jiems reikia trumpų ir aiškių teiginių. Svarbiausia – darbų. Tad laimi tos partijos ar kandidatai, kurie su viešųjų ryšių pagalba parašo patrauklią programą, t.y. tokią, kokią nori girdėti rinkėjas. Ir pateikia patraukliai. Naujumas – rinkimų sėkmės garantas.

1. Jūsų manymu, kurių išskirtų krypčių įgyvendinimui skiriamas didžiausias dėmesys Jūsų atstovaujamoje savivaldybėje. Kurios politinės partijos yra aktyviausios šiame kontekste? Gal galite pateikti keletą konkrečių įgyvendintų pavyzdžių.

Šiaulių miesto savivaldybėje didžiausias dėmesys yra skiriamas viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybei. Didžiausias dėmesys 2011-2014 metais buvo skirtas Urbanistikos ir miesto ūkio plėtros programos daliai įgyvendinti (ekonomiškai pagrįstoms šilumos, karšto ir šalto vandens kainų nustatymui, vandentiekio ir kanalizacijos tinklų plėtrai).

2. Kurių išskirtų krypčių įgyvendinimui skiriamas nepakankamas dėmesys? Kaip manote, kodėl?

Nepakankamas dėmesys buvo skirtas savivaldos savarankiškumui/autonomijai, demokratijai ir pilietinės visuomenės stiprinimui. Šiaulių miesto valdančioji koalicija sudaryta iš daugybės partijų mieste sprendė ekonominius, švietimo klausimus ir neužteko žmogiškųjų resursų spręsti problemas ir inicijuoti Tarybos sprendimų projektus skirtus efektyviems, racionaliems sprendimams.

3. Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduriama tobulinant vietos savivaldą? Kaip būtų galima jas spręsti?

Pastaruoju metu susiduriama su tokiomis problemomis:

1. Netinkamai paruoštais Tarybos sprendimų projektais iš Šiaulių miesto savivaldybės administracijos atsakingų specialistų.
2. Politinių konfliktų epizodais, kai politinės partijos dėl Administracijos direktoriaus nesugebėjimo atvykti iš frakcijų posėdžius ir siekti klausimo išsamaus aptarimo. Politinių konfliktų epizodai reiškia, kad frakcijos nariai Tarybos posėdžio metu balsuoja prieš Tarybos sprendimo projektą.
3. Lietuvos Vyriausybės atstovo reikalavimų ir nurodymų nevykdymo, todėl Šiaulių miesto savivaldybė pralaimi teismus.

4. Į ką reiktų atkreipti dėmesį tobulinant vietos savivaldą? Pagrįskite savo nuomonę.

1. Atsakingą svarbių Tarybos sprendimų projektų pristatymą Šiaulių m. Tarybos narių frakcijoms dalyvaujant Šiaulių m. administracijos direktoriui ir Tarybos sprendimo projektą ruošusiam skyriaus vedėjui. Tokiu būdu Tarybos sprendimo projektai nebūtų nagrinėjami ketvirtą kartą iš eilės Tarybos posėdžių metu.
2. LR Vyriausybės atstovo reikalavimų, sprendimų nagrinėjimą Šiaulių m. frakcijose kviečiant LR Vyriausybės atstovą. Tokiu būdu būtų taupomos Šiaulių m. savivaldybės biudžeto lėšos teismo procesui ir nebūtų reikalaujama padengti teismo išlaidas.
3. Šiaulių m. administracijos direktoriaus metinės veiklos ataskaitos viešas pristatymas Tarybos posėdžio metu suteikiant Tarybos nariams teisę klausti ar netvirtinti ataskaitos. Tokiu būdu būtų tinkamai atsiskaitoma už veiklą.
4. Šiaulių m. mero metinės veiklos ataskaitos viešas pristatymas Tarybos posėdžio metu suteikiant Tarybos nariams teisę klausti ar netvirtinti ataskaitos. Toliau būtų būtų tinkamai atsiskaitoma už veiklą.
5. Šiaulių m. Tarybos komitetų posėdžių protokolų viešinimas visuomenei Šiaulių m. savivaldybės tinklalapyje. Tokiu būdu vietos savivaldos sprendimai būtų priimami aiškiau, be korupcinių veiklų.

5. *Politinių partijų programos ir jų įgyvendinimas. Ką norėtumėte dar pasakyti šia tema?*

Šiaulių m. Taryboje veikiančių politinių partijų programos turi būti skelbiamos Šiaulių m. savivaldybės tinklalapyje.

Šiaulių m. gyventojai, visuomeninės organizacijos galėtų prašyti susitikimų su frakcijų nariais ir atsiskaityti už nuveiktus darbus.

Politinių partijų programų įgyvendinimas galėtų būti aptariamasis kas pusmetį politinių partijų tarybų posėdžiuose ir visuotiniuose susirinkimuose.

1. Jūsų manymu, kurių išskirtų kryptų įgyvendinimui skiriamas didžiausias dėmesys Jūsų atstovaujamoje savivaldybėje. Kurios politinės partijos yra aktyviausios šiame kontekste? Gal galite pateikti keletą konkrečių įgyvendintų pavyzdžių.

Atstovaujamos kryptys: socialinių paslaugų tinklo plėtra; viešų erdvių tvarkymas, modernizavimas, pritaikymas gyventojų poreikiams naudojant ES lėšas; naujų darbo vietų steigimas pritraukiant užsienio kapitalo įmones, sudarant kuo palankesnę verslo aplinką vietiniams verslininkams; švietimo įstaigų tinklo optimizavimas ne uždariant jas, o jungiant su kitomis viešosiomis įstaigomis įkeliant jas į laisvas patalpas.

Aktyviausia Lietuvos socialdemokratų partija.

Miestas dalyvauja modernizuojant socialines įstaigas, plečia paslaugų spektrą gyventojų namuose. Rūpinasi miestiečių poilsiu tvarkant ežerų pakrantes, sudarant sąlygas pramogauti su šeimomis. Laisvoje ekonominėje zonoje kuriasi užsienio kapitalo įmonės, kurioms sudaromos palankios infrastruktūros sąlygos, taip didėja darbo vietų skaičius. Šiauliuose šią kadenciją vienas mažiausių bedarbių skaičius tarp didmiesčių. Mažėjant mokinių skaičiui, mokyklos stengiamasi ne uždaryti, o įkelti į ją kitą viešąją įstaigą (pvz. biblioteką, vaikų klubą, dienos centrą ir pan.). Atidarytos 5 naujos grupės vaikų darželiuose ir 3 grupės neįgalių vaikų ugdymo centre. Sudaromos sąlygos modernizuoti savivaldybės įstaigai „Šiaulių energija“, tuo mažinama šildymo kaina gyventojams (kuri yra mažiausia tarp didmiesčių), šiauliečiai geria švariausią vandenį Lietuvoje, nes, panaudojant ES lėšas, modernizuoti visi vandens ir nuotekų valymo įrengimai.

2. Kurių išskirtų kryptų įgyvendinimui skiriamas nepakankamas dėmesys? Kaip manote, kodėl?

Pagrindinė priežastis – lėšų stoka, chaotiškas planavimas, aiškios miesto vizijos nebuvimas.

Mieste aktyviai veikia visuomeninės organizacijos. Kai kurios įkurtos tik dalyvauti savivaldos rinkimams (t.y. „politinių partijų dukterinės įmonės“) siekiant rinkėjų palankumo taip vadinamai „naujovei“. Dažnas politinio judėjimo dalyvis buvo ne vienoje politinėje partijoje, arba net šiuo metu yra kurioje nors partijoje. Tačiau rinkėjas spręs už ką balsuoti.

Rengiant gyventojų apklausas mieste, arba renkant seniūnaičius – aktyvumas labai žemas.

3. Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduriama tobulinant vietos savivaldą? Kaip būtų galima jas spręsti?

Pagrindinė problema – tuščias politikavimas, projektų blokavimas, teigiant, kad savivaldybė nėra socialinė įmonė.

Kita problema – savivaldybės klerkai. Gyvuoja nuostata „tai man daryti nepriklauso“.

4. Į ką reiktų atkreipti dėmesį tobulinant vietos savivaldą? Pagrįskite savo nuomonę.

Jokie „tobulinimosi kursai“ nepadės. Tik neeilinės atestacijos klerkams, kadencijos valstybės tarnautojams.

5. Politinių partijų programos ir jų įgyvendinimas. Ką norėtumėte dar pasakyti šia tema?

Visų partijų programos puikios, tik jų įgyvendinimas – didžiulė problema. Sudaromos koalicijos, „paklodė“ tampoma į įvairias puses, o savivaldybės biudžetas yra ribotas, ES lėšos turi griežtą paskirtį, tad manevro laisvė menka.

Savivaldybė turi parengusi keletą investicinių projektų, kuriems ieškoma finansavimo. Laikas bėga, brangiai parengti projektai „sensta“, tampa nebetinkami. Pasikeičia politinė valdžia, nebėra tęstinumo, tai ir lėšos išleistos projektavimui patyliukais „nurašomos“.

- 1. Jūsų manymu, kurių išskirtų krypčių įgyvendinimui skiriamas didžiausias dėmesys Jūsų atstovaujamoje savivaldybėje. Kurios politinės partijos yra aktyviausios šiame kontekste? Gal galite pateikti keletą konkrečių įgyvendintų pavyzdžių.**

Demokratiška ir gyventojų pasitikėjimą turinti vietos savivalda yra įmanoma tik su aktyviomis, finansiškai aprūpintomis ir į sprendimų priėmimą įtrauktomis vietos bendruomenėmis ir seniūnaičiais. Todėl nuolat skatinome jų veiklos plėtrą, suteikdami jiems didesnę atsakomybę ir įtaką.

- 2. Kurių išskirtų krypčių įgyvendinimui skiriamas nepakankamas dėmesys? Kaip manote, kodėl?**

Nepakankamas vietos bendruomenių tarybų ir vietos veiklos grupių projektų finansavimas. Pilietinės visuomenės stiprinimui, todėl būtina organizuoti patariamąsias visuotines gyventojų apklausas visuomenei svarbiais savivaldos klausimais ir į klausimų sprendimą įtraukti bendruomenes.

- 3. Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susiduriama tobulinant vietos savivaldą? Kaip būtų galima jas spręsti?**

Savivaldybių tarybų veikla atitolusi nuo rinkėjų. Siekiant savivaldybių tarybų veiklą suartinti su rinkėju, skatinsime kurtis ir plėsimi patariamąsias visuomenines tarybas ir komisijas.

- 4. Į ką reikėtų atkreipti dėmesį tobulinant vietos savivaldą? Pagrįskite savo nuomonę.**

Dera atkreipti dėmesį į tinkamas ir pilnavertes sąlygas tautinių mažumų kultūrai ir kalboms puoselėti. Taip pat savivaldybių lėšos viešiesiems ryšiams turi būti skirtos tik visuomenei informuoti apie svarbius savivaldos įvykius bei naujus teisės aktus.

- 5. Politinių partijų programos ir jų įgyvendinimas. Ką norėtumėte dar pasakyti šia tema?**

Už Liberalų sąjūdžio programos įsipareigojimų vykdymą kiekvienais metais viešai atsiskaitysime savo savivaldybės gyventojams.